

FRANT. X. NOVÁK

O RODINĚ

1940

SPOLEČENSKÉ PODNIKY, PŘEROV

F. X. NOVÁK: O RODINĚ

F R A N T I Š E K X . N O V Á K

O R O D I N Ě

Č Á S T I .

S P O L E Č E N S K É P O D N I K Y

P Ř E R O V

DÍL PRVNÍ

NĚKTERÉ PŘEDBĚŽNÉ
ZÁKLADNÍ POJMY

I. KAPITOLA

O LIDSKÉ SPOLEČNOSTI

Zákon pohlavní jest přímo a v první řadě zákon daný společností. Kdo tudíž otázky pohlavní chce správně luštití, začne společností.

1. CO JEST SPOLEČNOST?

Vysvětlím to obrazem. Obrazem *písečné hromady a živého stromu*.

I písečná hromada i živý strom skládají se z nespočetných částíček. Ty částíčky jsou tamto *zrnka písečná*, z nichž se skládá *hromada*, zde *buňky*, které ve svém spojení tvoří *organický celek*, strom.

Mezi písečnými zrnky v hromadě je naprostá *rovnost*, dokonalá *soběstačnost* každého zrnka a tudíž (alespoň vnitřně a v podstatě) úplná *svoboda*. Není jednoho zrnka, které by se nějak podstatně lišilo od zrněk druhých, které by těch druhých nějak potřebovalo ke svému trvání, které by bez nejmenšího úrazu a ublížení nemohlo se každé chvíle od nich trhnouti. Jsou sice pospolu, v *hro-*

madě, ta písečná zrnka, ale nejsou spolu, jsou jen vedle sebe. Dohromady je drží jen nějaká vnějšť a nahodilá moc; a stačí rovněž taková moc, aby se zrnka rozprchla do všech končin a krajů.

V živém stromu zase naopak viděti vše zachvacující, vše prostupující nerovnost, od kořenů až po nejvyšší vrcholek, od tvrdé kůry až po ovoce šťavou přetékané. V živém stromu vládne naprostá, vzájemně se podmiňující závislost buňky na buňce, a tudíž i nejtuzší (poněvadž nitrná a podstatná) jejich svázanost. Všecky živé buňky živého stromu jsou nějak přímo nebo nepřímo spolu, tvoří jeden, z nitra prýštící a nitrně podmíněný celek, organismus.

Organismus tedy vlastně počíná od buňky, stojí buňkou, žije buňkou. Co není buňka, je nějakou hromadou, neživou, neorganickou masou. I lidská společnost jest takovým živým organismem, i při lidské společnosti nutno, obrazně, vycházeti od „buňky“ a ji za základ jejího trvání položiti.

2. CO JEST ORGANICKÁ BUŇKA

Jest vtělení dvou životů v jednom. (Vyším pokračováním toho v životě duchů je láska.) Jest splynutí v jedno života vlastního této částičky s celkem a životem celku samého. Jest překlenutí propastných rozdílů a zájmů těm životům vlastních. Jest dávání a přijímání. Ubývání a růst. Umírání a trvání. Jest síla v slabosti. Vláda ve sloužení. Bohatství v chudobě. Tvrdost a věkovitost v měkkosti a

rozplizlosti . . . Každá buňka *slouží* celku, organismu, který by jistojistě zahynul, kdyby nebylo živých buněk a který je vtělením těch milionů mikroskopických částek. A každá buňka *přijímá* od celku vlastnosti a dary, na něž sama nikdy by se nezmohla, bez nichž by ve svém nejvlastnějším trvání byla nemožná.

Čím by byl dub bez milionů živých buněk? Pouhá neživá hmota, předurčená nezbytně k povlovnému, třeba věky trvajícimu rozpadávání a hnutí. Žije životem svých buněk. A čím by byla každá z těch buněk, jimiž dub žije, nebýti celku a jeho mohutného života organického? Rozplizlým, pouhým okem ani nerozeznatelným, k životu naprosto neschopným ničím. A má-li dub od svých buněk své mohutné trvání, mají zase ony od něho, tvoříce jej, účast na jeho věkovitém trvání, na jeho mocné síle, na jeho rozložitě krásě, na jeho užitku, na všem tom velkém a až úchvatném, čím takový organismus někdy celému okolí na staletí vtiskuje svůj charakter a svou značku. Při čemž na jedno se tu nesmí zapomenouti, že čím sobě navzájem jsou každá ta živá mikroskopická částička a celý ten živý velký celek plně, v malém i velkém, do nejnižší hloubky a do nejvyšší výšky sobě jsou, bez výhrady a obmezení, až do posledního, jinak by to nebyl organismus, nebyl by to život.

3. SPOLEČNOST LIDSKÁ JAKO ORGANISMUS

I společnost lidská, lidstvo, je jeden velký organismus a každý jednotlivec je toho všelidského organismu buň-

kou. Nikdo nežije sám sebou, nýbrž trvání, ba velikost, rozkvět, opravdový pokrok každého jednotlivce je podmíněn společností, jen ve společnosti je možným. A zase nikdo nežije pouze sobě, nýbrž žije nějak i celku, dává svou daň celku, obětuje mu a podpírá ho, má nějak na rozkvětu, mohutnění celku svou účast. *Každý jednatel žije proto dvojitým životem.* Každý jednatel má jen tehdy sám v sobě opravdový život, když nejen od společnosti přijímá a z ní těží, nýbrž když jí i sám dává a jí buduje. V tom jest zajisté podstata buňky, že sama ze sebe, z toho, čím jest a žije, až do nejničtějšího svého nitra, bere a dává organismu. Písečné zrnko, mrtvá, zaschlá buňka toho nedovede, ty též nejsou schopné ze sebe, z nejničtějšího svého nitra růsti, od celku přijímatí a celku žítí. Ty jsou schopny jen na venek svou masou působiti, nebo též mrtvolně se rozpadávati, silnější náhodou - pošlapánu býti. (Zde, mimochodem řečeno, třeba hledati počátek *kultury* a i počátek jejího *úpadku - civilisace.*)

Nikde ty pravdy více neplatí, než právě v otázkách pohlavních. V pohlaví, řádným spojením muže a ženy, onen poměr buňky a celku teprv nabývá svého konkrétního výrazu, stává se pravidelně a nejčastěji skutkem. Proto též muž a žena v onom pohlavně jedině správném a dokonalém poměru jako rodina, nazývají se a jsou základem společnosti, novou „buňkou“ společnosti v míře ještě vyšší, než osamělý jedinec, chapatelně, účinně.

II. KAPITOLA

TĚLO A DUŠE

Nestačí k luštění otázek pohlavních znáti jen zákon rozvoje organického. Nesmírně výše než každý jiný organismus v přírodě stojí *duše lidská* se svými silami a dary, se svými věčnými touhami a cíli. V pohlaví se sice měrou jedinečnou uplatňuje to, co v hmotné přírodě nazýváme organismem. Ale poslední slovo, pokud běží o pohlaví *lidské*, vlastní vlada a váha tu náleží lidské duši. Připomeňme si v krátkosti, jak v životě lidském vůbec obě ty mocnosti, tělo a duše, na sebe působí, navzájem se podmiňujíce a ovlivňujíce.

I. DUŠE LIDSKÁ JEDNA JEST

Jedna jest duše. Téměř ještě spící v nemluvněti, dovádějící v těle dětském, jako kvetoucí v máji života, silná v muži, něžná v ženě, skoro úpadková ve starci - tak se nám jeví, a přece stále jedna jest duše nemluvněte a dítěte, jinocha a starce, muže i ženy. - -

Ale ta věc je ještě podivnější. Není dvou lidí na světě,

aby si byli rovni nadáním, rozumem, srdcem, celým svým životem. A když si představíme, kolik milionů lidí je na světě, v jak různých krajích, kulturních podmínkách žijí, jak různé jsou jejich snahy a životní výsledky, tu rozdílly v lidech se nám objeví téměř nekonečnými, žádnou lidskou řečí nevyslovitelnými. A hle, i o těch přerůzných lidech platí pravda právě vyslovená, že mají jednu duši. I o těch nekonečně rozdílně zbarvených lidských životech dlužno doznati, že prýští z jednoho a téhož principu, z jedné a téže duše, nesmrtelné a rozumné.

V této duševní jednotě všech lidí se musí hledati příčina a vysvětlení všelidské jednoty vůbec. Pramen a základ lidské důstojnosti, lidského práva, lidské cti, lidského spolucítění a vzájemného milování, které žádný člověk, byť nejvýše postavený, žádnému člověku, i kdyby poslední byl na světě, odepřiti nesmí. Nihil humanum a me alienum, nic lidského nesmí zůstatí mi cizím, platilo již starým pohanům. Již nemluvně v kolébce, ba dítě v lůně mateřském, má nárok na toto všecko, poněvadž i v tom právě k životu počatém dítěti, i v tom právě narozeném člověku je duše lidská, jedna, stejná, vše pojící, vše ostatní převyšující.

2. TĚLO, KTERÉ JEST JINÉ V KAŽDÉM ČLOVĚKU, VYSVĚTLUJE ONY ROZDÍLY DUŠEVNÍ

Ne, že by uzpůsobené tělo bylo *příčinou*, tvůrcem těch růzností duševních. Ale že Bůh od počátku *podle* těla, jež každému ustanovil, stvořil i duši, jež v tom těle má

působiti a s ním se rozvíjeti. V přeneseném smyslu a podle skutečného účinku lze tedy říci, že *všecky rozdílý duševní v člověku* podle různých dob životních (dítě, dospělý, stařec), podle různých, přerůzných nadání a darů v lidstvu vůbec, *od těla jsou a rozdílý tělesnými se vysvětlují.**

* Viz sv. Tom. Aq. Summa theol. 1, 2, q. 63. a. 1: „Unumquodque habet speciem secundum suam formam, individuatur vero secundum materiam“. - S. C. Gent. 2, 5, 83 (fin.): „Relinquitur ergo, quod secundum ordinem ad diversas materias, quibus animae uniuntur, diversitas et pluralitas animarum sumatur.“

S. C. Gent. 2, c. 81: „Quaecumque oportet esse invicem coaptata et proportionata, simul recipiunt multitudinem vel unitatem, unumquodque ex sua causa . . . (Si esse formae non dependet a materia), erit quidem necessarium multiplicari formam secundum multiplicationem materiae, i. e. simul cum materia et secundum proportionem ipsius, non tamen ita, quod dependeat unitas vel multitudo ipsius forma a materia.“

Srovnej zde též *Moralprobleme*. Freiburg in Br. 1911 (J. Mautsch, „Die menschl. Natur und ihre Ausstattung“. str. 17-21). *Hans Driesch*, Grundprobleme der Psychologie. Ihre Krisis in der Gegenwart. 1929. Leipzig, str. 99 násl., 258-261. *Rhaban Liertz*, „Harmonien u. Disharmonien des menschl. Trieb- u. Geisteslebens“, München 1925 („Ueber die Abhängigkeit der seelischen und leiblichen Vorgänge“). *Hagemann - Dyroff*, Psychologie. Freiburg in Br. 1911, strana 87 násl. C. *Willems* Philosophie und Pädagogie. Trier 1915, I. svazek strana 530 následující *J. Baron*, Gelten die Regeln der Vererbung auch für den Menschen? (*Schönere Zukunft*, VIII. Jgg, str. 84 násl.): „Wir nehmen deshalb an, dass die Ausbildung seelischer Sondermerkmale auf bestimmten körperlichen Grundlagen beruht, vor allem auch auf der Eigenart des endokrinen Systems, d. h. der organischen Grundlagen der inneren Sekretion. Danach ist

Je to, jako když lampy různým olejem napájené, různě velikými knoty z různých látek opatřené, se zapálí jedním a tímže světlem. Co lampa to jiné světlo, jiné nikoli původním rozsvícením, ale jinými a jinými knoty, jiným a jiným olejem.

5. NĚKTERÉ Z TOHO VYPLÝVAJÍCÍ DŮSLEDKY

První důsledek je *jednostrannost*.

Všecko, co je hmotné, je omezené, nedokonalé, jednostranné. Duše lidská o sobě, v mezích své podstaty a přirozenosti Bohem jí dané, omezena není: má v sobě plnost darů a bohatství svých vlastních, duševních, takže by o sobě všecko mohla a dovedla, co kdy člověk velkého, krásného, věkovitého stvořil ve vědách, v umění, v nadšeném snažení po věcech nejvyšších. O sobě by každá duše dovedla, co všickni jiní kdy dovedlí a dovedou. Ale jsouc stvořena podle těla, je podle těla i tělem omezena, jednostranná, *individuální*, jak se tomu ve filosofii říká. Ta individuálnost a omezenost není

eine unmittelbare Vererbung geistiger Eigenschaften nicht anzunehmen, wohl aber eine *mittelbare* durch Vererbung der somatischen (leiblichen) Grundlagen des Seelenlebens. Nur muss man sich bei dieser Annahme vor der Uebertreibung hüten, nun das ganze Seelenleben zu verstofflichen, d. h. es nur als Endergebnis der organischen Entwicklung aufzufassen. Vor allem wäre dann ja Tugend und Laster, Verbrechen und Heiligkeit nichts anderes, als Folgen der erbten Körperbeschaffenheit.“

o sobě nemocí, není něčím špatným. Ale může být, a jest, něčím bolestným a strastiplným. Položte člověka na hedvábné lůžko, nedovolte mu, aby se po čase na něm obrátil na stranu jinou, a bude to pocífovati jako těžké utrpení. A proč tak mnozí jsou lhostejní, nespokojení ve stavu svém, jinak snad na všeliké dary bohatém? Vede se jím v něm, jako onomu odpočívajícímu na měkkém hedbáví sice, leč přece na jedné straně.

Další následek toho může být *přímé a opravdové utrpení*. Může k tomu dojít, ale nemusí. Dá se tomu všelijak předejít a zabránit. Ale jsou případy, kde již nestačí mluvit o jednostrannosti, kde třeba již se přiznati k bídě a ztrátě, *k bolesti* samé. Tak stvořil Bůh člověku oči s určením, aby byli branami, jimiž do duše vchází vnější krásný svět. Jaká bolest, jaký smutek jíti světem a neviděti, býti doživotně člověkem slepcem. Bůh dal člověku uši, aby slyšely a člověk slyšením hlavně rostl podle duše. Jaká bolestná ztráta, viděti a neslyšeti, poznati a nerozuměti. - - Tak stvořil Bůh i pohlaví. Stvořil muže a ženu, ženu pro muže. Pohlavím provedl v jednom lidstvu řez vše pronikající, učinil, že více než zrak a sluch, a než každý jiný smysl je člověk člověku, žena muži, muž ženě. Není to nemoc, ale je to bolest. Tělem to počíná a duší končí.* Ještě o tom uslyšíme více.

* Těmito slovy však autor nemíní znehodnocovati panenství. — O jeho vysoké hodnotě viz II. díl str. 78.

ZÁKON A LÁSKA

Jsou dvě hvězdy, jimiž se spravuje a řídí pokolení lidské: *právo a láska*, autorita, a co se jí chrání, *forma a život*.

Jsou jako tělo a duše.

Jako středověké město s čilým svým vnitřním životem a hradby, které je chrání.

Jako kvetoucí průmysl i obchod říše a cesty i silnice, jimiž se ubírá.

Jako požehnání hlubokého míru země a tvrdý voják, který stojí na jeho stráží.*

Z těch dvou vyšší jest láska, ctnost, život. Pro ně vystavěny jsou hradby, jim slouží vlastně zákon. *Sabbatum propter homines*, a ne *homines propter sabbatum*. Ale proto ani zákon není ničím podružným v životě společnosti, něčím zbytečným nebo dokonce povržení hodným. Zákon vůbec a zákon manželství jednoho a nerozlučitelného zvlášť.

* F. X. Novák, *Kněžské problémy*, str. 166.

Přirovnal jsem zákon k mocné zdi středověkého hrazeného města. K draze zřízeným a udržovaným obchodním silnicím říšským. K vojínu se zbraní v ruce, bdícímu nad zemským mírem. Všecky ty obrazy ukazují nám zákon jaksi v odcizení a protivě k tomu, co má chrániti, k lásce. Jaksi *vně* lásky života stojící. Kdyby jen tím byl zákon s ohledem na lásku, kdyby ji jen chránil nepřátel *vnějšťch*, těžce bychom jej postrádali v životě národů, jmenovitě zas v životě manželském. Život bez zákona jest cesta trním a bodláčím — kolik se jí odváží a jak dlouho na ní vytrvají? Kde končí zákon, počíná bezpráví, nastává barbarství. Láska bez zákona je heroismus, a heroismus nebyl nikdy věci každodenní, pravidelným povoláním národů a vůbec množství. Láska bez zákona zaroste a zahlší se nízkými vášněmi, které nikde bujněji a prudčeji se nevzmáhaly a nevzmáhají, než právě na nejúrodnější v tom ohledu, protože tělu nejbližší, půdě radostí a rozkoší pohlavních.

Leč zákon dobrý a opravdový není a nikdy nesmí býti něčím, co má poměr pouze *vnějšť* k životu, jemuž slouží. Jen organismus buduje zase organismy, jen životem se působí na život. Kdyby ve škole jen metla (neživá, ale přece někdy nutná a navenek záslužná) „vychovala,“ bylo by veta po opravdové školské výchově. A tak nestačí zákonu býti lásce jen *zdi*. (Jest *těž* *zdi* a není to často, přecho, žádnou zbytečností.) Zákon, který má i tu úkol, aby organický život, lásku, nejen navenek chránil, nýbrž i *dovnitř* pěstil a sílil, musí i sám býti něčím organickým, živým, musí nějak míti jeden životní princip, je-

den třeba skrytý avšak přece jen společný důvod existenční s tím životem, s tou láskou, jež obklopuje a k vůli níž jest ustanoven. V tom ohledu správněji lze zákon přirovnati ke *kůře*, která navenek jsouc tvrdá, ba někdy až odpudivě ostrá, dovnitř je měkká, dovnitř chrání tajuplný systém měkkého života buněčného, jímž se strom navenek mohutně rozkládá, po věky trvá a roste. Mají stejné kořeny buňky i kůra. Žijí jedním společným životem. A jedna zkáza oba stejně ohrožuje: aby nebyly buňky bez kůry a kůra bez buněk.

Co je měkčího než láska? Láska každá svou nejvlastnější podstatou je bezbranná vůči všelíké tvrdosti, vůči každému požadavku, ano vůči samému zneužití. Vzpomeňte jen oné neznámější lásky mateřské. Kdy dovedla odsouditi, odmítnouti, neodpustiti, nedati všecinko, všecko — — ? I láska pohlavní je láska. Jest poklad, z něhož čerpají život, kterým spějí k cílům nejvyšším dvě srdce, dvě duše. Pramen, z něhož napájí se k životu lidstvo. A ten že nesmí býti zákonem (sobě přiměřeným ovšem!) chráněn? Na ten že smí sáhnouti každý neukázněný mladík nebo nezralá dívka?

Lidský mozek, toto sídlo lidské duše, má dvojí ochranu. Tvrdou kost lebeční. A blánu rovněž „tvrdou“ (třebas jinak), a v té tvrdosti měkkému mozku dobrotivou. Lékaři tu blánu, tvrdou a měkkou zároveň, nazývají „*matkou*“ mozku. *Dura mater*, *pia mater*, jak zní latinský terminus. Spíše si dovedu pomysliť mozek bez té dvojí ochrany, navenek i dovnitř, než lásku, život jedinců i lidstva, bez zákona tvrdého navenek, měkkého

uvnitř, jakým jest správně pochopený zákon manželský.

Není tedy příčiny z *tvrdosti*, z *nekompromisnosti* obviňovati zákon. Ani zákon manželský, o nějž nám tu stále běží. Toť by bylo právě tak, jako kdyby někdo žaloval na oheň, že pálí, na kámen, že je nepoddajný. Na to je zákon, aby tvrdě a neústupně hájil, co z vyšších statků mu bylo svěřeno. A čím vyšší jsou statky, čím *obecnějším*, *životnějším* jsou majetkem, tím neúprosnějším a neústupnějším aby byl takový zákon. Neznáte bajky o slabých rukou Faetonových, marně se snažících ovládnouti běh slunce? Čím by bylo slunce, kdyby každý si jej mohl nahnouti a přihnouti podle své vůle? Z největšího dobrodince lidstva by se v tu chvíli stal největší jeho škůdce. Tvůrce, který od věků miliardám tajuplných hvězd vykázal dráhy tak přesné, že co před tisíci léty na nebi pozoroval dávný Babyloňan a Egyptan, ještě dnes správným potvrzuje moderní Evropan, všemohoucí Bůh že právě tam, kde jde o nejživotnější otázky milionů a miliard srdcí lidských, všecko zanechal lidské libovůli, ba v posledních koncích vlastně zlovůli a vášni?

Ale což, jestliže zákon se přežil? Jestliže svou tvrdostí zaviňuje neštěstí, ba záhubu nejen jednotlivců, nýbrž i celých tříd, jak to stále slyšíme o monogamním zákonu manželském? Při pohlaví, jež správně luštěno, ústí v manželství jednom a nerozlučném, běží *přímou a na místě prvním o život a trvání lidstva*. Možná, že na stromě některé haluze jsou nemocné, ano i docela uschlé. Zdali však se odstraní nemoc tím, že *podetneme celý strom*?

Jsou případy, možná i velmi bolestné, kdy zájmy jednotlivcovy musí ustoupiti životním zájmům celku. *Otec vlasti* Karel IV. neváhal na místě skoliti vojína, který usnul na stráži před hradem, chovajícím ve svém lůně nejvyšší statky země České. A to bylo v míru. Což teprv kdyby byla válka a vojínu na stráži svěřena byla jistota, životy celé armády?

Jsou věci jako dýchání plic, jako tlukot srdce při jednotlivcích, jako otázka bytí neb nebytí při celých národech a konečně při lidstvu vůbec, kde Bůh tak učinil přírodu, že ona sama hlásá každému, kdo se snaží správně jí porozuměti, až sem, a dále nesmíš, ani za život sám dále nesmíš.

Sem náleží na prvním místě zákon manželský. Později se k tomu opětně vrátíme.

IV. KAPITOLA

ŠTĚSTÍ, RADOST, ZÁBAVA

1. ŠTĚSTÍ

Kdo žil a nechtěl být šťastným? Kdo nikdy nesnil o ztraceném ráji? Kdo, ani snad toho sobě vědom ne-
jsa, o jeho uskutečnění nepracoval, v jeho dosažení ne-
doufal? Od chvíle, kdy naši prarodiče Adam a Eva byli
vyhnáni z ráje, problém štěstí se stal problémem všech
problémů lidstva. O jeho luštění pokoušeli se všichni ná-
rodové; kultury všech stupňů, od nejvyšších až po nej-
nižší; všichni jednotlivci za všech životních podmínek:
slabí a mocní, chudí a bohatí, prostí a učení, ba zločinci
i svatí. A všemi prostředky se po něm za všech dob shá-
něli: bohatstvím i ctností, podlostí i ušlechtilostí, švind-
lem i poctivostí, cestami pekelnými i nebeskými, zvrh-
lostí i svatostí se lidé snažili ten problém rozluštit. Ale
plně jej rozluštit nepodařilo se jim podnes a nikdy se
jim to nepodaří ani v praxi, ba ani ne v theorii. Celé
filosofické školy se hádaly a hádají o pouhé jeho vyme-
zení a ani v tom se nesrovnávají.

Tajemství štěstí je tajemstvím života.

Touha po štěstí je touhou po životě.

Rozmanitost štěstí je rozmanitostí života.

Překážky štěstí jsou překážkami života.

Bludné cesty za štěstím jsou bludnými cestami za životem.

Prohrané, zmařené štěstí je prohraným, zmařeným životem.

Vítězné, hluboké, požehnané štěstí je vítězný, hluboko založený, požehnaný život.

Tedy život je štěstí. Alespoň jeho blízký krevní příbuzný. Tedy nikoli truhly, plné chladných, ztuhlých pokladů. Ani jméno, slavně znějící světem. Ani moc, srážející miliony spolubližních do prachu. Tím méně nějaký chemický preparát, destilát neb elaborát... To všechno může být v nejlepším případě jen jako mrva a hnůj, zúrodnující půdu, z níž roste ta vzácná bylinka, zvaná štěstí.

Opakují: štěstí je život. A jak tajuplný, rozmanitý, z bojů a vítězství, z nemoci a síly vyrůstající, jak krásný a věčně vítězný, jak drahý a vše ovládající je život, tak jest i štěstí. Je tajuplné milióntými formami a barvami, zjevy a podstatami různé, plačící a zároveň zpívající, oku mnohých a mnohých skryté a celému světu zjevné, až k nerozeznání nepatrné a vše ovládající, mnohými do prachu pošlapané a až k hvězdám se zvedající, neúhledné a svou krásou miliony duší nejlepších uchvacující — —

Štěstí, toť není zlumpacílý sedlák, který o nejpilnějších žních lenošně sedí v hospodě, pije a hýří. Štěstí, toť rol-

ník na těle i na duši zdravý, pracovitý, svědomitý, který v úparu a slunci, v práci a potu, v žízni a únavě celý den pilně o žních na své půdě pracoval, avšak na večer, stíraje prach a pot se znojeného čela, s radostí patří na výsledky celoroční námahy, nyní šťastně uchráněné do temných stodol.

Ani není štěstí hysterický a všelijak souchotinářský snílek, nečinně skládající ruce v klín, ba hříšně pustošící a bahnem nízkých vášní znečišťující Bohem sobě svěřenou půdu svých mladých sil, svých bohatých darů, svého těla i své duše. Štěstí, toť mládí přičinlivé a čestné, charakterní a pracovité, jako zdravý strom, mající jeden silný směr k slunci, napájející se na čistém ovzduší vyšších ideálů, co marného, co vedlejšího a života neschopného jako uschlé větve se sebe setřásající. Jest jako májový den, plný vůně a květu, plný veselí a zpěvu, ale i překypující skrytými pozeňnanými silami života, očekáváním budoucího krásného léta, příští bohaté žně životní.

Štěstí není zhýčkané, nedomřivé pachole bohatých avšak nerozumných rodičů, obklopujících s láskou opičí svého jedináčka vším pohodlím a chránících ho až k zblbnutí každého ovanutí větrem. Štěstí jest dítě rostoucí zdravě a silně, na slunci a dešti, na vzduchu a zimě, v pohybu a otužení, v přísné jednoduchosti a moudré závislosti. Pozdější biskup historického jména Vil. Em. Ketteler, syn staré vestfalské šlechty, neměl ještě o svém dvanáctém roce ani své vlastní - čepice. A znal jsem hraběnku, jemnou a vysoce vzdělanou dámu, která svým

dětem, i útlým komtesám, platila premie, když hodně dlouho chodily - bosy. Tak, nenáročně a s nejpotřebnějším spokojením, měly by se děti vésti k životu a k příštím štěstí.

Štěstí, toť stoupaní do hor. Někdy i do vysokých Alp. Pořád výš a výše. Jak těžko se tu s počátku dýchá, kolikrát by se znavena noha chtěla obrátiti zpět do pohodlnější roviny. Po pravé ruce kolmá stěna, po levé hluboká, nedozírná propast a mezi oběma úzký, ve svých koncích nedohledný proužek stezky, po níž opatrně noha se šine. A žízeň a hlad . . . Ale když jsme dostoupili určité výše, jaký pohled do kraje, jak lehce dýchají plně rozvinutá plíce čistý vzduch výšin, jaké skvostné prameny zvou k uhašení žízně, jak blaze je duši v tom oddálení od hlomozu světa, v té téměř nadzemské výši a tichu . . .

Štěstí lze přirovnati k obchodníkovi. Jak těžko se mu počíná s prvním malým kapitálem jednoho, dvou, tří set kořun. Avšak přičiněním a prací, svědomitostí a věrností, vynalézavostí a vypočítavostí kapitálek roste a roste. Už má tisíc, deset tisíc, už má padesát a sto tisíc. Teď je mu už hej, teď se mu už snadno a radostně pracuje. A jak ho blaží myšlenka, že všechno, co má, je (vedle požehnání Božího) výsledkem vlastní podnikavosti a přičinlivosti.

Měj vůli býti šťastným, to jest nahromaditi ve dnech života, které ti svěří Bůh, veliký kapitál skutků dobrých a šlechetných, pro čas i věčnost záslužných, měj tu vůli

a nelekej se těžkých počátků. A věz, že jen tak se dochází drahého, vysněného, všem tolik žádoucího, ale malokterým ve své pravé podstatě poznaného a oceněného štěstí.

Pro blízkou příbuznost, ba skoro totožnost života a štěstí všechno, co platí o jednom, lze směle říci i o druhém.

Život jest pohyb, jest stálý vzrůst, šíření na venek i dovnitř. A tak i štěstí. Opravdové, silné štěstí má do sebe něco z krásného letního dne : jest tím vroucnější, tím plnější, ano i jistější, čím více stoupá den a blíží se večer života - -

Kde je pohyb a šíření, tam je odhazování forem přežitých, tam je reforma a boj, které zase neobejdou se bez bolesti a oběti. Zná toto všechno i opravdové štěstí, ano předpokládá to, žije tím. Štěstí pravé jako opravdový život snese spíše bouři a boj, než mrtvolnou nehybnost a strnulost. Až jednou na věčnosti, až v říši vyvolených smíme očekávatí mír neporušený bojem, radost nezkalenou obětí, blaženost bez hranic a konce - -

Život počíná z nitra, při člověku od duše a jejích statků. Co je vnějšího, bohatství, čest, svět celý, má proň význam teprve druhotný. A tak se má věc i se štěstím. Zdravá duše, silná duše, duše vítězná nad svými vášněmi poví nám vždy více o štěstí člověka, než všecek vnější lesk a všechna vnější nádhera. Ba velká nádhera, velké vnější dary (jako zase i jejich protiva přílišná chudoba a bída) jsou půdou, na které zlé vášně úžasně rostou, a duše hyne a zmírá. - -

Jako život má i štěstí vždy přímý a blízký a velmi vroucí poměr k přírodě. Jest vlastně příroda sama, organismus, zapouštějící sice kořeny své do věcí vnějších, neorganických, ale jinak žijící životem vlastním. Proto bylo ve středověku nepochybně více štěstí. Jednak že žil mírněji, že měl sice méně honosné vnějškové civilisace, ale za to nepoměrně více opravdové vnitřní kultury. A pak, že středověk měl mnohem blíže k poměrům prostým a přirozeným než doba naše, v níž stroj podmanil člověka, vyrval mu z těla srdce lidské a dal mu srdce strojové. „Jako chladný den zimní, tak to na nás leží, a naše přebývání jest na vysokých horách, v nebezpečí a strádání. Naše radost jest krátká, ba i slunce, které po bílých horách se k nám přikrade, je bez lesku. Tu se ozve hudba, vetřelý stařec hraje na kolovrátku, tančící se otáčejí - a poutníkem, který to vidí, ten pohled otřásá až do duše: tak divoké, tak ponuré, tak bezbarvé, tak beznadějně je všecko, a k tomu výskot radosti, bezmyšlenkovité, halasivé radosti!“ Tak líčí moderní štěstí jeden z hlavních budovatelů moderny, Nietzsche. - -

Jako všecko, co je niterné, co z duše vychází, život organický, není ani opravdové štěstí každému hned poznatelné. Ba mnohým, kteří ho plnou měrou užívají, zůstává neviditelným a skrytým. Anebo kdo viděl kdy růsti trávu? A jak často přechasto pozná člověk cenu zdraví teprv, až je — ztratil! Nesmí se hazardovati se zdravím a štěstím. Děti (někdy i hodně velké) a mládež tak rádi a se smíchem se obojího zbavují, aby pozdě s pláčem obojí hledali a na lehkomyšlně ztracené s lítostí vzpomínali. - -

Jest ještě jedna věc, při níž úzká příbuznost, ne-li totožnost života a štěstí zvláště je nápadná: láska a její poměr k štěstí i k životu.

Láska je největší rozpětí tělesných i duševních sil v člověku. V opravdové lásce je i správný poměr těla a duše: tělo slouží, duše vládne. Též onen těžký problém dávání a přijímání, oběti a vzrůstu luštěn jest v lásce nejprirozeněji a nejsprávněji. Opravdová láska, toť sám život duší.

Jako jest láska nejmohutnější, nejplnější projev života, ba život duše sám, tak jest i nejbohatší pramen, nejkrásnější květ štěstí, ba štěstí samo. A všechno, co dá se říci o životě, jeho způsobu a rozpětí, lze doslovně užiti o lásce jakožto o nejmocnějším prameni štěstí. Čím jest bohatší na oběti, čím je láska více produševnělá, čím blíže Bohu a věčným statkům, tím bohatší, vyšší, nebeštější jest štěstí, jež člověku přináší. Jak kdo miluje, tak žije, tak roste, tak je ve svém životě i šťasten, ať si je toho vědom nebo není. Život ztracený lásce je mrtvá jeho skořápka, je pouhé zdání, ne-li smutný rozklad jak žití samého tak životního štěstí. Při otázce manželské lásky a štěstí manželského ještě zvláště se k tomu vrátíme.

Jak různý je život, jak rozmanité stupně a způsoby jeho rozvoje, tak různé je lidské štěstí, tak rozmanité jeho stupně a způsoby. Příklady nespočetné to ukazují a dokazují.

Svatí Boží, abych s nejnápadnějšími začal. Jak daleko byli toho všeho, v čem se obyčejně, ne-li výlučně spa-

třuje štěstí; jak blízko všemu, co obecně se pokládá za vrchol neštěstí. Byli doslovně ukřižováni světu a svět byl jim ukřižován. A přece právě v jejich životech nalézáme tolik příkladů nejvyššího a nejčistšího štěstí. Sv. Lidvina (zemřela 1433) byla plných třiatřicet let osmi těžkými nemocemi připoutána na lůžko a při tom tak plna vnitřní radosti, že její spoluobčané ve chvílích nejtrpčích zkoušek ji vyhledávali, aby se pohledem na její štěstí vzmužili a potěšili. „Chudáček Boží“, svatý František z Assisi, téměř všude kde chodil, zpíval. Ještě nedávno ho nazval nekatolík J. Hart nejšťastnějším člověkem, který vůbec žil na světě. Zakladatelka nejprísrnějšího řádu, svatá Terezie, již utrpení bylo dražší než život sám (její heslo: „trpětí nebo umřítí“), byla sama plná vnitřní radosti a navždy vyloučila ze svého řádu všechny zádumčivé a smutné. V jejím klášteře v Avile ještě se ukazuje malá písňalka a bubínek, na nichž si o svátcích po způsobu malých dětí hrála. Zemřela ne tak nemocí, ale nadbytkem lásky k Bohu. Velký apoštol Indie, sv. František Xaverský (jeho dny náležely přenesnadnému dílu apoštolskému, jeho noci velkou částí modlitbě), tak přetékal radostí a štěstím, že až Boha prosil: „Dosti, o Pane, dosti. Pane, nedávej mi tolik radosti v tomto životě.“ A tak téměř do nekonečna.

S tím porovnejte, co ohledně štěstí sám o sobě vyznává básník Göthe. Měl na světě všechno, čeho si může přát srdce lidské. Pohodlí a skvělost života při dvoře. Stálý styk s nejvybranějšími duchy své doby. Studium a znalost všeho, co důležitého a zajímavého podávala tehdejší věda. Ženy. Slávu. Dlouhý život. Co tedy o sobě praví

na konci svého dlouhého života? „Můj život byl vlastně jen námaha a práce; mohu říci, že za svých pětasedmdesát let jsem neměl ani čtyři neděle opravdového štěstí. Bylo to jako věčné válení kamene, který bylo třeba stále znovu zdvíhati.“ Jaký to smutný výsledek života, navenek tak skvělého, výsledek, s kterým by se ani tak mnohý řádný a poctivý nádeník nespokojil. Ovšem života v tom nejvlastnějším významu, jak by byl odpovídal velkým darům jeho ducha, v Góthovi nebylo. Nebylo v něm víry a živé myšlenky na věčnost, byl to jen moderní epikureismus vyššího stylu, kterým žil a který hlásal.

Ještě by bylo ty pravdy dotvrditi příklady, ze života vzatými. Najde jich hojně každý sám, kdo nepředpojatě pozoruje lid, ano již své nejbližší okolí. Kdo dovede správně rozeznati a oceniti, co v dnešním našem životě je opravdu zdravého a co chorobného. Byly doby, kdy u nás bylo méně lahůdkářských obchodů, kdy v našich rodinách méně se pojedlo masa, vypilo piva. Ale kdy národ náš byl ještě nepoměrně bohatší na duše prosté, poctivé a i šťastné. Kdy v širokých vrstvách lidových ty krvavé vraždy a sebevraždy, nyní již i na venkově u nás tak husté, byly věci téměř neznámou. Naše nejkrásnější národní písně dochovaly se nám z doby roboty. A staří pamětníci časů minulých (nyní už zemřelí) ještě vypravovali, kterak v Čechách o žních pole se ozývala zpěvem a veselím. Dnes už nezpíváme. Dnes často, přechasto i při polní práci — klejeme. Dnes čteme noviny, otravujeme se politikou a stranami, jsme z povinnosti

a v duchu času nespokojení a — chátráme na těle i na duši.

Všichni známe z „Babičky“ onen výjev, jak údolím nesou bezduchou schránku ženy z lidu, zestaralé v práci, která mnoho vytrpěla, ale i mnoho milovala, právě „babičky.“ A nahoře, v nádherném zámku za těžkou záclonou stojí poměrně ještě mladá a všemi statky světa obklopená kněžna, a jak dlouho průvod vidět, tak dlouho jej smutným svým zrakem provází. Porovnává život svůj s životem jejím a nakonec, hluboce si povzdechne, propuká v slova: „Šťastná to žena!“

Co tedy nakonec rozhoduje o štěstí života, není, co je okolo nás, nýbrž co jsme my sami. Není rámec, do něhož všelijaká náhoda nás zasadila, ale obraz sám, který jsme v něm vytvořili (ono „nulla dies sine linea“) — náš život sám — —

2. RADOST

Radost jest štěstí formálně námi jako takové poznané a uznané. Štěstí již bez trpkého příměsku vzpomínky na práce, oběti a boje, jimiž jej bylo třeba koupiti. Štěstí jen hřející a blažící. Quies in bono, jak praví filosof. Radost je chvíle, kdy po těžkém boji se nám klade na hlavu věnec vítězný. Jest stinnou oasou na suchopárné a žhavé poušti životní. Jest slunečkem, po mnohých plískanicích a deštích zlatými paprsky plně se usmávším na širošířý kraj.

Jako bůžek Janus má i radost dvojí tvář a dvojí pohled. Jedním se dívá do minulosti, druhým do budoucnosti. Jedním se raduje z toho, co je již vykonáno, druhým měří to, co ještě vykonati zbývá. Jest, jak právě řečeno, štěstí samo, ale po své čistě oblažující stránce; roste z něho jako bylina z kořene; jest vlastně jeho nejkrásnějším květem. Proto všechno, co bylo pověděno o štěstí, má nějak i o radosti svou platnost. Jako štěstí, není ani radost vyumělkovaná. Je daleka všeho nepřirozeného, strojeného, povrchního, životu se nějak přičícího. Přírozenost, nehledanost, nitrnost, čistota, produševnělost jest nejjistější známkou pravé radosti, jest měřítkem jejího vyššího nebo nižšího stupně — její větší neb menší ceny.

Ten vzácný květ nekvete v zahradách lenosti, ani v palácích hříchu, ani na hřbitovech duší Bohu i lidem umřelých. Nebeský její úsměv jest cosi jako předzvěst radosti věčných, jest jako koruna, kterou již zde předběžně a povznášivě korunuje Bůh své předurčené.

Pravda, někteří lidé považovali radost za hřích a smutek za ctnost. Pravý opak je správný: smutek je vášeň a příčina mnohých poblouznění a hříchů; radost je učitelka a sestra mnohých ctností. Smutek je duševní nedokrevnost, která ještě o sobě není nemocí, ale z níž se časem mohou vyvinouti mnohé a vážné choroby duševní: pokleslost myslí, lhostejnost k dobrému, škarohlídství, chorobná hloubavost, přemrštěná bázeň a jak se všechny negativy duchovního života nazývají. Smutek je rez, kterou se kazí a ničí ocel našich nejlepších sil du-

ševních. Jest mlhovina, v níž tak snadno se ztrácí pravý směr na cestě k Bohu.

Naopak jest radost v životě duchovním asi tím, čím jest srdce v organickém životě hmotném. Není života, kde srdce přestalo tlouci, a tak není nic velikého v člověku, aby radost na tom neměla nějak podílu. Z radosti ochota činu. Přílnutí k činu. Splynutí s činem . . . Ten květ radosti nekvete leč na kořenu a kmenu, který se nazývá přinesená oběť, vyšší rozvoj duše. Ale jako každý jiný květ chová i radost v sobě příslibení budoucnosti, naději nového života a trvání.

Jsou blízko sebe štěstí a radost. Štěstí roste ze života a ze štěstí radost. Ale přes tuto podstatnou blízkost a příbuznost jsou mezi nimi rozdíly. Lze-li štěstí přirovnati hmotě, jest radost jaksi podobná formě. Je-li štěstí život a rozvoj, jest radost jeho abstraktní hodnocení. Má-li štěstí blíže k tajupným pramenům bytí, podléhá radost více vůli člověka a jeho volbě. Z toho následují vážná naučení pro život praktický.

Jest velkou věcí a závisí na člověku *uměti se radovati*. Vědomě a s jasným poznáním brániti se oněm slabošským a nezdravým mlhovinám duše, a v každý čas, i v těžkých chvílích života (ba v těch nejvíce) obracetí zraky duše své k tomu, co nás může povznéstí, posílniti, potěšiti, důvěryplnou radostí naplniti. Chtítí, uměti se radovati, znamená často chtítí, uměti žiti.

Nedělití od sebe, co podstatně náleží k sobě - radost a život. Kdo na horách žije, nechť horskou poesíí a krá-

sou sytí duši svou a netouží po změkčilých a změkčujících radostech údolí. Kdo je vojákem, ať vojensky se raduje a zdaleka se vyhýbá útěchám i společností zženštilým. Kdo zapsal jednomu povolání svou duši, ať se snaží zapustiti v něm nové a nové kořínky radosti a míti svou opravdovou útěchu. Jest cosi z cizoložné rozervanosti, ba často počátkem hříšné nevěry, jinde žítí a jinde se radovati, jinde přikládati ruce a jinde býti přítomen srdcem. Jen slepé oko necítí bolesti, když náhle z temné noci se octne na plné záři sluneční. Jen hluché ucho se nerozjitří, když náhle po sobě mu zavzní tóny nesouzvučné. Jen mrtvý organismus nic netrpí, když bezprostředně jest vydán vlivům tuhého mrazu a hned na to ohnivě výhně. - - Tak mrtvým jest srdce, které necítí rozporů a protiv mezi životem, jímž žije, a mezi zábavou, již hledá. A není-li ještě mrtvým ani těžce nemocným, onemocní a snad i umře utrpeními, vysíleními, následky z takových duševních rozporů a protiv.

Hledati radosti přirozené a prosté. Čím zdravějším, mladistvějším jest organismus, tím obyčejnější se nasytí stravou, ano tím instinktivněji odmítá všecku rafinovanost, dráždivost, pikantnost ve výživě. Přirozeně vchovanému dítěku chutná i kousek chleba jako marcipán a mlékem a vodou hasí dokonale svou žízeň. Naopak kašle a slzí, má-li požívatí potravu opepřenou; ušklibá se a odvrací hlavu, má-li pítí alkohol. Tak jest i s radostmi. Čím prostším, přirozenějším, zdravějším jest život duše, tím prostší jest i její radost, tím upřímnější. Zdravý hoch obkročí tátovu hůl a má - „koně“. Objede „na něm“ pětkrát, desetkrát domácí zahradu, zrejdi „na něm“ snad

půl vesnice, a neví, co počít radostí. A užil zdravého vzduchu, otužil své mladé tělo vydatným pohybem a nic ho to nestojí. Zdravé děti, jakmile překročily první léta života, neznají radostí jiných, leč na čerstvém vzduchu, na teplém slunečku, na zeleném trávníku, v sypkém písku, za stálého poskoku, pohybu, křiku, závodu, smíchu... A co při tom jásotu a výskotu, radosti a osvěžení, otužilosti, síly, vzrůstu, šťastného, plného života - - Nabídněte jim plné pokoje hraček, jídel, obrázků za teplého, krásného dne. Podívají se na to, okusí toho, třeba se tím i pochlubí, ale pak seberouce, co se sebrati dá, hrnou se ven, ven - - - Jest cosi z dětského ráje, dětské prostnosti, dětské síly, svěžesti, lačnosti života ve volbě radostí prostých, otužujících, přírodě blízkých. Na Božím sluněčku, pod zelenými stromy, na zdravém vzduchu. Slunce duší je Bůh, naše duševní Alpy, plné otužování ale i zdraví a pravé poesie jest povolání, povinnost, již povolání denně nám ukládá. Kdo v nich našel radost, našel život.

3. ZÁBAVA

Náhražka radosti se nazývá *zábavou*. Všeobecně se ty dva pojmy kladou na roveň. Ale jest mezi nimi rozdíl podstatný. V přesném slova smyslu :

Radost jest příroda, zábava jest umění.

Radost jest potrava, zábava jest lék.

Radost roste a žije za daných podmínek sama, zábava se vyrábí uměle.

Radost by se mohla nazvati dílo Boží, zábava dílo lidské v člověku.

Radost opravdová nikdy nemůže škoditi, zábava může i otrávití.

Radost jest pro všechny, zábava pro slabé, choré, pro ty, kteří žijí nějak nepřírozeně.

Radost jest jako milé slunečko, jako jarý vzduch, jako krása májového dne, zábava, toť kuželny, karty, koncerty, tance.

Celý člověk má tedy mnoho a velkých radostí, málo a řídkých zábav.

Zavrhneme tedy zábavu? Nikoli. Může býti a bývá zábava i opravdu potřebnou. Při duších slabých, neumějících se ještě sytiti plným, záživným chlebem života, jako bývá u dětí vůbec a u mládeže. Při duších zlomených zápasy a bídami života. Při všech, kdož nuceni jsou žiti, pracovati za podmínek nepřírodných a vysilujících, jak za doby naší napořád se děje, zvláště ve velkých městech, při jistých povoláních, i duševních.

Ale i když je nutno užití časem léku, přece jest nepřirozeno a muselo by býti škodlivou, ne-li záhubnou, kdyby někdo žil jen o lécích, anebo i opravdu nemocen jsa, užíval léků nemírně a nerozumně. Tak jest škodlivou i zábava, když se pěstí na úkor opravdové radosti. Když se jí užívá bez míry a nad potřebu. Když konečně jest nebezpečí, že z potřeby se vyvine náruživost, že co výjimkou mělo zůstatí, stane se pravidlem, že nutný snad ústupek slabosti lidské se promění v hanebnou službu.

Při čemž i dlužno pamatovati, že právě naše doba, se svou vnitřní prázdnotou, se svým nezřízeným pachtěním po vnějších úspěších, s chorobným hromaděním stat-

ků časných v rukou několika jedinců na straně jedné a s rovněž nezdravým hromaděním statků celých tříd ba národů na straně druhé, jest stálým blízkým nebezpečím, stálou blízkou příležitostí k zneužití zábavy. Už skoro neznáme radosti. Už budeme znáti pomalu jen alkohol, nikotin, kina a v nejlepším případě ještě tak zcela řemeslný, nízký sport. Jen krok dále, a z takové zábavy stává se - rozkoš.

4. ROZKOŠ

Nepromyšlenost, nevědění v nejzákladnějších otázkách životních způsobila, že jako zábava s radostí, i rozkoš přechasto bývá zaměňována se zábavou. Pohan-
ský filosof Seneka správně podává výměr rozkoše, když praví: „Rozkoš jest cosi nízkého, otrockého, slabého a vrátkého, jehož domovem jsou nevěstince a veřejné hospody. S ctností potkáš se v chrámech, na foru, v místech poradních, kterak přede zdmi stojí, v prachu zahalena, oznobena, ruce plny mozolů; s rozkoší častěji v úkrytech a na místech tmavých, kolem lázní a koupelen a vůbec na místech, kde obávají se aedila (mravního dohledu). *Rozkoš jest změkčilá, beznervá, zapáchá vlnem a mastmi, bledá neb naltčená, zkažená samými léky.*“

Srovnáme-li tedy ty čtyři pojmy: štěstí, radost, zábavu a rozkoš, dospějeme asi těchto závěrů.

Štěstí jest jako *obsah života*, jest růst, jest život sám. Kde pak opravdu život roste, tam je vůdcem duše, tam vládne láska, tam podstatou konání je povinnost, je oběť, je zapírání sebe . . .

Radost jest formálně uvědomění si toho života. Radost tedy nikdy nevisí ve vzduchu, není nic čistě nahodilého, nýbrž, kde je pravá, je podmíněna životem, jako chuť jídlem, jako vůně květem, jako líbezný dojem zpěvem . . . Radost se tudíž nedá odloučiti od stavů duševních, od ctností, od povinnosti, od lásky, od onoho vyššího života, kterým je duše. Radost roste na poli konání mravního, a sice mravně pozitivního.

Zábava je obsahem, růstem těla, sílení těla, uzdravování těla (což děje se hmotou, jakož i tělo je hmotou): jídlem, nápojem, pohybem, vodou, vzduchem a podobně. Avšak vždycky týká se těla přímo a vlastně, duše jen nevládně a nepřímou. Formou je zábava podobná radosti, proto též tak často, ba pravidelně se zaměňují radost a zábava. Jenže často přecházejí, jako všechno hmotné, zábava může nad radost býti živější, pestřejší, smyslnější, a tudíž i zajímavější i pronikavější. Zábava jest vždycky lacinější než radost, což při mnohých rozhoduje. Není nikdy hlubší, vroucnější, úchvatnější než radost, čehož si neuvědomují leč duše niterné, hluboké, opravdové. Zábava se vždycky odehrává na poli mravně neutrálním.

A rozkoš? Obsahem je rozkoš protivou života duše (který je láska, je oběť, je povinnost, je organické spojení s lidstvem). Je zrazená, pošlapaná, ubíjená povinnost. Je negace oběti. Je jedinec vytržený z lidstva jako haluz odsekutá od stromu. Obsahem odehrává se rozkoš vždycky na poli duševním, mravním, právě jako radost sama. Formou rovná se i ona radosti, ano jest více úchvatná a strhující než sama zábava, poněvadž přibírá (třebas trestuhodně a zrádně) i z duševního. Jest ještě la-

cinější než zábava. Vždyť pivo, víno, vybraná jídla třeba nějak platit, ale vůně a lahoda života, jehož se tu zneužívá, je, aspoň na tu chvíli, zadarmo. Nikde nešlehá nečistý a zrádný její plamen výše, než právě v hříšných radostech pohlavních.

Mohlo by někomu býti nápadným, jak se v knize jednající o problémech rodinných mohla octnouti stať o štěstí a radosti. Ne náhodou, ani bez příčiny. Vždycky se problémy pohlaví, lásky, rodiny luštily více méně pod zorným úhlem životního štěstí. Avšak moderní člověk při těch otázkách uznává skoro jen výlučně právo na štěstí a rozkoš. Kéž by těm pojmům správně rozuměl a si je vykládal! Ale patře na život s hlediska čire individualistického a materialistického, rozumí jimi právě opak toho, čím se dospívá k štěstí a k opravdové životní radosti. A když pak bývá v manželství žalostně zklamán, nevidí vinu na svém hříchu, nýbrž v životě rodinném. Proto, než počnu psáti o vlastním problému manželském, pokládal jsem za nutné zdůrazniti, kterak pravá radost není totožnou se smyslností, tím méně pak s hříšnou náruživostí. Kterak i v životě pohlavním, v lásce a rodině, jako v životě vůbec, má-li člověk býti šťastným, musí začít od duše, od zapírání sebe, od oběti a ctností. A kterak život rodinný, je-li (jak později míním dokázati) pramenem nejkrásnějšího štěstí životního, jen potud a proto jím jest, poněvadž a pokud znamená nejsnadnější, nejkratší a tudíž nejobyčejnější cestu k lásce, která jest královnou ctností, nejkrásnějším květem duše, ba jejím opravdovým životem.

Cesta povinnosti jest podstatně i cestou štěstí (The path of duty is essentially the path of joy): Radost, vnitřní štěstí životní, jest o sobě něčím absolutně dobrým (Pleasure is in itself an absolute good) . . . Jsou-li však na světě radosti dobré a radosti špatné, pak jest to následkem slabosti lidského rozumu, který neprávem stvořil rozpor mezi radostí a mezi přirozeným jejím určením býti spojencem vyššího ducha. Proto též moralisté, kteří ze strachu před radostmi špatnými zavrhuji radost vůbec, jsou vinní, že životní zpozdilost smí se vydávati za životní moudrost. Nikdy a v žádném svém konání nemá duše býti bez radosti; ovšem, pak je pravda, že *jakost a cena každé radosti někoho v té míře stoupá, v jaké stoupá a roste jeho duch* (rather it is true that the quality and value of man's pleasure rises with the growth of his spirit)*.

* *Hibbert Journal*, April 1930, str. 424.

DÍL DRUHÝ

PUD POHLAVNÍ

KAPITOLA PRVNÍ

ADAM

Stvořen byl Adam, první člověk.

Nevýslovně krásný a dokonalý vyšel z rukou svého Tvůrce. Plnost rozumu, nezdolnou sílu vůle, tělo žádným nedostatkem nezchromené, duši žádnou nízkou vášní nezeslabenou dal mu Bůh za výbavu životní. Takovým byl Adam, první člověk. A jaké bylo okolí, do něhož postavil ho Bůh? Byl to ráj, místo nikdy potom již neviděné ani neslychané krásy, bohatství a úchvatné plnosti. Jak bohatým byl Adam! Jak šťastným! Byl opravdu šťastným ?

Vůkol Adama všechno rostlo, kvetlo, přerůzným zastkvívalo se ovocem. A on sám jediný byl beze vzrůstu, bez květu, bez naděje trvání v potomcích sobě podobných a drahých.

Byl němým svědkem úchvatných zjevů v přírodě, na nichž neměl podílu.

Vůkol něho všechno, co žilo, sobě a sebou žilo. Jen kameny byly *vedle* sebe. A Adam byl též takový kámen. Diamant nebo rubín, nebo kterýkoli jiný drahokam. Ale

kámen. Jen sobě svítě, jen sobě trvaje, sobě též jen dostáčuje. Byl kámen, avšak se srdcem živoucím, s duší vnímající, po lidsku cítící.

A tou svou lidskou duší si uvědomil, že tomu jeho vnitřnímu i vnějšímu bohatství něco schází, bez čeho ani ráj mu nestačí, co cenou svou vyrovná se tomu jeho vnitřnímu i vnějšímu životnímu vybavení, bez čeho všechno, čím jest i co má, jako by ničím nebylo. *Dal tedy Adam všem krotkým živočichům, všem nebeským ptákům a všem divokým zvířatům jejich jména. Pomocnice však sobě podobné Adam nenalezl (Gen. 2, 20).* Jako smutek, jako stesk znějí nám ta slova nejstarších dějin lidstva. Smutek, stesk z ráje, kde prodléval první člověk sám a sám. Potvrzuje to sám Duch svatý, když vypravuje, kterak tehda *Hospodin Bůh řekl: Není dobře člověku býti samotným (Gen. 2, 18).*

A Bůh stvořil člověka druhého. Jakého? Druhého Adama? Nikoliv. Stvořil k Adamovi Evu, *k muži ženu. Ženu? Ano, ale v pevném, mravním poměru k muži, k manželu manželku. Hospodin Bůh učinil ženu a přivedl ji k Adamovi (Gen. 2, 22).* To bylo první manželství na zemi; podle něho všechna pozdější se měla uzavíratí, jak nepřímou vysvítá ze slov Pána Ježíše (Mat. 19, 8). Kristus je, totiž manželství vůbec, pak povýšil na důstojnost svátostnou (Trid. sessio XXIV.; viz *Denzinger* 969, 970, 971).

A teprve nyní byl ráj plným rájem, Adamovi a Evě.

V tom biblickém vypravování jest obsažen celý význam pohlaví.

Jeho vliv na život jednotlivců, když ani v ráji *nebylo dobře člověku býti samotnému*.

Jeho dosah pro veškeré lidstvo, které s ním stojí a padá. *Rosťte, množte se, naplňujte zemi, podmaňte ji* (Gen. 1, 28), je onen příkaz, daný prvnímu muži a první ženě, je počátkem lidstva až na naše časy.

Jest v tom biblickém vypravování obsažen i způsob jedině správný, jímž toto mysterium lidstva má se luštit: manželství, rodina, ona *nejzákladnější buňka*, z níž se rodí lidstvo jako *společnost*.

CO JE POHLAVÍ?

Pohlaví je nejhlubší, nejpronikavější řez, který Tvůrce provedl lidstvem. Jsou v lidstvu i jiné ještě rozdíly a různosti. Tvoří je majetek, větší neb menší. Různé dary těla i ducha. Různé náklonnosti podle výchovy, nadání, životních okolností vůbec. Ale ať jest mezi lidmi všelijakých jednostranností, odstínů, ba i protiv sebe více, nedají se přirovnati ani hloubkou ani šířkou, ani dosahem a nade vše důležitým účinkem s tím všezachvacujícím rozvrstvením, které v jednom lidstvu působí dvojí pohlaví. Od buňky sotva drobnohledem rozeznatelné, až po celkový lidský svůj zjev, má muž a má žena něco, čím při vši oběma společné lidskosti (níže budeme o tom ještě mluvit) pohlavně se liší od sebe. Jsou to tatáž ústrojí dýchací, zažívací, vyměšovací, hýbací a jiná, tentýž mozek, tatáž krev, všecko na první pohled lidské, a všecko nepopíratelně mužské neb ženské, a kdyby ta-

ková lidská lebka tisíce let někde v pyramidě odpočívala, její pohlavní známka jí zůstala a zůstane, dokud vůbec se v níveč nerozpadne.

Ten pohlavní řez zasahuje ovšem přímo a bezprostředně tělo muže neb ženy. Duše o sobě pohlaví nemá, ta jest u všech lidí, o sobě, stejně nadaná, (*Animarum diversitas et multitudo causatur ex multitudine corporum*, sv. Tom. Aq.). Leč při úzkém spojení těla a duše (opět podle sv. Tom. Aq.) tělo hmotné jest, z něhož prýští individualita jednotlivých lidí — *materia est principium individuationis; haec carnes et haec ossa . . . sunt principia individuanti hominum* — ten pohlavní řez, který jako nic jiného hluboko se dotkl těla, jako nic jiného působí něžně na duši muže a na duši ženy. Bůh nadal těmitěž schopnostmi a dary duševními jak ženu, tak muže. Rozum, cit, vůle, a jak jinak se ještě nazývají. Ale jinak zabarveny jsou u muže, jinak u ženy, třebas stále a věčně u obou byly především lidskými.

Vzpomínám na moravský zámek Pernštýn. Tam do čtyř stran jedné věže zasazena jsou čtyři různě zbarvená skla. Týž kraj, tytéž nádherné lesy, do kterých viděti s věže! Ale podle onoho skelného zbarvení máme i v nejkrásnější letní den zde dojem zimy, tam jara, jinde zas podzimku. A naopak : ošklivý podzimní den nám může vykouzlit dojem vábného, kvetoucího jara, patříme-li sklem k tomu zřízení. Tak pohlavím, které jest tělo, jeví se nám a působí na nás duše, s pohlavím *kvete* duše, s pohlavím *oprchává* duše, ne v tom, co sama v sobě má vzácného, charakterního, vyššího, ale v tom,

co právě je na ní reflexem pohlaví, pohlavním zabarvením, *pohlavním rámcem*. Plná síla, nejvyšší účinek onoho pohlavního řezu na jiné, dosahuje teprve oním duševním zabarvením pohlavním plně výše a míry. Ne vždycky ke blahu a prospěchu jiných. Nejednou co duši se zdálo, síla neb něžnost, hloubka neb sladkost, na čem jsme životně mínili stavěti, co jsme za žulové základy vyrobeného charakteru pokládali, může býti jen chvílkový květ pohlavní, který dříve neb později vyprchá, opadá, s prchajícím, opadajícím pohlavím. To nebezpečí je větší u ženy, která k pohlaví má blíže a tudíž i duševně více jeho vlivu podléhá.

Ten řez pohlavní není nahodilý, nýbrž je proveden za cílem určitým, jedinečným, nejvýš důležitým: *rozdělením spojití, vzájemným ochuzením sobě přiblížití, vzájemným ponížením dospěti plně lidské výše, vzájemným snášením dosíci plného, nejkrásnějšího štěstí*. Vše, co roste, kvete, blaží, podle těla i podle duše, *organicky roste*. A organismus je překlenutí oněch nejhlubších protiv, je dávání a přijímání, život ve smrti, jak pověděno jinde. Již s toho hlediska viděti, jak jsou daleko pravdy, kdož z toho nejhlubšího, nejživotnějšího, nejlidštějšího vylučují oběť, odříkání, hloubku...

Je to řez *nejhlubší* v lidstvu, když cíle jeho jsou nejvyšší: život a trvání lidstva. Nejhlubší řez při nejúplnějším, nejdokonalejším, *právě životním spojení rozdělených*. Jako když drahocenná váza se rozbije? Nikoli. Rozbití je náhoda a ničení, ať krásy, ať účinku a ceny. Tak, malicherně, nevěcně a plýtcce o pohlaví soudí, kdo hlásají, že čistotou srdce, že zdržením se od druhého

pohlaví, a kdyby za andělskými cíli se dalo, nemocen, zmrzačen (na těle i na duchu) je člověk. Při pohlaví a jeho rozdělení dlužno vpravdě mysliti na mistra, který drahocennou vázu stvořil a který svému dílu posadil korunu tím, že ji rozdělil na dvě části, ale tak, že každá z obou částí zůstává krásnou a celou a dílem uměleckým, a přece zas že obě části po sobě volají a sobě sblížené novým zázrakem uměleckosti působí. Co při umělci lidském jen přirovnáním a to ještě sotva dá se mysliti, v pohlaví skutkem provedl Tvůrce všeho krásného a dobrého. Jako když Bůh stvořil světy a mezi ně položil nekonečné moře, ne aby dělilo, nýbrž aby pojilo a mezi těmi zeměmi a národy sobě tak vzdálenými a cizími bylo střediskem vzájemného sebe vyhledávání, sebe ovlivňování, sebe obohacování, sebe obšťastňování. Jako když hluboko v černé prsti dva kořeny čerpají sílu a život z útroby matky země, aby pak z obou těch kořenů vyrůstal, kvetl, ovoce přinášel mohutný strom, jeden strom ze dvou kořenů, jedna síla, jedna krása, jedno požehnání ze dvou pramenů. Dva hlasy, a jeden krásný souzvuk. Dvě barvy a jeden nádherný obraz. Kvetoucí dívka a jarý jinoch, a jeden krásný pohled. — Tak je pohlaví. Dvojí kořen, ale jedno lidstvo. Dvojí pramen, ale jedno štěstí, jedno požehnání, podle ustanovení Tvůrce, ne v osamělosti, která je smrt, nýbrž v organickém živém rozvíjení toho nejhlubšího, co člověk má a dáti může člověku. Podle ustanovení Tvůrce — pokud člověk sám to požehnání neobráti v kletbu, toho štěstí nezneužije na své neštěstí.

Nebyl to malý Umělec ani zlého srdce, kdo vytvořil

pohlaví. Byl jím Bůh sám, věčná Láska. Není hříchem pohlaví, a lhou, kdo tvrdí, že Církev kdy tak učila. Avšak dílo Boží v lidech jest pohlaví, které se dotýká kořenů lidstva. Které může a má býti člověku pramenem ke krásnému lidskému štěstí a kterého přece často zneužívají na nejhlubší lidské neštěstí, na nejnížší lidské pády.*

Pohlaví jest jako honití pes. Kam zaběhne, tam z houštin a úkrytů, z močálů a brázd, skrytá jinak oku lidskému, vybíhá zvěř, vítaná kořist lovci. Tak neviděl by člověk člověka pro houštiny a brázdy, tu starostí a pohodlností osobních, tu předsudků stavovských a rozdílů vychování, tu růzností náhledů, stáří, majetku, hesel a jiných „vymožeností“. Avšak pudem pohlavním upozorněn a takořka veden a přidržován, odkrývá člověk v bližním věci ještě jiné, vyšší, dražší, žádoucnější nežli denní chléb, než vlastní pohodlí, než pýcha stavu, nadutost majetku.

Pohlavním ocítá se člověk vůči člověku, muž vůči ženě a naopak, na *šikmé ploše*. Nikde jinde není člověk tak

Dr F. X. Novák má ve svých poznámkách několik přirovnání jiných a opět a opět se snaží vystihnout význam pohlaví jakožto nejhlubšího a nejpronikavějšího řezu *jedním a týmž lidstvem*. Neboť, praví, o to běží, že ten řez všezachvacující nebyl a není na rozdíl lidstva ve dva různé tábory, nýbrž na jednotu v celek tím mohutnější a úchvatnější. Že ten pohlavní rozchod nemá býti a nikdy nebyl rozchodem na odcizení, nýbrž na vzájemné hledání, na bolestné sebepostrádání, na vroucí milování... Tedy nejhlubší řez při nejdokonalejší jednotě, vše pronikající rozdíly, při naprostém a životně dokonalém spojení — to je pohlaví.

vydán v moc člověka, někdy i málo šlechtného, jako při pohlaví. V žádných jiných bojích není nebezpečí býti zaskočen, hanebně oklamán, životně poražen tak veliké, tak lidsky pochopitelné, jako v bojích způsobených pudem pohlavním, kde tělo více méně má první (a želbohu často přechasto poslední nejrozhodnější) slovo, kde (želbohu často přechasto) tělo a jen tělo vede, kde duše tolika je vydána náhodám, zdáním, léčkám a svodům. Jak často myslí člověk v pohlaví, že je *lovcem*, a je vpravdě *kořistí*. Že je vítězem, a je vpravdě poraženým. V pohlaví, kde (často přechasto) já útočím a ani netuším, že bývá útočeno na mne.

Nikde jinde není *tělo vůči duši* tak mocné, tak dobývacné, tak hluboce zasahující, tak všestranně uchvacující. Zde každá žilka, každá struna, každý tlukot srdce zní plným svým a nejvyšším tónem. A zde, jako nikde jinde, je souzvuk duše tak blízkým, tak všestranným, tak hlubokým, tak přirozeným a proto i přechasto tak — slepým.

Proto je vášně pohlavní lidsky tak pochopitelná, ale i ze *všech vášní lidských nejmocnější a nejnebezpečnější*. Proto bývá pud pohlavní přirovnáván *ohni*, který je velikým dobrodiním lidstva, pokud mocně ovládán hřeje v lidských přibytcích, vytápí lokomotivy, svítí za černých pustých nocí; ale který může v málo hodinách zničit i staletou lidskou práci, když se mu podařilo zlomit pouta svého uzavření a vylétnouti na střechy a přibytky, na stohy a továrny . . .

Bývá přirovnáván *veletoku*, který nosí poklady národům a je prostředníkem jejich kultury, dokud mocné

jeho vlny plynou pevně jej objímajícími břehy a hráze-
mi. Ale běda, jestliže náhlým neštěstím neb lidskou
zlobou hráze byly prolomeny. Není většího ničitele, ne-
ní hroznějšího nepřítele, než špinavé proudy takového
veletoku, jak hubíce a pustošice široširým krajem se
rozlévají, an člověk bezmocně je odsouzen patřiti na to
dílo zkázy.

KAPITOLA II.

PUD

SEBEZACHOVÁNÍ A PUD POHLAVNÍ

PUD POHLAVNÍ VE ZVÍŘETI

K dokonalému pochopení pohlaví nebude od místa srovnati je s pudem sebezachování.

Oba ty pudy mají jedinečnou a nijak nenahraditelnou důležitost pro život. Pud sebezachování pro život *jednotlivcův*, pud pohlavní pro bytí a trvání lidské *společnosti*.

Ze všech zákonů, týkajících se přímo jednotlivce, nejprvnějším a nejzákladnějším jest zákon sebezachování. S trváním člověka všechno stojí a padá, co člověk pro tento život podniká. Jak praví latinské přísloví: *primum vivere, dein philosophari*, kde není života, není ani životní moudrosti. Čím pak jest pro jedince zákon o sebezachování, tím jest pro společnost lidskou zákon pohlavní. Jest nejprvnějším a nejzákladnějším zákonem přirozeného bytí společenského. Jest počátkem všech zákonů a ustanovení i podniků společenských. I společ-

nost musí nejdříve žít, pak se teprve může společensky osvědčiti.

Proto dal Tvůrce oběma těm zákonům moc a neodolatelnost pudu, účinnost a pravidelnost síly přírodní, a níž tím ovšem zrušil sílu svobodné vůle, která v člověku (a jen v něm) i smrt může raději voliti, než pokálení duševní. Jsou ve svém oboru suverenními vládci, jimž žádný jiný pud se nevyrovná ani živelností ani prudkostí a téměř násilností, jež všechny ostatní pudy si podmaňují. Základnějším ovšem jest pud sebezachování, jak právě pověděno.

Leč mohou nastati okolnosti, za kterých pud pohlavní vítězí i nad pudem sebezachování.

Pud sebezachování je hladem *po světě vůkol nás* a tím hladem je mostem k poznání, zmocnění se světa vnějšího, hmotného i duševního. Pud pohlavní je hladem *po člověku* a je tím zase mostem k vnitřním pokladům, jimiž přímo žije a roste, co je v nás lidského, šťastného, milujícího a ctnostného. To rozumíme ovšem jen při užití *svědomitěm* obou pudů. Máme tu na mysli vlivy jejich *přímé*. Neboť nepřímou slouží pud sebezachování (tím, že obohacuje jednotlivce) i lidstvu; a nepřímou povznáší pud pohlavní (tím, že buduje společnost lidskou) i jednotlivce, jemuž je pramenem bohatých darů životních.

O sobě jsou oba pudy tělesnými a *jako takové nejsou ani dobré ani zlé*. Jsou právě jen nástroji člověku, jichž možno i zneužiti a jichž se zneužívá. Jako takové, zasahují oba mocně do říše statků duševních; pud sebezachování méně, pud pohlavní více.

Výrazem pudu sebezachování je *práce*, zákonem pak *práce*, jejím vyvrcholením a korunou je *povolání*. Výrazem pudu pohlavního je *láska pohlavní*, jejímž zákonem, korunou a vyvrcholením je manželství — *rodina*. Jako bez povolání člověk zůstává věčně nomádem v říši práce, tak bez rodinného života propadá více méně společenské divokosti, lidské nekulturnosti.

S podstatou obou těchto pudů souvisí i způsob jejich ukájení. Pud prvnější ukájí se tím, co člověk *čint*, onen poslednější pak tím, co každý *jest*. Žena, která více podléhá pohlaví, působí mocněji tím, co *jest*, než tím, co *koná*. U muže má se věc naopak.

Když takto se díváme na oba pudy, jaké ohromně široké i hluboké pole lidské činnosti kryje se tím slovem „práce.“ Svět, duchovní i hmotný, vpravdě jen potud nám náleží, pokud jsme se ho zmocnili, pokud jsme ho dobyli prací. Jak ubohý a zcela falešný by byl názor, kdyby někdo chtěl „práci“ ztotožňovati jen a jen s nejhrubším konáním *ručním* a vůbec *hmotným*, třebaš ono jistě jaksi je *základem* a počátkem práce vůbec. Podobně lze říci, jak primitivní a sotva divokých Křováků afrických hodný je názor těch, kteří v pohlaví nevidí leč jen *tělesné* spojení muže a ženy a podobně o něm mluví a píší. Běžíť tu opravdu o nesmírně důležité vztahy lidské vůbec, třebaš zase spojení tělesné muže a ženy jest z těch vztahů pro společnost nejzákladnější.

Pud sebezachování jest *lidstvo* (*mimo nás* = svět), postavené (prací) do služeb jednotlivce, předmět dobývání a snažení jednotlivcova. Pud pohlavní jest *jednotlivce*,

(láskou) postavený do služeb lidstva, na něm daň k svému trvání vymáhajícího.

Pud sebezachování (o sobě) má blíže k *civilisaci*. Pud pohlavní (o sobě) stojí blíže ke *kultuře*. O sobě. Neboť práce, oživená láskou, je kultura a naopak není kulturou pohlaví bez opravdové lásky. Žena, která má blíže k pohlaví, je konáním svým pro kulturu též cennější. Muž, bližší práci, má svou činností blíže k civilisaci. Pro lidstvo potřebné jest to i ono, civilisace i kultura. Jsou jako dvě nohy, jimiž se kráčí za cíli posledními.

Budiž připomenuta ještě jedna myšlenka.

Pudem pohlavním platí jednotlivec daň lidstvu. Neplatí daně, kdo nic nemá. Vždyť správně se má daň platit vlastně z přebytku. Nejdříve musím býti, něco míti, pak teprve mohu jiným dávat. Proto je pud sebezachování základnějším, než pud pohlavní. Příroda sama jest nám tu vůdcem, pokud zdravě a rozumně dbáme jejího hlasu. Tak okolo dvacátého osmého roku dospívá člověk svého plného rozvoje tělesného. Z těch let první polovice náleží vládě pudu sebezachování, silení a vzrůstu tělesnému, vedle toho ovšem též i duševnímu. Pud pohlavní v těch prvních čtrnácti, patnácti letech je zde a zasluhuje se strany vychovatelů dítky nejsvědomitější a nejúzkostlivější pozornosti. „Základy našeho duševního života kladou se v prvních pěti letech našeho bytí“; „nervové neduhy pozdějšího života, jako je zhroucení osmnáctiletého děvčete, ženy třicetileté, nebo obchodníka či řemeslníka s padesáti léty, mají svůj původ v dětství,“ praví moderní pedagogika. Ale tatáž pedagogika připouští, že „mladé dítě nemá uvědomělého cítění pohlavního,“ třebas

v podvědomí pud ten pořád silněji se hlásil v duši dětské.* Jest znamením nemoci, nebo zneužití zločinného, když již dítě se svíjí pod údery předčasně probuzeného pudu pohlavního.

Čtrnáctým, patnáctým rokem probouzí se v člověku pud pohlavní a, vedle pudu sebezachování, hlásí se k svému právu. Pedagogové to nazývají druhým narozením člověka. Tu rodí se mládí pro společnost, jako se rodilo nemluvně pro sebe samo. Ale to druhé narození se neděje hned ve znamení plné, vyčerpávající, spalující síly a vyspělosti. Má spíše své analogie s narozením prvním. Má své pohlavní nemluvněctví, abych tak řekl, pak své pohlavní dětství, až dospěje k plné pohlavní zralosti. Je tu vůbec jakási analogie doby dozrávání a dospívání: Čtrnáct let tu a čtrnáct let tam. - Čtrnáct let pro rozvoj pudu sebezachování a, tak zdá se při normálním zdravém člověku, čtrnáct let pro plné dozrání pudu pohlavního. Kdož by neuznal, kolik ideálnosti (pohlavní boje těch let, mají-li býti vítězné, předpokládají život mladý,

* *Meyrick Booth*, *Youth and Sex*, London, 1932, str. 82. násl. O moderní literatuře v tom oboru praví autor (str. 61.): „Veliká část literatury o psychologii dětství a jinošství znamená velmi nevědecké brídilství (a very muscientific hotchpotch) pozorování a názorů, převzatých brzy od jedné vědecké školy, brzy od jiné, jak se to právě zamlouvá spisovatelé. Co je tu nejhoršího, kompilace toho druhu jsou schopny býti brány za evangelium pravdy od čtenáře nezkušeného, který to hltá jako „psychologii.“ Ta slova dají se doslovně užítí o velké, ba snad nejpětší části moderní literatury pohlavní vůbec.

ztrávený v táboře nejideálnějších snah, otužování, uvědomení lidských), síly tělesné i duševní, zdravého, ba mohutného rozvoje jak jednotlivcova, tak společenského lze nalézt tam, kde ten maní pokyn přírody nezůstal nepovšimnut. Co je ušlechtilého, opravdu cenného, potřebuje času k plnému svému rozvoji. Jen existence jepičí se páří, sotva se zrodí. Jen vrah bude nemluvně živiti alkoholem a nikotinem, jimiž sám, snad zdánlivě beztrestně, se ukájí. O dávné germánské mládeži poznamenal pohan Tacitus na její chválu (a na potupu mravně zkaženého Říma): „Sera invenum Venus, ideoque inexhausta pubertas — z mládí vycházejí neporušení a silní, poněvadž teprve pozdě poznali lásku“.

Vůči morové nákaze takového Lindseye stůjž zde o tom ještě místo z knihy proslulého amerického pedagoga G. St. *Halla* (*Adolescence and Psychology*, t. I. p. 438): „Předčasné probuzení pohlavnosti znamená dvojím způsobem obrácený svět. Jednak, co do náležitého pořádku (napřed se rozvinouti a pak to druhé), jednak, co do síly (než vystavěny náležité hráze, provalil se proud přemocný). Kdekoli co takového se děje, upadá rasa (*the race deteriorates*). Takové nemravné hovnění mocným, nezkraceným rozkošem ukracuje dobu, určenou k náležitému růstu, když jediná cesta tu dobu prodloužiti a dosáhnouti vyšší a dokonalejší zralosti jest ona vzácná nekompromisní ctnost, která se nazývá sebezápor. Na tom poli též se pravděpodobně dospívá nejučinnější a normálně přirozené (dnes tolik vyhledávané, p. p.) selekce. Rodina nebo kmen, kde se netrpí nemravné ho-

vění tělesné, je na postupu. Kde však nízké chťiče jsou mocnější než rod a jeho zachovalost, tam musí nastoupiti úpadek. To jsou ty hříchy otců, které se mstí ještě na jejich dětech, ničíce jejich životní sílu, znemožňující jejich plný rozvoj a nakonec z kořene je vyvracejíce. Aby rodiče úctu měli k dětem, kterým mají dáti život, jest jedním z nejhlavnějších nároků na jejich čestnou zachovalost. Oslabiti sílu mravního dědictví potomstva zasluhuje povržení a kletbu... Nadávky úpadkového syna na předka, který mu mohl dáti zdravý život, kdyby nebylo jeho neřestí, jest zjevem často se opakujícím a charakteristickým v naší moderní kultuře. Byl již kletbou starého, pohanského Řecka.“

Nepřímou ta slova potvrzují pravdu, nahoře zmíněnou, že předčasné, slabošské, chorobné propuknutí pudu pohlavního může býti „dědictvím po předcích“ a že „první krok ke správné výchově dětí je výchova jejich rodičů samých“ (M. Booth, Youth and Sex, na u. m. str. 82).

Kořen pudu pohlavního je, jak častěji připomenuto, tělesný. Jak v člověku, tak ve zvířeti. V tom ohledu sobě rovní jsou člověk i zvíře. Leč daleko by se minul pravdy, kdo by z toho uzavíral, že i účinky toho pudu rovné jsou jak u člověka tak u zvířete a kdo by tudíž soudil, že pohlavní zákony zvířecí (smí-li se vůbec tak mluvit) i pro člověka by mohly míti platnost.

Propast, která i tu zeje mezi člověkem a zvířetem, nazývá se *duše rozumná a nesmrtelná*, již obdařen jest člověk a které nemá zvíře. Při zvířeti tudíž pohlaví vychází od těla a *obmezuje se ve svých účincích na tělo*. Při člověku však *zachvacuje pohlaví též duši*.

Při zvířeti jest pohlaví zákon čistě fysický, při člověku znamená pohlaví zákon *fysicko-mravní*, jak ještě uslyšíme.

Jako zákon pouze fysický jest pohlaví při zvířeti *obmezené* na určitý, širší nebo užší kruh úkonů čistě fysických. Má jistou sumu aktů pohlavních, jiných a jiných při různých zvířatech, tu vroucnějších, tam chladnějších, tu delších, tam kratších, tu složitějších, tam jednodušších,* ale podstatně stejně se opakujících v stejném rodu zvířecím od věků, všude a vždycky. Avšak při člověku jest mocný ten pud *neobmezený*. Tak neobmezený, jak neobmezená jest duše nesmrtelná, již předpokládá a bez jejíž vyšší vlády by jeho působení na člověka musilo nezbytně zakončiti zhoubně, ba přímo katastrofálně.

Proto též zůstává ten pud při zvířeti věčně na nízkém, právě „zvířecím“ stupni. Kdežto při člověku jest schopen povznést se až k nejvyšším metám čistého lidství. Ano, právě při člověku jest širokou branou do říše lásky (i té vyšší), poesie, krásy a vůbec ctností společenských. Kolik nesmrtelných děl opěvuje lásku muže a ženy. O „lásce“ koček a psů, nebo i „královských“ lvů a tigrů, o lásce zvířat dosud nikdo se neodvážil opravdu pěti lidstvu.

Při člověku, nesmrtelnou duší nadanému, není konání tělesného, ani úkonů pudu pohlavního, aby duše nějak neměla na něm podíl. Všecko, co se děje čistě zví-

* Srovnej *J. Wolf*, Die neue Sexualmoral u. das Geburtenproblem unserer Tage, Jena 1928, str. 5. násl.

řecky u člověka (bez viny, jako u paranoiků, nebo vinou vlastní, jako u alkoholiků), naplňuje nás smutkem (kde nezaviněno) neb i ošklivostí a tajnou hanbou (kde zavíněno). Proto mluví i nejsprostší vilník o „lásce“ tam, kde na hony je od ní vzdálen, aby chatrným pláštíkem krásného slova zakryl hanbu hnusného svého skutku.

Propast mezi pudem pohlavním člověka a zvířete lze vhodně přirovnati propasti mezi *mluvou lidskou a zvuky vydávanými zvířaty*, a kdyby i klokotáním slavíčím byly. Těmiž podstatně ústroji tvoří se hlas lidský i zvuk zvířecí a není v tom nic nesmyslného, kdyby na příkl. lékař na základě pozorování zvukových orgánů zvířecích varoval člověka, jak nemá tu neb tam nadužívatí svého hlasu. Leč lékař, který by prostě zákony „řeči zvířecí“ přenášel na mluvu lidskou, zaváděje na př. gramatiku čunčat do salonů (s pudem pohlavním se tak často děje!) nebo vysvětluje z kuňkání žab krásný jazyk Homérův, takový lékař by patřil jistotně do blázince. Dnes se píší učené knihy, konají se nákladná badání vědecká, aby se dokázala „jednota“ pudu pohlavního zvířecího a lidského, s tajným neb i zjevně doznáním úmyslem uzavíratí z toho i na *jednotu mravní* (vlastně *nemravnou*) na onom tolik důležitém poli jak pro jednotlivce, tak pro celou lidskou společnost. •

III. KAPITOLA

MUŽ A ŽENA

Nejvíce zřejmý, nejobecněji známý, všemi uznávaný účinek onoho vše pronikajícího řezu pohlavního jsou právě obě pohlaví lidská, muž a žena, pohlaví mužské a ženské. Muž a žena určení jsou Tvůrcem bytí onou základní buňkou, již trvá lidstvo, rodina. Budiž nám tudíž dovoleno přirovnáními, *od buňky* vzatými, poznačiti, ovšem jen obecně a povrchně, úlohu, jež oběma, muži i ženě, svěřena je v lidstvu.

Buňka, jak oku obyčejnému se jeví, skládá se ze dvou podstatných částí. Z jedné tekuté a druhé pevné, neboli z buněčného *obsahu* a z buněčných *stěn*. I buněčné stěny i buněčný obsah povstaly z jednoho kořene, ze stejné potravy, z jedné mízy. Jsou si tudíž svým podstatným obsahem rovné, stejnocenné, z jedné a téže látky utvořené. Ten buněčný obsah a ta buněčná stěna se navzájem i prostupují, nejsou nikterak pouze vedle sebe, nýbrž s sebou a v sobě. Nejsou něčím dvojitým, nýbrž jsou *jedním základním mikroorganismem*.

Rozdělte od sebe buněčnou stěnu a buněčný obsah, a zabili jste oba.

Ačkoliv tedy o sobě buňka má jeden a týž obsah, přece tajuplnými zákony přírodními jedna část toho obsahu má snahu zhustnouti, ztvrdnouti, stěnou buňce se státi. Kdežto část ostatní trvá ve své měkkosti, rozplizlosti, tekutosti, tvoříc vlastní buněčný obsah. A nápadným jest i to, jaká rozmanitost, jaké nenápadné přechody a stupně se v tom ohledu jeví v celkovém hospodářství přírodním. Co v jednom organismu je ještě stěnou, stačilo by při druhém organismu (co do své tekutosti) sotva na buněčný obsah. A nezřídka v jednom a témže organismu při buňce (zase co do měkkosti a tvrdosti) obsah od stěny sotva lze rozeznati.

A když již mluvíme o tekutém obsahu i o pevné stěně buňky, jest nápadno vůbec v přírodě, jaký pronikavý účinek může míti na podstatně tutéž věc okolnost, jestli se nám jeví ve formě tekuté nebo pevné. Tekutá *voda*, *snh*, lavinou se řítící do údolí, *led*, skoro jako mramor tvrdý. (Na jezeře Bajkalském v zimě těžké železniční vlaky přes něj jezdí nebo jezdily!) Cukr, *rozpuštěný*, vonnými přísadami lidské chuti všelijak příjemný, a cukr zhuštěný i *vyschlý*. (Před léty se v Americe i na to pomyslelo, aby se z pevného cukru stavěly zasloužilým mužům pomníky.) A což teprve ocel, *rozpuštěná* a jako voda *tekoucí*, při tom *žhavá* a jako slunce *zářící*, a táž ocel ve stavu zhustlém, *chladná*, *tvrdá*, *neústupná*, svou nezdolnou silou svět ovládající...

Čím nižší jest organisační látka, tím jest rozplizlejší a tekutině bližší. A naopak. Srovnajte na př. nálevníky s měkkými, tyto pak zase s hmyzem a se ssavci. A přirovnajte v říši rostlinstva nejnížší formy řas, mechů a ka-

pradin s věkovitými vladaři našich hájů, s jedlemi a sosnami, s buky a duby... Je tedy při buňce stěna *princip pokrokový* vůči buněčnému obsahu. *Není stěna*, u porovnání s obsahem, o sobě vlastně *život vyšší*, ale jest toho života vyšší *rozvinutí*, a tudíž i nepřímě obohacení a *rozmožení*. Stěna jest, co nazýváme *formou* buněčnou, obsah pak jest buněčnou *materií*. Pokud se organismus šíří *navenek*, pokud roste v haluze a listí, v květy a ovoce se rozvíjí, *od stěny* se šíří, roste a kvete. Stěna na stěnu, stěna vedle stěny, tak mohutní, šíří a k nebi se zdvihá strom. Všecko, co při organismu značí *navenek* sílu, trvání, nepoddajnost, pravidelnost ústrojí, stěna jest. Beze stěny, jak bylo řečeno jinde, buňka by zůstala rozlitou tekutinou, neforemnou masou, do země zdeptaným ničím. Zůstala by bez krásy a trvání, bez síly a uplatnění, bez květu a plodu, bez historie a života...

A buněčná tekutina? - Z tekuté věci vznikla pevná, z rozplizlého obsahu buňky nějak se rozvinula i stěna buněčná. Tekutina buněčná vlastně žije buněčnou stěnu a s ní všecko, čím stěna organismu jest, vzrůst, rozvoj, trvání. Ovšem nepřímě. Je-li stěna *principem rozvoje navenek*, jest tekutý její obsah *principem života dovnitř*. Tekutý obsah buňky sice není síla, avšak dodává ústrojí sílu. Není pravidelným, individuálním, avšak činí pravidelnost a individualnost. Není historií, ale ji tvoří. Vzhledem k celku jest tekutý obsah buněčný *nížším*, máje pouze nepřímě účast na celkovém rozvoji. Leč vzhledem k *základní* jednotlivé buňce (žena v rodině!) jest *vyšším*, jsa vlastně životem samým, pramenem jeho darů. I staletý dub se rozpadne, když zaschla míza jeho buněk — —

Celkově nižší, poddanější, trpnější je buněčná tekutina. Avšak právě tou svou pokornou poddajností má na konečném výsledku organického vzrůstu stejnou účast. Když se staví dům, tu ovšem od kamenů a cihel pochází výška, pevnost i rozsáhlost budovy. Má-li však vnitřek její býti zabezpečen před bouří a větry, před plískanicemi a sněhem, *má-li tam býti útulno a teplo*, zkrátka má-li dům býti opravdu domem, příbytkem šťastného života rodinného, jest nezbytno, aby ke kamenům a cihlám přistoupila ještě měkká a poddajná, napohled slabá a vůbec tekutá malta. Též buňka jest dům, schránka vroucího, organického života. A ačkoli stěna značí rozsah i formu tohoto nejmenšího a nejprimitivnějšího domu, tekutý její obsah znamená tu *nitřnost, teplotu a život*.

Tekutá forma je též bližší odvěkým pramenům býti. Tekutinou ssaje kořen ze země novou sílu, aby ji dále dodal veškerému ústrojí rostlinnému. Tekutá země je takto, co křísícím životem se šíří buňkou i celým organismem. V tekutinu proměňuje žaludek zvířecí i lidský, co opravdu má přejíti do krve a státi se silou životní. I zde tedy most, pojící neorganické s organickým, má něco z obou do sebe. Tekutý vzduch dýcháme. Tekutou vodou se občerstvujeme. A tak do nekonečna.

Z tekutiny, dokud jí zůstává, ani Fidias ani Michelangelo nedovedli by vytvořiti svá nesmrtelná díla. Tekutina jest dále lidské civilisace. Avšak jest *blíže oněch věčných prazdrojů přirody*. Tekutina *zapáchá silněji zemí*, zato však jest *původnější, nezdolnější, nevypčerpateľnější*, podobně jako ona odvěká zřídla, z nichž přimějí prýští a čerpá.

Nejen mohutná, všeotřásající bouře, nýbrž i lehounký, laškující vánek vtiskuje do tekutého své stopy. Dnes jím (tekutým mořem) zahrává chladná, dravá bóra, zítra mu vládne teplý, změkčující širokko. Věčně se tetelí mořská tekutina pod vlivy odjinud přicházejícími, ale věčně zůstává tatáž. A kdežto „mořevládá“ díla lidská, mocný Tyrus a hrabivé Karthago, skvělé Benátky a snivá Pisa buď v prach se rozpadly, buď alespoň s výše bývalé moci klesají níž a níže, moře ještě dnes jako před tisíci lety je stejně slabé a stejně níkým nezdolané, stejně pohyblivé a stejně v sobě trvajíc - při vši své pohyblivosti nejkonservativnější element.

Mám se konečně dotknouti ještě jednoho rozdílu mezi oním zjevem tekutým nebo pevným, jak buňka je jeho symbolem? Co pevného jest, *i každou svou částkou jaksi stojí o sobě*. Co tekutého, *trvá a padá jako celek*. Vezměte provaz. Třebas již čtyři z pěti pramenů, z nichž je spleten, popustily, a ještě může stačiti zbylý pátý pramen, že nespadne do propasti, kdo na něm visí. A vezměte nekonečně silnější moře. Povolila-li voda na jednom jediném místě jeho pod přílišným zatížením loďky, *povolilo celé moře*. A opět, možná že zpráchnivěla veliká část, ano celý vnitřek stoleté lípy, a ona ještě stojí, mohutně se rozpíná, zelená se a kvete. Avšak otravte strychninem jen malou část rybníka, a otrávilí jste rybník celý i se vším, co v něm žilo a se hýbalo. I nedílnota a její protiva, samostatnost až do jednotlivé částky, mají své přednosti a své chyby. Ne chléb, živící sice avšak tvrdý, nýbrž *vtíno*, tekuté, zpěněné, výbušné, jest symbolem přetékající radosti životní. A zase naopak, jak mnohem

snadnější věci jest *poznati, ovládnouti*, na jeden zákon a systém uvést vše, co je pevného. A jak *potměšilé, neproniknutelné, těžko semknutelné* jest moře, onen nejmohutnější výraz všeho, co jest tekuté a co od tekutiny má své vlastnosti — —

A s tím se obracíme k vlastnímu našemu pojednání o muži a ženě.

Jak již pověděno, žijeme dvojím životem: *vlastním životem a životem lidstva*.

Tomu odpovídá dvojí láska: *láska k sobě a láska k lidstvu*.

Té dvojí lásce zase přiměřen je dvojí pud: *pud sebezachování a pud pohlavní*.

Pud sebezachování vybíjí se *v práci - povolání*; pud pohlavní *v pohlaví - rodině*.

Vtělením pak práce-povolání je *muž* a vtělením *pohlaví - rodiny* je *žena*.

Muž tedy jest vtělením pudu práce - povolání, nebo zkrátka *práce*. Ten pud znamená o sobě *sklon* k práci a toho sklonu účinek i vlastní cíl je *láska k práci*. Neboť všechno, co žije, co se má státi organismem, co má také být krmí a mizou duše, co již není vedle člověka, nýbrž čím člověk roste a žije, musí nějak *láskou* být. Co je bez lásky, je neživé, je *hmoť*, může se dotknouti těla, jím projíti, jako nestrávená krmě, ale duše na tom nemá podílu.

Práce tedy na svém vrcholu je láska, a to *láska k sobě*. Jak si to vysvětlíme? Předmětem, *objektem* práce.

Předmětem práce může být všechno, *mimo člověka*. (Neboť člověk sám je předmětem lásky pohlavní.) Objektem lásky je tedy to, co krátce nazýváme „svět,“ ten svět *vůkol nás*, hmotný i abstraktní, po stránce své materiální i formální. Jen tolik z toho světa vůkol mne, z jeho darů, ideí, si podmaním, kolik se snažím a pracuji. A z toho, co jsem si podmanil, zase jen tolik přejde do krve duše mé, nakolik ta práce byla s láskou. (Odtud neštěstí, ne-li duševní ožebračení a onemocnění celých moderních národů, když jsou nuceni pracovat bez lásky, když práce zotročila člověka a stala se jeho modlou, jeho bičem. Odtud duševní zakrnění tolika moderních žen, pracujících z falešných motivů nebo i z přinucení tam, kde daleko, daleko od práce je jejich srdce.) Co jsem si pak takto podmanil, jest mé *nejvlastnější vlastnictví*, stalo se mizou mého duševního života. Nikdo mi to nevezme, o to jsem bohatší navenek i dovnitř. Tak tedy práci bohatnu já, práce slouží pudu sebezachování, je jeho výrazem a cílem.

Podobně se má věc s onou druhou láskou, s *láskou k lidstvu*. Lidstvo, jak rovněž jinde bylo řečeno, je základem *dtě*. Je v dalších a posledních svých cílech *člověk*, vůbec osoba *s tělem i s duší*. Aby se k té lásce, k lidské lásce došlo, vložila příroda do srdce lidského jiný sklon, jiný pud; nazýváme jej *pudem pohlavním*. I muž i žena tomu pudu podléhají, ale žena více, trvale, kdežto muž mu slouží téměř jen episodicky a chvilkově. Muž se v tom ohledu podobá zapalovači lucerny na ulici: dotkne se žerdí plynového kohoutku, zapálí světlo a - jde dále, jak praví *Maranon*. *Vtělením pudu pohlav-*

ního tedy je vlastně žena. Ona je též královnou a kněžkou v říši lásky pohlavní. Té lásky pohlavní pak předmět a objekt (shodně s tím, co právě bylo pověděno o objektu práce) je dítě na místě prvním, v dalším důsledku osoba lidská, s tělem a duší, vůbec.

Práce při muži, láska při ženě jsou tedy, abychom jim správně rozuměli, v prvotním svém smyslu jen *sklonem* k práci, jen *sklonem* k lásce. V tom smyslu se též vlastně mluví o muži - *práci* - a o ženě - *lásce*.

Sklon nikoli *výlučný a jediný*, ani v duši muže, ani v duši ženy. Má i muž v sobě sklon pohlavní a žena má v sobě sklon k práci, třeba (mluvíme tu o *typech*) měrou mnohem slabší. Vedle toho zde mohou být sklony jiné, přírodou neb uměním (výchovou, okolím, tradicemi) do duše vštípené. Sklon k pýše, k ukrutnosti, k velikomyslnosti, udatnosti atd. Avšak ze všech sklonů jsou tyto dva v opravdovém muži a v opravdové ženě nejsilnější, nejpronikavější. Jsou, každý pro sebe, jako mohutný zvon, který mocným svým hlasem přehluší, cožkoliv se v duši ozývá hlasů jiných a jinak zladěných.

Ty sklony měly původně sloužit jen dobrému, jen životu, jen lásce. Avšak po pádu v ráji, jako všechno v duši člověka, schopny jsou i zneužití. Zneužití tím zhoubnějšího, čím větší o sobě je jejich moc a síla. *Corruptio optimi pessima*, neštěstí největší jest, když zvrhne se, co by mělo být v nás nejlepšího.

Jestliže tedy ten sklon, jak při práci tak při pohlaví, (kde běží přímo o člověka, tedy o něco nesmírně váž-

nějšiho a důležitějšího), bude korunován dosažením cíle, *láskou*, a v *jaké míře* bude jí korunován, o tom rozhoduje síla vyšší nade všechno, co je tělo a co od těla pochází: *duše*, povaha, charakter. A duše, povaha, to jest zase výchova, to je přemáhání sebe, to je v posledním významu vyšší vedení a pomoc shůry. Tam ukazují ty sklony v duši člověka, které jsou sklony k lásce, láskou k duši a duši k Bohu i věčnosti.

Proto pozor v té chvíli předúležité, kdy se životně váže člověk s člověkem. Abychom místo lásky, která je duši, nenalezli *pouze* pohlaví, které je tělo. Co je *pouze* tělo, časem oprchá a se rozpadne. Duše přetrvá léta a vítězí i tam, kde tělo samo nestačí.

Každá správná psychologie muže a ženy odtud tedy musí vyjít. Od té dvojí lásky, od toho dvojího hlavního sklonu jak při muži, tak při ženě. Jinak musí býti vyzbrojen sochař, který z mramorového *balvanu* má vytvořiti podobu anděla neb světce (to je jeho vítězství, jeho láska), a jinak opět bude vzdělán vychovatel, který má za účel probuditi, k vyššímu lidství uschopniti *duši* spící neb zanedbanou.

A tak všemohoucí Tvůrce, který k dobývání *světa* určil především muže, a dobývání *srdci* jako hlavní cíl postavil ženě, jinak stvořil muže a jinak ženu. Mají stejnou duši, i muž i žena. Jak muž, tak žena jsou obdařeni lidským rozumem, svobodnou vůlí, obrazotvorností, schopností vůle věnovati se něčemu mimo sebe, milovati. Ale všechny ty dary ducha, na první pohled sobě rovné, jsou jak u muže, tak u ženy postaveny, každá svým způsobem, do slu-

žeb jedné z oněch dvou lásek a *podle těch lásek jsou ty všechny duševní dary přizpůsobeny, účelně zařízeny, právě k té neb oné lásce „nakloněny“*. Nakloněny jsou jak při muži, tak při ženě, ne nahodile, libovolně, padni kam padni, jak by se povrchnímu člověku zdálo, nýbrž *nakloněny jsou k sobě*, intelekt ženy k intelektu muže, vůle muže k vůli ženy, srdce ženy k srdci muže, láska jednoho k lásce druhé, právě jako drahocenný obsah a jeho nádoba, jako vřelý, tekoucí obsah buňky a tvrdá buněčná stěna, jako ten dvojí život, kterým každý žijeme a kterým trvá lidstvo: *život jedince a život společnosti*.

Tím směrem míním se pokusiti podati několik ukázek, třebaš ne celou psychologii. Jen ukázek neúplných, avšak schopných vzbuditi pozornost naši v těchto nejlidštějších problémech, které zde, při muži a při ženě, tryskají z pramene nejprvotnějšího.

Nuže, muž je *dobyvatelem světa*. Nejprvnější princip tedy, z něhož nám bude při jeho poznání vycházeti, je *práce - povolání*. Natolik jest mužem každý opravdový muž, kolik pracuje a *jak pracuje* (na což se nesmí zapomínati v době, která stejně jako otrávila, zfalšovala po hlaví, tak otrávila a zfalšovala práci).

Princip, z něhož vyjdeme při ženě, jest *láska*, třebaš zde vzata jako sklon. S těmi nejhlavnějšími principy všechno nějak souvisí v duši muže a ženy, všechno se dá nějak vysvětliti.

Muž je od přírody *sobec*. Žena, od přírody zatížená žitím pro druhého, je altruistická, *altrocentrická*. O sobě je žena od přírody vyšší než muž, ale muž vyniká nad že-

nu větší možností a nutkavostí duševně *růst*i, žena zůstává za mužem náklonností *zanedbat*i se duševně.

Duch mužský je *výbojný*, věčně *nespokojený* s tím, co má, *do dálky* vyhlížející. I ve šťastném manželství je to muž, který věčně přináší neklid do rodiny. Žena, která osobě slouží, nalezla-li (v lásce) toto své určení, je šťastná a *spokojená*, netouží *po jiném*, necítí své *obmezenosti*.

Muž, podmanitel světa, je *logický* (jak jinak by obstál v boji s ním?), dává tomu světu *zákony*, jest *objektivní* a *spravedlivý*. Žena, láska, zná jen *logiku srdce*. Strohý zákon zůstane jí věčně něčím nepochopeným. A i když soudí, zase jen srdcem soudí.

Muž, pracovník, dovede časem okolo sebe nahromadit poklady světa hmotného neb i ideálního. Stává se bohatcem penězi, uměním, vědou, vážností a slávou. Avšak je ve stálém nebezpečí, aby se sám nestal kořistí toho svého bohatství. A ještě větší hrozí mu zkáza, že bohat jsa na statky tohoto světa, zůstane žebrákem, zimou a hladem se tetelícím v říši všeho lidského, vroucího, vpravdě osobního. Při ženě zase je nebezpečí jiné, aby v lásce své, při své soběstačnosti a osobní oddanosti nezakrněla, nestala se povrchní a prázdnou, neschopnou opravdu brátí účast na velikých a těžkých úlohách těch, jimž s láskou slouží, dítka, muže, bližního vůbec.

Tedy i zde volají po sobě muž a žena. Poklady jednoho chtějí a mají být i poklady druhého. Nedostatky a jednostrannosti jednoho mají být doplněny, hojeny z přebytku druhého. A tak do nekonečna. Jen některé zvláště důležité pravdy z toho oboru buďtež tu výslovně vyzvednuty.

Muž a žena jsou tedy k sobě jako „svět“ a „člověk,“ jako vnějšek a jeho obsah, jako hradba a život jí chráněný. Žena znamená povolání *dávati život, sloužiti životu*. Ale nemůže zapáliti, kdo sám nehoří. Nemůže ani života dáti, kdo sám není životem. Nemůže býti hladovému potravou, kdo sám je kamenem neb ocelí. V tom smyslu je „žena“ typus, na své dokonalé výši *život*. To nejkrásnější, člověku nejdražší, srdci lidskému nejbližší, síla tichá a skrytá, ale všecko sobě podmaňující, poesie, tisícerými paprsky tryskající, je život. *A tak je působent „ženy“ v lidstvu*. A čím více je ženou, čím bližší tomu ideálu, pravému, dokonalému *ženství*, tím větší a plnější měrou to platí o každé příslušnici toho navenek věčně „potlačeného“ v pravdě, kde plně se uplatňuje věčně vládnoucího pohlaví. (Podle francouzského přísloví: *Ce que femme veut, Dieu le veut*.) „S opravdovou radostí na to myslím, jak se v nesčíslně mnohých paprscích láme slunce ženství. Oko mé se nemůže ani nasytití pozorovati všechny ty různé ženské krásy.“ To jsou slova jednoho z nejhlubších náboženských myslitelů minulého století, Sörena Kierkegaarda, o ženě („*Dentk svůdce*“) a nejsou upřílišená, chápeme-li hlouběji život.

Odtud se vysvětluje, že za všech dob žena na svém čele nesla znamení *mysteria*, jako i život jest mysteriem. Právě-li kdesi Tolstoj, že mnozí se vyhýbají manželství z bázně před tajuplnou podstatou ženy, pak je to charakteristickou známkou moderního muže, který tím, že odcizil se Tvůrci, stal se neschopnějším poznati, pokud věc toho žádá, třebaš ne zcela, vyvážití jeho dílo.

Odtud ty křiklavé protivy v knihách a v lidech, kde

jde o posouzení ženy (viz Rosa Mayreder, *Zur Kritik der Weiblichkeit*, Jena 1922, str. 8 a násl.). Tak se děje všemu, co žije a čím více žije.

Život je láska. A žena - život je též na prvním místě *láskou*. V tom shodují se všichni. V lásce je žena na své vlastní, nedostižné výši. Láska je životem života jejího. V lásce všechno našla, bez lásky nic nemá. Pro lásku a za lásku žena všechno dá, láskou a v lásce je všechno okrášleno, posvěceno, co činí, co dává a věnuje.

Ale zase není ta láska bez určitého, čistě ženského zabarvení. Žena - pohlaví je zatížená pro rod, pro lidstvo, a lidstvo je *základně* dítětem, teprve v dalším důsledku člověkem vůbec. A tak je i *základním tónem lásky*, kterou miluje žena, *mateřství*, k němuž jest především povolána, které opravdové ženě je ze všeho nejbližší, jemuž, i pannou zůstávajíc, těžké přináší oběti. Přísloušná, a právem, je láska matky k dítěti. Jak matka miluje, nikdo nedovede milovati. Jak matka se dítěti, čím slabšímu a útlejšímu, dovede obětovati, nikdo již nedovede se věnovati. Jak ona dítěti rozumí, jakým pokladem jest jí dítě, ví zase jen matka. A něco z té lásky, něco z jejího způsobu je v každé lásce, již prokazuje žena. Zdá se, že milující žena by i svého manžela, kdyby to bylo možno, do peřinky si zavinula a jej „hojšala,“ jemu se lichotila, alespoň prvním, ani ne sobě povědomým hnutím svého ženského srdce.

G. St. Hall praví, podle smyslu to uvádím, že žena je *uterus*; uterus že je *dítě*; *kolébka* (s dítětem) že je pro ni pokračováním uteru; a *rodina* že jest jen dalším roz-

vinutím kolébky. Jako základní, všeovládající povolání ženy jest její mateřství, tak jest a věčně zůstane *rodina* nejvlastnějším, nejvíce přiměřeným, lidsky nejnižněji o-
blažujícím působištěm ženy. To první, co člověk při svém narození nalézá, a to poslední, po čem ještě, umíraje, oči obrací, je rodina. Toť koráb, na němž konáme, vědouce nebo nejsouce si toho vědomí, cestu přes bouřný a ne-
bezpečný oceán života. Z rodiny světci pocházejí a v ro-
dině se zamořili, otrávilí zatracenci... Ale rodina, toť že-
na. Jen žena dovede vytvořiti veledílo lidského štěstí a
lidské kultury, rodinu. A zase jen v rodině ocitá se žena
na plné výši svého rozvoje, svého určení, *sloužiti a býti
váženu, obětovati a býti šťastnu, láskou hojiti rány*, kte-
ré život zasadil milovaným členům rodinným, i prostřed
všelijaké hmotné a duševní *bídy* vytvořiti ostrov *spoko-
jenosti a klidu*, i v době *materialismem* otrávené *pěstiti
vyšší statky vtrý a Boha*. Kam vkročí opravdová žena,
čeho nejvíce hledá, co i v bohatství nejvíce jí schází, co
maně všude zakládá, a kdyby i v postavení podřízeném
byla, je rodina a život rodinně nějak spořádaný. To jest
její *řtše*, to jest *umění Bohem jí ustanovené*, toť veliká
hřivna, kterou jí Bůh svěřil a za kterou jednou od ní po-
žádá účet. Jen v rodině též možno studovati, poznávati,
určovati správně, co žena je a čím býti má. Dokud po-
slední opravdová rodina bude na světě, bídou lží a o-
travným jedem bude se jeviti všecko pitomé blábolení
žen a mužů, buď bláznů nebo (i učených) zločinců,
o „stejném právu“ žen a mužů na nemravnost, o lid-
stvu pohlavně „svobodném“ svobodou zvířete.

Zde, na to, co právě bylo řečeno o rodině, snad nejlépe se dá navázati pravda jiná, neméně důležitá, že *žena je více duševně založená než muž*. Je sice pohlavím svým více závislá na těle než muž. Tělo též u ní vždy hrálo roli důležitější než u muže. (Odtud u ženy různé fintění, čistě ženská - dnes též *zženštilých mužů!* - nadměrná spotřeba všelijakých ličidel, mýdel, voňavek a pod.) Ale přesto jest žena i tělesně jemnější, citlivější, méně hrubým, materialistickým potřebám podléhající. Je podobna rybníku, moři, s nímž zahrává si vítr, vlačujíc jemu stopy svého účinkování, někdy jako mocné, životy ohrožující vlny, jindy zase jako pohyb lehounký a sotva oku pozorovatelný. Vždycky byla žena přístupnější různým stavům mystickým a jim podobným, ať již jde o opravdová vyšší zjevení nebo o různé spiritistické a magnetistické kejkle, o snářství, předtuchy atd. „Ženy zamezily, že nebylo přes palubu vrženo množství velecenných pravd, pravd příliš jemných, aby se daly zadržeti v hrubém, materialistickém řesetě, a které unikají i nejostřejšímu pozorování drobnohledem neb re-tortou; které souvisejí s našimi náklonnostmi a city a uplatňují se zvláště na jemné pohraniční linii, kde duch a látka, zážitky a pocity se navzájem prolínají, sotva rozeznatelně se stýkají a tím složité, sobě i odporující stavy přivádějí.

Ženy, které v takových věcech věrny zůstávají svým intuicím, a svým výsledkem dokázaly správnost svých darů, učí muže, aby i v životě se na ně spoléhali a jim dopřáli též místa v jejich filosofickém přesvědčení. Účinek, který takto měly na to, co svět nazývá vědou, ne-

skonale rozšířil, zušlechtil a zjemnil právě tuto vědu“ (J. Lionel Tayler, *The Nature of Woman*).

O rodině byla právě řeč. Rodina však jest útvar popředně mravní, *duchovní*. A rodina je dílo ženy.

Podobně se má věc s láskou. Při muži je vždycky větší nebezpečí, aby lásku nezaměnil se smyslností. Žena o lásce smýšlí a cítí ideálněji. Žena skoro pravidelně podřizuje hmotnou vášeň mravnímu citu, rozkoš chvílkovou trvalému štěstí životnímu. *Při ženě je i v lásce duše to nejvyšší*. A žena je láska. Co proti tomu se namítá z různých rčení a moderních badání,* má svou platnost o ženách „buď tělesně nemocných nebo zkažených... Přes nekonečné množství věcí duchaplných i hloupých, které se o ženě mluví nebo píše, víme o nejobyčejnějších ženských stavech nesmírně málo, poněvadž i nejučenější profesori se zdánlivě nikdy nemohli odhodlati, aby na ženu patřili právě tak věcně jako na př. na daň ze zápalek...“** V mnohých věcech čeká věda o ženě ještě svého Kolumba, jak praví St. Hall, a moderní běsnění feministické spíše zamotalo, než odkrylo mnohé ze života ženy.

Sem, do této kapitoly, náleží též potřeba ženy *věřiti* a k Bohu se utíkat. V tom srovnávají se všichni, že cit náboženský (přes formy někdy naivní a až bizarní) jest u ženy zvláště mocný a hluboký. V tom ohledu postavil

* Viz E. F. W. Eberhard, *Feminismus u. Kulturuntergang*, Wien, 1927, str. 163 násl.).

** Hans v. Kahlenberg, März 15. Jgg., Heft 19.

Bůh ženu na stejný stupeň s lidskou společností vůbec: jedinec, muž, ještě nějak se obejde bez víry, ale nikoli lidská společnost. Podobně se má věc se ženou, matkou dítěte a jeho vychovatelkou. Žena bez víry je „netvor,“ podle výroku Kolpingova. Je neschopna dáti to nejpotřebnější, víru, dítěti výbavu na cestu života. Stává se sama obětí vášni bez míry a konce. To souvisí též s její potřebou lásky. Žena, kde miluje, i věří. Musí věřit, aby mohla (jak musí) milovati. Proto žena i v nevěře věří, ovšem v nevěře věří ne v Boha, nýbrž v nějakého bůžka, ať je to již démon nebo někdo „ze stáda Epikureova.“ „L'éducation de la femme ne doit donc pas être, ne peut pas être irréligieuse...“ praví výborný znatel ženského srdce, *Marion*, (*Psychologie de la femme*). „Výchova ženy nemá býti, nesmí býti bez víry,“ aby se uchránila neštěstí, že zavrhnuvši Boha, zbožňuje nízkost. Jen si připomeňte některé „naše“ české ženy, tak smutně známé z života veřejného. „Víra, jako láska, která je jí (té lásce) základem, je velkým pokladem pro ženu, naplňuje srdce ženy sladkostí, zušlechťuje a povznáší její život tím, že jí vztyčuje cíl dále sahající než vlastní sobeckost, že jí dává duševní obzor širší než vlastní úzkost,“ dokládá ještě *Marion*.

S láskou ženy, která (láska) je osobní, souvisí též její sklon k *osobám*, žiti a jim se věnovati. Kde muž vidí *lidstvo*, ona zná hlavně *osoby*, a to neskonale důkladněji než muž. Lidstvo se jí stane blízkým a drahým, osobou, kterou miluje, tedy nepřímou. Kde muž je králem ve světě *ideí*, ona ovládá jednotlivá *fakta*, jest *konkretní*, jest

praktická, aby mohla býti osobní. Kde muž poslední obětuje ve službách pravdy a badání, žena jen tam má plné uspokojení, kde nějak slouží osobám; zde, na tom poli, dovede býti i geniální, jak muž toho sotva dosáhne. Má potřebu od muže přijímati hesla a cíle svého konání, dáti se od něho vésti, býti od něho chráněna.

Laura Marholm (později provdaná Hanssohnová) píše⁺: „Žena jest prázdná kapsle, které teprve muž musí dáti obsah Teprve mužem dostává se jí zjevení o životě a jeho hloubkách.“ A jinde: „Obsahem ženy je muž. Sama sobě žena nestačí, nemůže sobě stačiti“ a pod. Tu se zapomíná, že žena jest *člověk* a že pohlaví ani při ženě není všechno, že i přes pohlaví je jí plně zůstavena možnost vypjati se k cílům jiným, i nejvyšším. Co měla od muže (alespoň ve smyslu Hanssohnové) sv. Theresie anebo sv. Kateřina ze Sieny? Tu se *zaměňuje* muž s osobou, s člověkem vůbec. Tisíce nejlepších žen našlo a nalézá všecko, smysl života ten nejušlechtlejší, ne s mužem, ani ne v řádném manželství, nýbrž v konání vyšší lidské lásky vůbec, jak denně jsme toho svědky. Ostatně je-li žena typus „prázdné kapsle, kterou muž teprve naplňuje obsahem“ (bohužel často až příliš - málo cenným), jest zase i muž *svým způsobem* takovou „kapslí“, která čeká svého naplnění, (a to celkem *lidštějšího*) se strany ženy. Doznává to nepřimo sama Hanssohnová, když v téže knize píše: „Žena je, která *určuje duševní život muže*, která ho znetvořuje, nebo i k rozkvětu přívá-

⁺ V knize *Das Buch der Frauen*, 5. Berlín, 1899.

dí. Je to duše jeho matky a duše ženy, kterou miluje, které vtiskuje nezrušitelnou pečeť na citlivé stránky muže.“

Se srdcem ženy, s její láskou, souvisí její *smyslnost*, její *vášnivost*, která, právě jako láska sama, náleží mezi vládnoucí vlastnosti ženské duše. Jaký je poměr vášně k lásce, po případě smyslnosti k vášni? Vášeň je jezdec, který právě osedlal koně. Tím je tělo lidské (u poměru k lidské duši). Čím bujnější koník, tím dále a rychleji se na něm dojede, ale i tím větší je nebezpečí, aby jezdec jím nebyl k smrti usmýkán. — Záleží na tom, zda jezdec ovládne koně, i bujného, nebo zda kůň zvítězí nad jezdcem. Nuže, láska je jezdcem, mocnou uzdou ovládajícím koně, tělo, při ženě tělo zvláště pohlavně pohnuté a silné. Kdo tedy mluví o lásce, o srdci ženy, vyslovil tím i její smyslnost a vášnivost, kdo řekl, že žena je *láska*, mínil tím též, že *žena je vášnivost*, že je *smyslnost*.

Odtud nesmírná *pohyblivost ženy*. Tu bledne a hned se červená. Hned se směje a hned pláče, skoro se zdá, že má zcela ve své moci jak smích, tak pláč. Jakými spády řítí se její řeč, jakými tóny je zabarvena, jakými změnami, afekty, vypočítavostí se může jeviti! „Muž má deset pohledů,“ praví Francouz (Legouvé), „žena jich má sto; muž má jeden úsměv, žena jich má tisíc. Zvláště hlas, u muže silný i hrubý, oplývá při ženě púltóny, čtvrttóny, v nichž jako ozvěnou jeví se veškerá hnutí jejího srdce a její duše.“ Fysiognomie muže, jeho pohyby, jsou jako řeč latinská, výrazné a energické; kdežto osoba ženy připomíná mluvu řeckou, podivuhodný nástroj plnosti, bohatství, obměny, vůbec schopnosti i nejmenší vyjádření.

A tak, jak podle těla, jeví se žena i podle duše. Věčně pohnutá. Hned plná radosti, a hned zmítaná žalem. Hned důvěřující, a hned strachem umírající. Něžná, a v tu chvíli odporná. Vroucí, a mžikem jako led chladná. Není ani jedné minuty bez nějakého vnitřního pohnutí, buď směrem k lásce, nebo k nenávisti. I když myslí, že chladně uvažuje, stojí pod vládou nějakého hnutí svého srdce.

Proto je žena tak blízká *přepětáním a extrému*, v dobřem i ve zlém. Proto má též žena dobrá blíže k „andělu“ než muž, žena zlá pak zase blíže k „ďáblu.“ Je-li muž (matematicky vyjádřeno) +, je žena ve své vášnivosti —.

Co je *tuhost* neb *tekutost* v říši hmotné, je *tvrdost* neb *měkčnost*, *slabost*, v říši věcí duchovních. Svým rozumem logickým a objektivním je muž „*tvrdý*“, „*silný*.“ Svým srdcem, věčně pohnutým, je žena „*slabá*“ a „*měkchá*.“ Co je slabé a sebou nejisté, potřebuje opory, a žena instinktivně ji hledá; je spokojena, našla-li ji u muže. Co je měkké, tekuté do jisté míry, jest odkázáno na *nádobu* chránící a bránící. Ne každá nádoba se hodí pro každý obsah. Tu pravdu nám připomíná i svaté Písmo, když mluví o „mladém vínu a mladých nádobách,“ pak zase o „starém vínu v nádobách starých.“ Zde dlužno hledati rozluštění tajemství, že žena tak často nazývána je *nestálou*, *nevěrnou*, a přece zas nejednou podala, ba denně podává příklady věrnosti až hrdinné, nad samou smrt povznesené. Kdo se opravdu zmocnil jejího srdce a svou moc nad ním životně si dovedl zachovati, smí i věřiti v její věrnost. Ale takových, mezi muži dnešní doby, jest asi hodně málo, ba pořád méně. Proto jest i, zvláště v naší době, málo a pořád méně žen věrných.

Tentýž zjev, totéž určení muže a ženy k sobě jeví se i při druhé hlavní duševní síle člověka, při *intelektu*. Jako muže, vypravil Bůh rozumem i ženu, v plném a dokonalém toho slova smyslu. Jenže se ženský rozum, ve shodě s jejím celkovým určením, nese směrem jiným než rozum mužský: právě *k životu, k osobě, pro něž žena zvláště je stvořena*.

Tedy, (abych podal jen několik kusých ukázek), ve věcech obyčejných, praktických, po případě rychlé rozhodnutí vyžadujících, jak často se udává s nemocnými, ohroženými, *s lidmi* vůbec, žena přímo vyniká nad muže. Zato ve věcech soudnosti t. zv. vyšší, jak se s ní shledáváme na př. u učence, badatele, kde jde o hledání a poznání pravd abstraktních a vyšších, předčí muž ženu.

Muže zajímají především *fakta*, z nichž se dobírá principů. Žena se vrhá na *idee obecné*, z nichž si pak bere pravidla jednání pro jednotlivé události. Mužský způsob usuzování je *induktivní*, ženský zase *deduktivní*.

Muž je *přemýšlivý*. Žena má *paměť*. V hledání pravdy jde muž cestou *vlastní*. Žena *věřt* všemu, co řekne učitel, profesor, *milovaný*. Odtud se vysvětluje ženská schopnost *přizpůsobiti se* a její *konservativnost*. (Ono Göttheovo slovo: „Na světě je tak málo hlasů, ale tolik ozvěň!“)

Ženský duch jest pohyblivější, ale i méně *vytrvalý a souvislý* ve svém konání, než klidné, těžkopádné a houževnaté přemýšlení mužské. Podobá-li se rozumová činnost při ženě tekoucímu potoku, je tatáž činnost při muži jako jezero, jehož vodstvo závody, pro daleké kraje důležité, živi a udržuje.

Že i při této rozumové činnosti srdce ženy hraje svou význačnou roli, pověděno již nahoře.

Snad nejpatrněji se rozdílly intelektu mužského a ženského jeví v tom, co nazýváme *intuicí* mužskou a ženskou. „Intuice,“ praví *Gina Lombroso* („Duše ženy“) „je něco podobného jako hudební sluch, který nevěda, rozeznává a třídí zvuky. Jako oko, které měří velikost a dálku. Jako ruka, která rozeznává váhu a sílu různého zrní... Rozumíme jí onu část inteligence, která je mimo uzavírání rozumové, ano mimo vědomí vůbec. Je jako kompas, jímž se spravujeme na neznámých stezkách. Jako magnetická střelka, která nám praví, kterým směrem se máme dáti, třebas nevíme ani proč. Jest schopnost domakatí se něčeho, aniž jsme si vědomí fakt, na jejichž základě ten náš uzávěr se udál.“

I muž má dar intuice, na př. vědec ve svém badání. Ale specifický nástroj inteligence mužské není intuice, nýbrž indukce. A i když se podává intuici, kontroluje muž její údaje chladným svým rozumem a dalším pozorováním. Naproti tomu je intuice ženě orgánem vlastním a specifickým jejího ducha. Nejen v životě praktickém, nýbrž i v říši pravd vyšších. „Čeho žena nepochopí intuicí, nepochopí vůbec nikdy“ (*G. Lombroso*). Hlásí se o službu muž s výbornými vysvědčeními. Paní domu pohlédne mu do tváře a praví, že není poctivý. Proč, nedovede sama říci. *Cítt* to jen. Avšak domácí pán věří více psanému slovu, přijme žadatele a je po nějakém čase — od něho okraden. To je ženská intuice, za pohnuté plavby životní kompas, doplňující mužské počítání a pozorování, často, přechasto je i na správnou míru uvádějíci.

Celkem málo se cení ženský rozum u porovnání s vyspělejší inteligencí mužskou. Ale život lidský neuzavírá se ani pouze laboratoří učenců, ani studiemi filosofů. Žena má na světě jiné povolání, než oslňovati marnou slávou učenosti a filosofie. Její ideál nebude nikdy státi *vedle* muže, i kdyby to byl Newton a Pasteur, nýbrž doplňovati jeho těžké povolání svým pochopením a dodáváním zmužilosti. Jaká je potřeba, aby žena psala díla literární a vědecká? Především ať nás učí lépe žiti, ať v nás budí dobrý vkus, zájem pro vše, co jest dobrého, krásného, milování hodného, pro věci, které tvoří korunu života. Byl to její duch, duch konservatismu a tradice, který nejednou napravil chyby, které spáchala kultura přespráliš liberalistická a racionalistická. Jako zanícení badatelů a odvaha duševních vynalezatelů i její obrana otcovských zvyků, mravů, víry, tradic, je mocným činitelem pro zachování mravní rovnováhy světa, a zdržujíc upřílišněný spěch, pojišťuje lidstvu pokrok správný a zdravý (*Marion*).

Stinné stránky ženské povahy tuto vypisovati nemíním. Vyplývají i ony z jejího zvláštního povolání, jímž v lidstvu pověřil Tvůrce ženu. Nápadno jest, že právě v lidových příslovích a rčenicích o ženě nalézáme tolik kritiky sžíravé, ne-li zcela pesimistické. Kde je mnoho slunce, je i mnoho stínu. Žena, život, láska, hospodaří nejen s naším majetkem, nýbrž je též vládkyní našich srdcí, rozhoduje o nejvlastnějším našem životě a o jeho štěstí. Proto rány, ženou zasazené, jsou tak otravné, tak bolestné, tak zrovna nezhojitelné. Nedívno, že ozvěna

jejich bolestí nese se věky a národy, počínaje duchy, jako byli dávní Hesiod, Aischylos, Plato, Euripides, Aristofanes, až po moderního Strindberga a Nietschea a až po ten prostý lid, jak jeho duše se nám jeví v lidových příslovích. Avšak, přes ty černé stíny, to nejkrásnější, co vykazuje poesie, literatura vůbec, pojí se k pojmu ženy. Ve jménu oněch všelidských ideálů, jejichž typem jest a navždy zůstane žena, jen o ní napsáno a dosud nebylo popřeno ono velké slovo, že jest *sanctum, quid* - - -

Úmyslně jsem se poněkud zdržel při líčení muže a ženy. Při počátku všech otázek pohlavních stojí muž a žena. Jako základ organismu všelidského. Jako stvoření ne státi proti sobě, ani vedle sebe, avšak jako určení pro sebe, žítí pospolu. Jako určení tvořiti jednu živou buňku, rodinu. Ne chvilkově, ne pro pouhou rozkoš, nýbrž životně, pro vyšší a nejvyšší statky duševní, jakož i ty rozdílly, vložené do jejich duší, nejsou chvilkové, neukazují na čistě tělesné rozkošnictví, nýbrž naopak nutně nějak vedou k životnímu vzájemnému spojení a jen v něm je lze pochopiti, jen zde nalézají svůj jediný správný cíl a ono požehnání, pro jedince i společnost, pro které je stvořil Tvůrce.

Jako tedy zde počíná pohlaví, tak zde mají svůj pramen všechny pohlavní bludy a herese: při muži a ženě. Při ženě však více, když žena má blíže než muž k pohlaví. Svou měkkostí, svým srdcem též žena účinněji než muž spolupůsobí k dokonání oné společné buňky. Jí je pohlaví více než muži osudem, šťastným nebo nešťastným. A byla to všude i vždycky ona, na níž nejbo-

lestněji se vymstily zločiny, páchané na pohlaví. „Utec, kam Ti líbo, já jsem přece Tvá; odstěhuj se na nejzazší hranici světa, já jsem přece Tvá, miluj sto jiných, já jsem přece Tvá, ano Tvá zůstanu v hodině smrti. I ta řeč, kterou mluvím proti Tobě, dokazuje Ti, že jsem Tvá. Ty ses odvážil člověka tak svěsti, že jsi se stal mým všec-kým na světě a že jsem pokládala za svou radost býti Tvou otrokyní. Ano, Tvá jsem, Tvá, Tvá, Tvá kletba.“⁺ Něco z toho, co tato svedená píše svému svůdci, vždyc-ky zůstane, až před soudnou stolicí Boží, kde životem se potkali, pohlavně se sblížili, muž a žena. Přes Lind-seye a Ellen Keyovou, přes „Kamarádké manželství“ a jinou „volnou lásku.“

Odpad od správného pochopení muže a ženy nestal se přes noc, není všude stejný a daleko ještě není u kon-ce. Počal, když vlivem hlavně velkokapitalistickým, mi-liony žen, vytržených z života rodinného, vrhnuty byly na pole výdělečné, do továren a kanceláří, a když jiným milionům žen znemožněno bylo zakotviti v přístavu toho života rodinného. Když muž, a kde muž, moderní všelija-kou nevěrou otráven, výdělečným modlářstvím moder-ním posedlý, bezcharakterním požitkářstvím zeslabený, sklesl na pouhého „mužička,“ „chlapečka“ („Bubi“ tomu říkají Němci), ne-li dokonce vyžilého „samečka,“ a tak manželské peklo místo rodinného ráje připravil jiným mi-lionům a milionům žen vdaných. Abych to krátce nazna-

⁺ *Kierkegaard, Deník svůdcův.*

čil: *Když byla žena vyhnána ze života rodinného.* Všecko krásné mluvení o ženě, o jejím „osvobození,“ „obšťastnění,“ nevyváží tento jediný a nejtěžší hřích moderní, spáchaný na ženě.

Co faktickým odpadem od rodiny počalo, *stupňovalo* se materialistickou psychologií moderní. Podstata moderní psychologie, alespoň tak, jak se to populárně vykládá (o ten populární výklad se postaraly u nás Marxův socialismus a Alfonsa z Padařova agrarismus) jest, že není rozumného jednání ani svobodné vůle, že všecko je pud. Že není vůbec podstatného rozdílu mezi člověkem a zvířetem. Však též ta nesčetná literatura pohlavní ví mnohem více o pohlavním životě zvířete než člověka, zná skoro napořád jen tělo a zase tělo.

Tak věda. A nejinak veřejný život. Plutokracie, lid, uvedený ve stádo, rutina místo charakteru, jak by nepřijali, jako nové evangelium neuvítali, co jim tak „krásně“ hlásá tato moderní psychologie.

Avšak rodina je povinnost. A poslední cíle, nejvyšší vyjevení pohlaví, jsou na stránce duševní. Tato psychologická věda a praxe znamená konec pohlaví lidského, záhubu manželství a rodiny.

Tu záhubu, zdá se, *dokončí* moderní, v ženském emancipačním hnutí činná — žena.

Vystoupila původně na veřejnost, aby bránila ženu, (ne křesťanstvím, jak se falešně hlásá, ale) moderními poměry utlačenou, vykořisťovanou. Měla, a v nejednom ohledu má ještě dnes cíle dobré, když platí pravda, že ženská otázka je nejjemnějším květem otázky sociální.

Dnes již skoro všude dosáhla plně cíle svých snah, aspoň co do práva; žena nejen v životě výdělečném, ale i v politice a vědě všude volně konkuruje s mužem, stojí ne pod ním, nýbrž vedle něho.

To jí dnes už nestačí. V radikálních svých křídlech, zvláště z Ameriky, bere se dnes již dále, sahá po privilegiích a nadvládě, stává se opravdovým nebezpečím nejen pro vyšší kulturu vůbec, nýbrž zvláště a jmenovitě i pro rodinu, ženě tak blízkou. „Bojem dnešní ženy jsou rodické bolesti o nový její život. Kult sebe sama, který dnes vládne světem, nezůstal bez vlivu na ni. Naučila se přemýšlet, žádá dnes uznání své individuálnosti, bez ohledu na muže a na rozdíl od něho. Muž a žena stali se dvěma různými osobnostmi, nejsou již dva v jednom těle.“* — „Dnes se každý směje manželu, který mluví o svých právech; ale není jednoho, který by spatřoval něco zábavného v domáhání se žen svého práva; její případ se pokládá za vážný problém sociální. Nejvíce však překvapuje instinktivní držení veřejnosti. Novější pokus stanovit ligu na hájení mužských práv byl sice na místě znemožněn smíchem, avšak nikdo nedovedl říci, proč se směje. Snad se tu v podvědomí uplatňovala pravda výroku Kayserlingova: »mravní kodex, který se nově objevuje na obzoru, znamená rozhodně svět amazonský.«**

* Tak se o tom vyjadřuje vedoucí Američanka z New-Yorku, Dr. Beatrice Hinkle (citováno v *Meyrick Booth, Youth and Sex*, str. 203).

** *M. Booth*, na u. m. str. 208.

A tak se zdá, že se nalézáme uprostřed opravdové vlády ženské. Jmenovitě o ženách amerických píše klidný jinak a věci znalý *W. Knoche**: „V pohlavním ohledu platí o veliké části žen ve Spojených Státech, že ony to jsou, které volí *aktivně*. Úzce s tím souvisí úpadek manželství, jak se projevuje velikým počtem rozluk manželských a nevážností stavu panenského. O těch manželstvích ve Spojených Státech lze tvrdit, že jsou polyandrická.“ Dodává pak: „Žena ve Spojených Státech stala se problémem nejen americkým, nýbrž vůbec *světovým*, když ženská emancipace — což není náhoda — vyšla právě ze Spojených Států. Dnes, v době světového styku mezinárodního a nesmírně vzrostlé možnosti působiti na masy všemi prostředky, (filmem, telegrafem, bezdrátovou telefoní, novinami atd.) rozšířilo se to emancipační hnutí dále, přes celý svět, a vyvolalo všude, ovšem často jen uměle, nadvládu ženskou.“

Jak to všechno odcizení muže a ženy, způsobené poměry, živené vědou, dokonané ženskou emancipací, skončí? Poslyšte (alespoň velmi zkráceně), co o tom píše anglický autor.

Tedy i další poměr muže a ženy se bude rozvíjeti pod vlivem materialistické psychologie, která nezná duše, nezná tudíž ani podstatného rozdílu mezi oběma pohlavími; která zavinila vůbec naprostý chaos v životě

* Citováno v *E. F. W. Eberhard, Geschlechtscharakter u. Volkskraft, Darmstadt u. Leipzig 1930, str. 565 násled.*

mravním. Bude se rozvíjeti dále pod vlivem veřejných, velkokapitalismem a hmotářstvím prosáklých poměrů, rvoucích ženu pořád více z přirozeného zátiší života rodinného do povolání výdělečných, politických a vůbec veřejných. Konečně se ten rozvoj bude dít jako pokračování a pod vlivem zdivočelých, špinavých a ponižujících poměrů pohlavních, neuspokojujících v hloubi duše ani muže ani ženu. Pod všemi těmi vlivy dokonává se pořád více rozdělení lidstva *na dva velké tábory*, jeden mužský, druhý ženský.

Propast mezi *mužem degenerovaným*, materialistou, zakládajícím osobní zdatnost jen na planém vojákování a sportu, a *ženou*, nevážící si takového duševního mrzáka, zůstavenou sobě samé, oklamanou v nejvlastnějším svém žensství, ta *propast samočinně roste a se prohlubuje i šíří*. Roste jak počet mužů-chlapečků („Bubi“), tak počet starých panen, nešťastných manželek, vůbec neváživnic pohlaví mužského.

Na straně jedné *muž*, na svou minulost spoléhající, vojákováním a sportem tupě duši svou ubíjející, *potácet se bez síly a cíle* dobou pohnutou a chaotickou. Na straně druhé je *vedent v rukou žen, skupených okolo hnutí emancipačního*, žen to nemnohých sice, ale cílevědomých a chytrých, houževnatých a vlivných. Ty konečně vítězí a zvolna, leč jistě, připravují muži úplnou porážku.

Ženy strhly na sebe život veřejný. V jejich rukou jsou výdělečné podniky, jim náleží banky. Šíří se a množí zaměstnání čistě ženská, kde dříve jen muž se uplatňoval. Ženy vládnou výhradně v parlamentech. Pomocí nových výtečných strojů opakuje se, čeho předchůf po-

znali jsme v poslední válce: žena sama obstarává veškerou práci, muži zbylo sotva býti „vojákem“ a „oploďňovatelem.“

Domácnost pro ženu již neexistuje. Krmě se nahrazuje umělými přípravky, snad pod vedením (ženského ovšem) státu. Od muže, svého opovrhovaného otroka, nepřeje si žena lásky ani vůbec dítěte. Věda, která dnes nejen při zvířatech, nýbrž i při lidech umožňuje oplození bez osobní přítomnosti pohlaví druhého, ta věda zatím tak daleko pokročila, že toto *umělé oplodňování stane se pravidlem, ano zákonem*, jako asi teď očkování. V ten čas bude něčím neslýchaným, aby matka *kojila*, něco takového jako kojení dítěte bude jim připadati jako nám připadá kanibalství. Pak vyjde zákon, podle něhož děti zplozené řádně v manželství mají se pokládati za ilegální. *A to bude vůbec konec manželství.*

Když věci jednou tak daleko dospěly, nezůstanou na tom stupni státi. Žena tak mnohočinná ve veřejnosti, nebude mít ani kdy, ale též ne chuti, aby dítě (ovšem uměle počaté) donosila. I v tom jí vyjde vstříc věda přiměřeně pokročilá. Oplodněné lidské ovum se přenese do uteru of an cow (krávy), of an ass (oslice) a zůstavi se tam k dozrání na způsob příživníka tkáně zvířecí, právě tak, jako se dnes novorozené dítě příživuje na vemení (mléku) kravském. A s tou novostí pokročíme patrně k zvýšenému (duševnímu) ožralství (besotment), k intenzivnějšímu volství (bovinity), nebo oslovství (asinity), podle toho, kterého z těch čtyřnožců si zvolíme. Tehda *dořešená dítěta mimotělesná*, nebo jak to nazývá

*J. B. S. Haldane „ektogenesis“, stane se věcí všem přístupnou a splní feministický ideál o dokonalém osvobození od pohlavního otroctví,**

Píši takto satiru, nebo má ta věc býti brána vážně? U nás se tomu každý nanejvýš útrpně usměje. Avšak není příčiny se smáti. Přece je vám známo z dějin, co znamenal starý, ještě mravně zachovalý stát římský. A o tom vševládém Římu napsal nejlepší moderní znalec jeho dějin (*Ferrero*, Velikost a úpadek Říma) doslovně: „*Alexandrinské umění (nemravné) a erotické básnictví zničily znitra základy římské povahy*“ a tím i státu. Naše (i české!) umění, naše (i české!) básnictví překročilo již hranice někdejšího umění alexandrinského, erotického básnictví římského. A my máme daleko do žulové povahy starého Říma.

V Rusku učiněn, v našich dnech již, pokus spáříti lidskou matku se šimpanzem a obdržeti lidské dítě.

DOPLNĚK

PROF. G. MARAÑON O PRÁCI A LÁSCE

Jako ilustrace a doplněk stůjtez zde některé myšlenky španělského universitního profesora *G. Marañona*.**

* Antony M. *Ludovici*, *Lysistrata of Womans' Future and Future Woman*, str. 92; myšlenky z té knihy zde vzaté počínají na str. 74, kapitolou *Woman's Future*. K tomu viz *J. B. S. Haldane*, *Daedalus, of Science and the Future*, London, *E. E. Fournier D'Albe*, *Quo vadimus?*, London.

** *Über das Geschlechtsleben*, von *G. Marañon*. Prof. a. d. königl. mediz. Akademie zu Madrid. Heidelberg.

Prof. Maraňonovi náleží práce k *sexuálnímu charakteru muže*, jako zase je *mateřství sexuální známkou ženy*. Muž tedy, který život svůj věnuje lásce a z ní si činí povolání, muž, který si na tom ještě zakládá, že je dobytatelem ženských srdcí a že na sobě plní to, čehož vrchol jest nalezen v Don Juanovi, takový muž je dalek od toho, aby byl zosobněním a typem opravdového mužství. Takový znamená formu sexuální, která vždy bude velmi pochybnou, a kterou si lze rozličně vykládati. Ti různí Don Juanové, jak se s nimi v životě setkáváme, jsou opravdu podle psychologie a častěji též podle morfologie muži, kteří se odchýlili od užšího typu mužského, neschopní plodné práce pro společnost, nezřídka i blízcí hranici lidí polonormálních, kteří nejsou ani žena ani muž, nýbrž mají něco z obou v sobě.

Opakují, při muži normálním a zdravém musí hovnění pohlavností, třeba i prudkými poháněno city, zůstatí něčím vedlejším. A naopak, účinkování pro společnost, práce, musí tvořiti nejjobsáhlejší výsek jeho energie,

A to mne vede k tomu, zabývatí se ještě posledním problémem, o kterém jednati jsem si umínil: nutností života činného při muži normálním. *Muž jest povinen býti činným - to tvrdím po všem, co jsem pověděl - podle zákona svého pohlaví a zároveň i z příčin fyziologických*. Proto jsou mužové nečinní sami od sebe z boje pohlavního vyloučení. Je třeba to zdůraznit, poněvadž my mužové jsme nevěnovali tomuto nejvýš jistému faktu dosti pozornosti... Muž tedy nechť jest otrokem činností, nechce-li za živa sám se pochovati... Náš (španělský) Fray Luis de Leon řekl: „Lidé, kteří jsou muži, na-

bývají nečinností a změkčilostí mysl a povahu ženy, „zženštlí“...

Vůči tomuto faktu utíkají se mnozí mužové k *náhražce práce*, k zaměstnání, které nenamáhá, k práci, která je zábavou, ke *sportu*. Není snadno někdy rozeznati přesně práci od sportu. *Ale jedno jest, co tvoří podstatu práce a čím nad vši pochybnost liší se práce od sportu, a to jest právě její plodnost a tvořivost*. Opravdová práce vždycky tvoří nové životní statky, kdežto sport (nehledíme-li naň jako na prostředek zachovati zdraví) vždycky je neplodný. Práce obohacuje a trvá v díle hotovém. Zábava zanikne ve chvíli, kdy přestává hra. Proto lidé sportu oddaní zůstávají chudými, na vyšší statky duchovní prázdnými. A jsou to vždy duchové malí, kteří provozují sport proto, aby jim příroda odpustila těžký hřích, že nepracují. K člověku opravdu pracujícím mají se takoví sportovci z povolání jako hetajra k matce - - -

Muži tedy náleží práce. Mateřství zase, třebaš tvořilo trváním jen episu, je podstatně spojené s pohlavím ženským. Je-li matka jí opravdu, a dokud jí jest, tímto svým povoláním jest tak zaneprázdněna, že jí sotva zbude čas vydatněji se zúčastniti činnosti mužské. *Mateřství a práce tělesná nedají se sloučiti. Žena a práce jsou pojmy, které si odporují*.

Podle tohoto poměru ženy k práci lze posouditi i její poměr k sportu. Sport, jak právě naznačeno, jest původně (jakožto náhražka činnosti) věc mužská. Teprve v pozdních epochách oddává se též žena normální - a nikoliv její výjimka - sportu. Avšak i dnes prochází že-

na sportem (o prodejných děvkách se tu nemluví) jen jako meteor, dokud je svobodná, skoro vždy z popudů pohlavních, třebaš ne doznaných, a dokud na ni nedolehly mocněji starosti mateřské. Dostaví-li se tyto, pak je konec sportu, pak se v ní opravdově hlásí ženství k svému právu a žena vzdává se svých choutek i návyků. *V mříže mužům vlastní nesmí se žena věnovati ani práci, ani sportu, nemá-li vzíti škodu jak na těle tak na duši.*"

POHLAVNÍ PUD A LIDSKÁ SPOLEČNOST

Zde se ocítáme u nejhlubších, nejprincipielnějších otázek života samého. Stanovíme o tom tyto věty.

I. věta. *Tělesné stavý jsou oknem a ukazatelem do stavů duševních.* Již zde bylo pověděno, že jedna jest duše lidská, duše dítěte a duše starce, duše učence a duše nevědomce, duše muže a duše ženy. A dále jsme řekli, že všechny ty duševní, někdy až propastné rozdíly v lidech od těla jsou a rozdíly tělesnými se vysvětlují. Konání lidské navenek lze přirovnati ciferníku na hodinách. Na ciferníku vidíme a rozeznáváme až na minutu a sekundu, který uhodil čas, od hodin ranních až do pozdního večera. Co však na hodinách nevidíme, ba o čem ani nemyslíme, jsou ta různá kolečka, malá i velká, ozubená, do sebe zasahující, důmyslně a podle určitého plánu umělcem-hodinářem sestavená, která za ručkami ciferníku stojí, je řídí a jimi nám čas ukazují. Znátí podrobně složení a způsob těch skrytých koleček teprv umožňuje znátí i postup a správnost ručiček na ciferníku samých. Tak jest i s konáním lidským. Jest především duševní, na rozdíl od zvířete. A podle toho,

jakou kdo duši má a jak duševním svým konáním vystupuje, mluvíme o člověku moudrém neb nemoudrém, dobrém neb špatném, soudíme o jednání dětinném neb mužném, ženském neb mužském. Duše nám tu jest jak ty ručky na ciferníku hodin. Podle duše usuzujeme „kolik uhodilo“ u člověka. A právem. Leč ani to „nejduševnější“ jednání lidské není nikdy pouze duševním. Všude, i když člověk myslí, počítá, se zapírá a přemáhá, šťastným jak anděl se domnívá, všude za tím zdánlivě „čistě duchovním“ počínáním, přemýšlením, chtěním, těšením se, stojí též i tělo, má svou účast i tělo. To zabarvuje individuálně i ono tak zvané čistě duchovní konání člověka. To dodává tomu konání svůj zvláštní ráz. Jím vysvětlují se nejedny síly, ale i vady a nedostatky ducha lidského. To jsou ta skrytá kolečka za ciferníkem lidského jednání, jichž ani nejhlubší věda nedovede plně rozeznati. Ta nám ukazují, jak lidé jednou duší obdařeni procházejí dětstvím neb plným věkem neb stářím, pohlavím mužským neb ženským, silou neb slabostí, různou „duševní“ chudobou neb i předností duševní. Znátí podrobně a až do nejmenšího ozubení a vzájemného do sebe zasahování ta kolečka, bylo by teprve tolik, jako znátí plně duši lidskou v jejím konání navenek, pochopiti dokonale její cíle, její dary, její často tolik záhadné cesty životem.

Kdo by zásadně popíral duši lidskou, ten již napřed by sám sebe vylučoval z možnosti pochopiti správně člověka a velké otázky, které se pojí ke jménu lidskému. A rovněž tak, kdo by z jednání lidského chtěl vyloučiti lidské tělo a jeho vlivy, podobal by se někomu, kdo si

troufá přeplouti oceán bez vesla a kormidla, nebo (abychom se vrátili k obrazu právě uvedenému) kdo by si pořídil hodiny sice s ciferníkem a ručičkami, avšak bez koleček a zoubků do sebe zapadajících a se vzájemně ovlivňujících.

Není to líbovůle, není to žádné nepoctivé kličkování, když v otázce tak nesmírně důležité a zase tak tajuplné i jak moře hluboké a široké počínáme od těla, výslovně vlivů tělesných se dovoláváme.

II. věta. *Tělo lidské ukazuje, že člověk je od přrody určen žítí ne vedle člověka, ale s člověkem; že je ustanoven tvořiti s jinými organismus všelidský, společnost lidskou.*

Jsou různá lidská nadání, různé potřeby a snahy, jiné a jiné cíle, jednostrannosti a dary. Jsou tudíž i různé spolky a společnosti, které právě v těch jednostrannostech a vzájemných na sebe odkázáních mají svůj počátek: spolky hospodářské, obchodní, rodinné, učenecké a j. a j. To jsou společnosti nedokonalé, podružné, jen nevlastně toho jména zasluhující. *Jediná jest společnost ze všech nejzákladnější, všezachvacující, všepronikající, to jest ta, která má svůj pramen v různostech pohlavních, jejímž základem jest muž a žena, jako tvůrci rodiny, jako rodielé dětí.*

Jen onen řez, v jednom lidstvu tak propastné rozdíly působící a zase lidstvo tak úchvatně pojící, jen ta síla beroucí a dávající, všecko do nejtajnější buňky obětující a do nejtajnější buňky zase rostoucí a se obohacující: jen tento lidský pohlavní řez může býti nosičem onoho něčeho, tak velikého, co analogicky k organickému ži-

votu v přírodě nerozumné při člověku rozumném nazýváme organismem všelidským, lidskou společností.

Pohlaví, jsouc předpokladem a základem organismu všelidského, *jest kořenem a základem společnosti lidské samé*. V tom ohledu žádná jiná společnost ho nenahradí, ba naopak, všechny jiné společnosti na něm nějak stojí, z něho čerpají, s ním jsou nuceny počítati. Společnost, ať církevní, ať státní, která by se vzdala svého vlivu na pohlavní život svých svěřených, vzdala by se tím svých základů a sama sebe.

V ta místa ukazuje tělo lidské - k všelidské společnosti.

III. věta. *Pohlaví je sice lidské společnosti základem, ale lidské společnosti samo netvoří. Tu, lidskou společnost, tvoří lidská nesmrtelná duše.*

I zvířata jsou pohlavně rozdělena a jejich těla nesou všechny podstatné známky i důsledky toho rozdělení pohlavního. Ale proto přece zvířata netvoří společnosti, nanejvýše jen stáda a hromady. Nežijí spolu, společensky, nýbrž vedle sebe, stádově. A i tam, kde zdají se tvořiti rodiny a „státy“, jde o pouhé více méně důmyslné a vlivuplné pudy, jak Tvůrce sám je těmto živočichům vložil. *Zvířata nemají duše, a tudíž jsou neschopná tvořiti opravdovou společnost organickou.*

Uznáváme plně, a stále se míníme dovolávati velikého, základního vlivu, který tělo pohlavím vyvíjí v lidstvu a na lidstvo. Ale nesmíme ho přeceňovati tím, že tělu přičítáme, co vlastně duši náleží a duševním je účinkem. Leč na straně druhé si zase musíme uvědomit, *kterak duše by nemohla být nositelkou společnosti a její působitelkou, když i sama nebyla uzpůsobená organicky*

a že to její organické uzpůsobení právě od těla pochází. Homo eus sociale, člověk je tvor společenský. A společnost lidská je tělesno-mravní.

V ty další strany, konkrétněji a určitěji ukazuje tělo lidské, pohlavně učiněné.

IV. věta. *Je tedy pohlavní zákon podle těla i duše organický a organickým je jeho účinek nejen na jedince, nýbrž i na společnost lidskou, jako celek.*

Na toto poslední se zapomíná. Zapomíná se, že co je pohyblivé, přiléhavé, svérázné až do poslední buňky při jednotlivci, nemůže být prkenným, ztrnulým, nehybným při celku, při lidské společnosti, pro niž vlastně přímo a na prvním místě ten zákon byl dán Tvůrcem. Co to znamená? Pravdu velmi důležitou, již bych příkladem znázornil.

Nepřítel dobyl města a uložil mu těžkou kontribuci. Koho stihne? Kdo bude platit daň nepřitelem uloženou? Ovšem obyvatelé města, ale ne všichni stejně, nýbrž podle toho, jakým kdo vládne bohatstvím, jaké kdo v městě zaujímá postavení, v jakých vůbec žije poměrech. Není vyloučeno, že od některých vysoce vlivných občanů vůbec nebudou žádati peníze, nýbrž služby jiné, snad mnohem cennější, aby vahou svých známostí a přátelství u nepřitele se přimluvili a tak městu k prospěchu a záchraně byli a pod. Tedy zkrátka: město za správné zaplacení kontribuce ručí a jemu přímto ta daň byla uložena. Jednotlivce kontribuce postihne jaksí jen nepřímto, podle jeho organické příslušnosti k městu. Ba možná, že ho nestihne vůbec.

Užiji ještě jiného podobenství. Jedna krev proudí or-

ganismem lidského těla, dávajíc mu sílu a život. Všecky tělesné částky bez výjimky, každý jednotlivý úd, berou z krve své zdraví a trvání. Ale jest ohromný rozdíl, jak se krev uplatňuje v plicích a jak v mozku, jak ve svalech a jak v kostech, jak v útrobách a jak ve vlasech a nehtech. Ba někdy pouštíme drahocennou tu šťávu žilou, má-li býti zachráněn celek.

Tak jest i zákon pohlavní. Jest daní, jest kontribucí uloženou *přímo lidstvu*, postihující se všemi svými následky, řekl bych svou *sankcí*, přímo a na prvním místě *celek*, společnost jako takovou.

Tím není řečeno, že zákon pohlavní se jednotlivce vůbec netýká. Týká se i každého jednotlivce, muže i ženy, avšak ne přímo, ne o sobě, nýbrž *relationě*, jako *údu* organismu společenského, v mezích jeho příslušnosti k té lidské společnosti. Prozrazuje tudíž duševní hrubost (řekl bych materialistické řeznictví, kde by se mělo očekávatí ušlechtilé dušeznalství) ve věcech pohlavních z jednoho usuzovati na všecky, a to, co se snad vypravuje o různých Don Juanech a Messalinách, rozšiřovati na každého muže, na každou ženu a dívku. Rovněž jest neméně brutálním z povinnosti uložené nevyhnutelně lidstvu jako celku činiti, pod trestem občanského a společenského jakéhosi bojkotu, povinnost zavazující stejně každý stav a každé povolání vůbec. Takový sv. František z Assisi, taková šv. Kateřina Sienská pohlavně znamenali málo, všelidsky, společensky nesmírně mnoho. Znamenali, znamenají dosud a ustavičně budou znamenat.

Ten zákon se týká každého jednotlivce, muže i ženy. Ale jak stále a stále třeba zdůrazňovati, organicky, podle toho, jak žádá přirozenost každého, jak každý unese, jak tím prospívá. Jinak u dítěte a jinak u člověka dospělého. Jinak u muže a jinak u ženy. Jinak by *zabíjel*, a neživil. Pohlaví je tudíž zákon *nejhlubší a nejneuniknutelnější, nejmocnější*, jemuž nikdo neujde, ani dítě ani dospělý, ani zdravý ani nemocný, ani moudrý ani duševně zaostalý. A zase je pohlaví zákon *ze všech nejmírnější, nejslabší, nejpopovlnější*, leč by byl člověkem uměle vydrážděn, hříšně zneužit, zločinně vykořistěn. Kde kráčí organická síla, tiše kráčí, nepozorovatelně a téměř neviditelně. (Kdo viděl kdy trávu růsti?) *V plné síle, ve všech svých účincích, v dokonalé čistotě* jeho zjevu poznati pohlaví *na celku*, na lidstvu, na onom společenském stromě, jehož jedinec je jen pouhou mizivou buňkou. *V jednotlivcích* tedy nepůsobí celé pohlaví? Působí celé, ale *v různé síle, jinými a jinými stránkami*, jinými a jinými spády a sklony těžé síly. Studujte „zamilovanost“ a tisíceré, někdy až tak velmi směšné příčiny jejího procitnutí!

Jaký zákon, taková je jeho sankce. Pohlaví se týká přímo lidstva jako celku a jako společnosti. Jeho sankce jest tedy v tom, že tresty svými přímo a bezprostředně neohrožuje ani vždycky nestihá okatě jednotlivce (kolik opravdových nemravností zdánlivě nic neuškodilo, ba naoko snad užitek přinesly těm, kdož se jich dopustili!), jako spíše společnost toho zákona nedbající a proti němu hřešící. V životě národů však se nepočítá na dni a léta, nýbrž na staletí a periody. Ti, kteří svou nemrav-

ností otrávil společnost, kdež jsou, když konečně společnost státní neb národní těžce za to pyká? Ti už toho nevidí, ti dávno odešli se světa. A zdaž ti, kdož zkázy jsou svědky, dovedli sestoupiti až k jejím kořenům, aby si tu vzali odstrašující příklad? Viz dějiny úpadku klasičtých národů starého věku. Tak mluví *minulost*.

A přítomnost? Organismus se skládá z milionů buněk. Má své skryté kořeny, mohutný peň, rozložitě haluze, má i útlé ratolístky, zelené listí, vonné květy... Snad již tisíce a tisíce buněk zaschlo na ohavnou nemoc, ale celkově činí strom ještě stále dojem mohutnosti, ne-li dokonce imponantnosti. Možná, že věky uplynou, než se celý strom zhroutí, než se přijde na to, že byl dávno rozežrán a nemocen... Tak je s poznáváním sankce, která k nám mluví z dějin lidstva o trestech hříchů pohlavních. Ještě se k tomu vrátíme. Zde jako snad nikde jinde platí slovo Proroka: *Desolatione desolata est omnis terra, quia nullus est, qui recogitet* — opuštěna a zpusťována je země, poněvadž není nikoho, kdo by se zamyslíl (Jerem, 11, 12).

Ještě jedna důležitá pravda s tou větou souvisí, totiž pravda

O POHLAVNÍCH TYPECH.

Ukáží příklady, co tím slovem rozumím.

Je statisticky dokázáno, že muž podle těla je vyšší než žena. Že nejvyšší muž dosahuje až 250 cm. Kdežto nejvyšší žena sotva 230 cm dospívá. A naopak, že nejmenší

muž je ještě 90 cm vysoký, kdežto nejmenší žena 70 cm. Konečně, že při ostatních stupních výškových, řekněme, když běží o 100 cm výšky, více mužů než žen dosahují určitého stupně. Tím není nikterak řečeno, že *každý muž jest podle těla vyšší než žena*. Třeba se jen zběžně poohlédnouti po svém nejbližším okolí a nalezneme, že vedle mužů vysokého vzrůstu jsou i muži vzrůstu nízkého. A zase naopak, že i mezi ženami některé jsou vyšší, některé nižší. Ba, že *nejedna žena výškou a ztepilostí o hodně přesahuje mnohé muže*.

A totéž má svou platnost o *duševních* vlastnostech muže a ženy. Celkem se připisuje muži větší inteligence, ženě zase vroucnější cit, jak jsme již ukázali. O muži se věří, že jest aktivnější, podnikavější, o ženě, že jest pasivnější, poddanější. Muži se přikládá větší klid, ženě větší vášnivost atd. To všecko je správné. Ale zase jen pokud běží o *typ*, o průměr ať mužského neb ženského pohlaví. Neb i zde, na poli darů a vloh duševních, jsou ženy, „kterým by patřily kalhoty,“ a naopak. Ve skutečnosti nejedna žena vyniká daleko nad mnohé muže důvtípem a inteligencí, jako zase jsou mužové vášnivější, trpnější a nerozhodnější, než mnohá žena.*

S jinými vlastnostmi a dary duševními muže i ženy má se věc podobně. Tím způsobem i ten nejpronikavější řez jedním lidstvem je zmírněn a uveden na stupeň co možná nejnižší. Ano oku prvnímu téměř zastřen. (Vždyť se už ozývají hlasy, které vůbec popírají každý rozdíl

* Viz G. Haymans, Die Psychologie der Frauen. Heidelberg 1924, str. 13 násl.

mezi mužem a ženou!) Umožněno jest to právě tím, že organismus, nositel života, i v pohlaví nezná náhlých přechodů, příkrých protiv. Kráčí, jako všude, i zde svým krokem tichým, nenápadným, sotva pozorovatelným a tajuplným. I tam, kde se nejmocněji uplatňuje, jako právě při pohlaví, je konání jeho v mnohém a mnohém skryté, napohled všední, oku povrchnímu nepochopitelné. Kde běží o jeho požehnání a o jeho tresty . . . *Má tedy každý muž do sebe něco ženského, má i každá žena stránky a vlastnosti mužské.**

V. věta. *Jest analogie mezi organickým životem těla a organickým životem duši, což jest lidská společnost.*

* Moderní věda tu mluví o bisexualitě, o „dvojím pohlaví“ v každém jednotlivci, a spatřuje v nich pramen všech „pohlavních tragedií“ jak při muži tak při ženě. (Viz *Weininger, Geschlecht und Charakter*, Wien, zvláště díl I., kap. 2., *Marañon, Ueber das Geschlechtsleben*, Heidelberg, 102 násl.) Naopak zase vidí pokrok a vysvobození z těch „nekonečných útrap“ pohlavních v „pohlavní diferenciaci“, která záleží v tom, že výchovou a pod. muž stále více se přibližuje čistému typu mužskému, žena pouhému typu ženskému. — Co k tomu říci? Tu diferenciaci lze pozorovati všude, kam proniká vyšší kultura. Mezi mužem a ženou na př. v zdravém, prostém ovzduší venkovském je nepochybně pohlavní rozdíl menší než mezi mužem a ženou v dusných a pohlavně přesycených poměrech městských. A zase pohlavní propast nepochybně hlubší v kulturně nejvyšších na př. kruzích aristokratických než i v samých poměrech městských. Není pochybnosti, že okolí, výchova, celá životospráva tu má účinek veliký. Ale jak by v tom měla býti spása a zmírnění bojů pohlavních, těžko pochopiti. Spád pohlaví k sobě tu bude jen tím prudší, vzájemná přitažlivost pohlavní tím větší. Anebo kde se hojí bolesti pohlavní snadněji, na „zaostalém“ venkově nebo na přediferenciované půdě života aristokratického a vůbec kulturně přesyceného?

Jedno přitvrdně ukazuje k druhému. Organismus tělesný jen tím jest možný, že každá buňka v těle svým vlastním životem žije a i celkem daň přiměřenou platí: a tak je společnost lidská, onen organismus vlastně duší, možná jen tam a potud, kde a pokud každý lidský člen sobě žije, avšak i celku se obětuje a dává, bez čeho by trvati (ten celek) nemohl, což jest láska.

Stále a stále se míním dovolávati věty, že lidské tělo ukazuje přesně a přísně do života duše. Že nic není v lidském těle, co by se nějak neodbijelo v lidské duši a v jejím konání, co by duši nedávalo její individuální uzpůsobení, spolu neurčovalo její životní směr. Jestli to však vůbec platí o vlivu těla na duši, jediné tam by to platit nemělo, kde Tvůrce tak hlubokým, tak všezachvacujícím řezem, pohlavím, dal každému tělu lidskému určitý, nikdy nesmazatelný směr, určení ničím nepopíratelné? Daleko nás budiž taková logika.

Nuže, to lidské tělo nás učí dvojímu: Předně, že žádná buňka organismu tělesného nežije pouze sobě (jíž častěji byla o tom řeč), nýbrž že každá dává, platí daň svou celku, tělesnému organismu, který jen tak je možným a života schopným. To dávání není jen tak nahodilé, povrchní, podružné, to děje se z celé buněčné podstaty, z jejího nejnitrnějšího nitra, abych se tak vyjádřil, z nejvlastnějšího jejího života. *Takové dávání je možným jen při dokonalém, nitrném a úplném vzájemném splýnutí jak buňky tak celku samého.* Ovšem, že tím splýnutím získává nesmírně i buňka sama. Ale nás tu zajímá ta otázka s hlediska *trvání organismu* tělesného, o kterém právě ta buněčná dávka rozhoduje.

Za druhé, ta daň placená buňkou, neděje se líbovolně, řekl bych chaoticky, nýbrž právě *organicky*, na místě přírodou přesně vymezeném a určeném. Neloučí se buňka nohy s buňkou oka (budiž mi ta málo vědecky znějící, ale mnoho vysvětlující mluva prominuta!), ani se nepojí buňka plicní s buňkou vlasovou. Nýbrž plicní buňka má svůj sklon a tím své ustanovení k buňce plicní, buňka srdeční podobně k buňce srdeční a tak při všech jednotlivých ústrojích a buňkách je tvořících . . .

Jak tu nyní dokážeme, že toto uzpůsobení a konání tělesné přesně a přísně se odráží ve vyšším životě duší, v lidské společnosti? Zde, při té otázce, tříští se pohlavní pravda a pohlavní blud, myšlenková přímota a myšlenková anarchie, ne-li myšlenkový hřích. V této základní otázce pokolení lidského. Pohlavím, tělem jsme sice každý cele svoji, žijeme každý i duševně životem svým vlastním. Avšak týmž pohlavním uzpůsobením jsme zároveň jednostranní, i duševně omezení, a náš *přebytek* (při organickém našem založení) jest zároveň náš *nedostatek*, naše nadbytečné *bohatství* zároveň naší bolestnou *chudobou*. Přebytek, který jest nedostatkem, nadměrné bohatství, které jest chudobou, nás nutí *vyhledávat jiné*, snažiti se po spojení s nimi. A jako se to naše omezení, naše jednostrannost týká poslední buňky, zachvacuje celé tělo, nejen některou jeho část a některou jeho podružnou stránku, tak je naše duševní bída v přebytku: nitrná, všepronikající, všezachvacující. *Nutíci nás* k spojení s jinými, které by bylo schopno naši bídu vyhoviti úplně (zhostíc se přitěže zbytečného přebytku, doplníc cizím bohatstvím vlastní nedostatek), tedy ke spojení

s jinými ne povrchnímu ani nahodilému, nýbrž dokonalému, v podstatě cele nás zachvacujícím, *k splynutí*. To splynutí pak děje se právě tím, že dáváme a přijímáme z nitra v nitru duše své, celou svou duševní bytostí. Život bez tohoto splynutí s jinými, jen na sebe odkázaný, zůstane obmezeným, zakrnělým, není vlastně životem. I k dávání i k přijímání tedy ukazuje duševní splynutí, způsobené pohlavím, avšak i zde, pokud o *společnost běžt, rozhoduje ne přijmání, nýbrž dávání. Dávání pak duše v celé podstatě a z celé podstaty, to splynutí duševní, nazývá se láska a je láska v tom jediném a výlučně správném významu.*

A opět láska, vzbuzena tělem, pohlavím, není libovolná, nějak o sobě „světoběžná“, po hvězdách lítající, nýbrž je právě *pohlavní*, pohlavním přebytkem a pohlavní bídou nesoucí se za pohlavím druhým, ne jak to druhé pohlaví je základem *společnosti* (což by byla pohlavní anarchie), nýbrž jak to druhé pohlaví je schopno *utvořit pohlavní buňku, podle těla i duše*, a v té pohlavní buňce *splynouti* podle těla vzájemným se odevzdáním tělesným, podle duše opravdovou vyšší láskou. Láska pak je, pokud jde o společnost lidskou, dáváním, především *dáváním duší*.

VI. věta. *Splynutí, podle těla i duše, jest vrcholem, jest posledním cílem onoho pohlavního řezu; způsobeného v jednom lidstvu Tvůrcem nejvyšším moudrým a nejvyšším dobrým. Splynutím jednoho pohlaví s druhým, to jest jednoho muže s jednou ženou.*

Co tedy počíná tělem, pudem pohlavním, vyvrcholuje duší, pohlavní láskou. Ta pohlavní láska je láska oprav-

dová, jak jinde šířeji míním rozvésti. Je nejobyčejnější, nejvlivnější a nejmocnější strůjce společnosti lidské. Je první a královnou v pohlaví, jí v pohlaví všecko, tělo i jeho sklony, slouží a sloužiti musí. Předpokládá a jest, jak znovu a znovu třeba si uvědomiti, splnutí dle těla i dle duše dvou lidských bytostí různého pohlaví.

VII. věta. *Splynutí jest zaniknutí, jest bez podmínky, jest navždy.*

Mluvím zde stále o splnutí organickém, tělesném i duševním, jak v něm vrcholí pud pohlavní. Již bylo řečeno, že to splnutí je možným jen mezi *jedním mužem a jednou ženou*. Nyní ještě dlužno výslovně stanovit, že to *splynutí, které je vzájemné sebeodevzdání k novému vyššímu organismu, vzájemné sebe proniknutí, vzájemné umření sobě, abychom žili pro druhého* (sv. Písmo), *založili nový život dvou v jednom*, že toto vše nepřipouští malicherné smlouvání, ani jaké ohraničování a obmezování, ať co do způsobu, ať co do *trvání*, nebo do kterékoli jiné podmínky. Kdo *život* daroval, *všecko* daroval a *navždy* daroval, alespoň pokud sahá lidská síla a lidská dobrá, poctivá vůle. Právě tím rozeznává se láska od smyslnosti, manželství od lupanáru (v kterékoli formě), duše od těla. Co je duševního, je věčného, i v této nejlidštější i pro jedince i lidstvo nejosudnější otázce.

VIII. věta. *Toto spojení, jediné a věčné, je tělem podmíněné, a tudíž navenek chápatelné, schopné uspořádání zákonitého.*

Nemohu někoho zákonitě zavázati, aby kajícně *mýšlil*, ale mohu někoho zákonem přiměti, aby konal ty neb ony vnější kajícné *skutky*. Nikdo nemůže jiného zákonem

nutiti k zbožnosti (nitřné), ale arci jsou přípustné zákony o dobách modlitby, o místech, na kterých se má ta modlitba konati, kterými zřejmými úkony uctívání Boha.

Podobně v dokonalém splynutí pohlavním se uplatňují dva principy. *Princip vnitřní*, to jest láska, bez níž není dokonalého vyvrcholení pohlavního. A *princip vnější*, zákon toho vnitřního principu, lásky *vnější forma*. Nesmí forma vnější, zákon, státi v rozporu s principem, životem vnitřním, nýbrž má život vnitřní chrániti, siliti, cesty zdravého rozvoje mu upravovati. Jako tedy spojení muže a ženy je jediné a doživotní, i vnější zákon toho spojení může býti a jest jen odevzdání se dvou bytostí různého pohlaví *jediné a doživotní*. Zákonem dokonalého spojení muže a ženy, toho vyvrcholení pohlavního, jak Tvůrce je v jednom lidstvu učinil, je *manželství jediné a nerozlučné*.

Bůh, Tvůrce pohlaví, ten zákon ohlásil (abych po lidsku mluvil) dvojnásobně: *výslovně*, když v ráji dal Adamovi Ěvu za manželku, a *věčně*, když *do srdcí lidských přirozeně to vložil*, že nezkažený muž životně miluje ženu srdce svého, a že nezkažená žena životně se věnuje muži náklonnosti své. *Manželství jedno a nerozlučitelné jest konečný cíl, k němuž se nese, do něhož ústí pohlaví správně porozuměné a prožívané*.

Opakuji: *Manželství*, navenek uzavírané a zákonitě blíže určitelné, jest *forma*, *princip vnější*, dokonalého splynutí pohlavního. *Láska* je spojení *principem vnitřním*, podstatou vnitřní. Forma je jako voják, který chrání hranice státu. Podobá se zdím okolo středověkého hrazeného města. Jest jako silnice, nákladně zbudovaná

od města k městu, od hranic říše k hranicím. Kdož by nevěděl, že vojsko nevydělává kapitály, ale že se na ně platí. Že i mohutné zdi městské jsou něčím o sobě mrtvým a neplodným. Že nikdo nepěstuje zlatou pšenici, sladkou cukrovku na silnicích tvrdých a kamenitých. A přece mají neb měly tyto všechny věci svůj veliký význam v životě národů: chránily vnitřní život měst, byly tepnami průmyslu a řemesel, prameny bohatství a pokroku. Tak je *manželský zákon*, manželská forma, o sobě něčím mrtvým, předpokládá lásku, k vůli níž jest vlastně stvořen, již má pomáhati a sloužiti. Ale proto není nikterak forma něčím zbytečným, neb dokonce povržení hodným. Hraje v životě manželském úlohu, rozhodující nejednou o samém manželství a jeho vnitřním principu, o lásce. *Láska bez zákona je v praktickém životě heroismus*. Avšak heroismus není věcí každého ani pro denní spotřebu ani na každý čas. Jinde si o tom povíme více.

IX. věta. Ovoce manželství jednoho a nerozlučného, daň, již trvá lidstvo a k níž posledně směřuje pohlavní pud, jest tělesná i duševní zároveň.

Není daň jako daň. V životě států a národů jsou na př. doby, kdy stačí k jejich trvání, kdy celkem stačí daň hmotná, placená penězi, statky hmotnými. A jsou doby, v těžké a nebezpečné válce, kde jde o bytí a nebytí národů a států, a tu již není dosti přispívati peněžitě a hmotně, tu se na občanech žádají oběti vyšší, i po stránce duševní, věrnost, poslušnost, vzdání se osobní svobody, positivní a skutková láska, která vede někdy až po hranice bytí samého. Daň, kterou ukládá zákon pohlavní, má

zabezpečiti bytí a nebytí, trvání společnosti lidské. Tu již přestávají žertovná, abych neřekl zločinná, luštění, jako jsou manželství kamarádká, manželství na zkoušku a ona různá, všelijak moderně maskovaná volná láska. Tu zvedá se ve vsí moci a s celou tvrdou silou a vážností, o svá práva se hlásí manželství jedno a nerozlučné, jak právě o něm byla řeč. A opět není ovoce, daň toho manželství něco pouze nahodilého, lidské libovůli, lidským špatným vášním, lidské požívačnosti a lehkomyslnosti zůstaveného. Celá podstata pohlaví a otázek, s ním souvisejících, mluví řečí tak určitou, že nikdo zdravého rozumu a dobré vůle nemůže pochybovati o jejím významu a smyslu. Běží o trvání společnosti ne zvířecí ani andělské, leč o trvání společnosti lidské. A společnost lidská není ani pouze tělesná ani pouze duchovní, nýbrž jest z obojího, je tělesně-duševní, fysicko-mravní. Když tedy jde o bytí a nebytí společnosti tělesně-duševní, i daň, která o tom bytí neb nebytí rozhoduje, bude nezbytně tělesně-duševní, při čemž tělesné tvoří *základ*, duševní však *vrchol* a nejvlastnější všeho *ctí*. Tou tělesně-duševní daní, placenou v manželství jednom a nerozlučném, jest dítě, zase ne anděl ani zvíře, avšak *dítě lidské, tělem i duší nesmrtelnou obdařené*.

Konkrétně se ta daň platí při *porodu* podle *těla*, podle *duše výchovou*, již se časem narozenému dítěti dostává. Však též rodiče lidští, podle těla i duše, podstatně jinak jsou založeni, než zvířecí rodičelé. Jsou podle těla i podle duše tak učiněni, aby dítěti dali nejen život tělesný, nýbrž dlouhou, na léta se táhnoucí práci i život duševní, kterým jest výchova.

Je-li tomu tak, pak čelí proti zákonům přírody, konkrétně myšleno a mluveno, proti *manželství* jednomu a nerozlučnému, které na tom zákonu stojí, i proti *lásce* vyšší, která jest vnitřním principem manželství, *všecko to, čím manželé hřeší, zamezujíce dobrovolně, neb ničíte plod soužití manželského*. Moderní člověk rád přirovnává manželství k lupanáru, ba nepřímou dávkou lupanárům přednost před manželstvím.** *O takových manželstvích, aspoň pokud jde o jejich ducha, jest to nepochybně pravdou. Snad tito moderní hanobitelé manželství znají právě jen soužití taková.*

X. věta. *Poslední tedy cíl zákona pohlavního, onoho vše zachvacujícího řezu v jednom lidstvu, je dítě.*

Dítětem počíná a dítětem končí pohlaví a všecko, co nazýváme problémy pohlavními. Dítě je společnost lidská, dítě je její budoucnost. Jako není domovem budova, třeba z mramoru a zlata vystavěná, navenek svým bohatstvím oslňující, dovnitř svým pohodlným přepychem strhující, avšak při tom bez střechy, do které přší a sněží, ke které vítr a každý mráz si nalezne přístup, tak není opravdového pohlaví, dokonalého jeho lidského vyřešení, kde zločinně nad pohlavím tato střecha, dítě, byla stržena. Opakuji i zdůrazňuji: Neklamte se, zdi, pohovky, peníze, to není teplý, útulný domov, přístav lidského štěstí a lidské kultury. Sami si to obraťte na pohlaví a na dítě.

* Viz *Havelock Ellis. Psychology of Sex. Philadelphia 1931, str. 362* násl.

Doba, která se bojí dítěte, která zločinně zamezuje, vraždí dítě, již zásadně je neschopna správně řešit tyto problémy pohlavní. Jediná, která dnes opravdu na plné lidské výši a správně řeší otázky pohlavní, chrání manželství a brání dítě, je katolická Církev.

Proti větě o manželství jednom a nerozlučném, jakožto přirozeném vyústění pudu pohlavního, byly by možné dvě námitky. Předně t. zv. *polozvtřecí stav prvotního člověka*, jak nám ho líčí někteří modernisté. A pak *život národů kulturních*, minulých i přítomných, který zdánlivě svědčí proti.

Nuže, názor, že člověk ze *stavu zvtřecí nekultury teprve se rozvinul k vitě a k vyššímu životu kulturnímu i rodinnému*, je dnes již opuštěn a uznává se za nesprávný. „*Čím starší a primitivnější jsou národové, tím prostší a jednodušší*, avšak i neporušenější a *nitřně vyšší* jsou jejich poměry. Dříve bylo zvykem v širokém rámci *národů přirodních* (Naturvölker) snést všecko, co se vůbec nízkého a odporného nalezlo. Exaktní, objektivní badání nejnovější etnologie opravilo tento lichý obraz a dokázalo, že »divoši« jsou opravdu lidmi lepšími, než tak mnozí převzdělaní moderní lidé kulturní, ano že je vroucími činy lásky k Bohu a k bližnímu daleko předčí. Tak ukázala věda jmenovitě, která *trpasličí národové* (Pygmaiové), náležející k nejstarším formám lidstva, pak *nejstarší vrstvy* australského obyvatelstva... patří mezi kmeny *nábožensky-mravně nejvýše* stojící. Ukázala nám věda, že při těch národech a kmenech, na půdě silné víry v Boha, vyrůstá zdravá morálka, která ani heroických

zjevů spanilomyslnosti není prosta. Darwinistický evolutionismus takového Morgana, Kautského utržil tím ránu přímo do srdce“...

„*Matriarchát*... není právě znamením barbarství a není ani stavem původním u různých kmenů pygmajských Adamanesů, Weddů na Ceyloně, afrických Negrillů. Tito trpasličí národové přidržují se vůbec *monogamie*. Jen před manželstvím vládne u malajských Semangů veliká svoboda pohlavní... Tento směr v antropologii jest proti každému schematu, podle něhož by lidstvo žilo ve stavu pohlavní *promiscuity* (moderně vyjádřeno — volné lásky), ať již dokonalé nebo v mírnější formě manželství t. zv. *skupinového* (= ženy náležejí společně k jedné kmenové skupině).“*

Podobně se vyjadřuje biskup Le Roy, který dvacet let mezi těmi národy misionářil. „Při národech afrických a při všech ostatních národech přírodních je *rodina centrálním sloupem*, který s náboženstvím vzpírá veškeren život sociální. Při národech, které se pokládají za *nejstarší*, jako Sanové, Negrillové a Negrittové, je rodina *monogamní*, s některými výjimkami, které však se dají vysvětliti špatným příkladem kmenů sousedních... Jestliže opravdu byly země, kde všechny ženy náležely bez rozdílu všem mužům kmene, pak to byl nanejvýš stav vůbec *abnormální* a zcela zvláštní.“**

* P. Wilh. Schmidt, profesor antropologie, člen vídeňské akademie věd, ředitel papežského musea misionářského. Citováno v díle Seitz, *Natürliche Religionsbegründung*. Regensburg 1914, strana 420 násl.

** *Tamtéž*, str. 424, jakož i další rozvedení a hojnější literatura.

K druhé námitce připomínám slova sv. Pavla: „Zákon působí hněv“ (Řím. 4, 15), t. j. „přestoupení“, hřích, a tím i tresty za hřích. Neboť „kde není zákona, není ani přestoupení“ (tamtéž, 16), není trestů za ně. Zákon jest dvojsečný meč. Na jedné straně stanoví, pranýřuje hřích, na straně druhé chrání cnost. Osvětluje mravní močály, ale i — staví ideály dobra. Tvoří zavržené, ale i — svaté. Jest hrází, k níž se stékají, při níž se prohlubují, do níž hrozivě a hlomozně bijí vlny zla, propasti neřesti, ale i která brání, aby *propasti neopanovaly*, aby *nebylo všude bahno*, aby byla i místa suchá, zdravá, jistá, pro květy krásy, pro úrodu dobra, pro statky, jimiž trvá svět... A oč větší dobro, oč světlejší statky, ať jednotlivce ať lidstva, běží, tím větší bude, po pádu v ráji, nápor proti oné hrázi zákona, tím záslužnější budou vítězství duší věrných a silných, leč želbohu i tím častější a smutnější pády jiných, slabých, pohodlných, zbabělých. Mluvě o povinnostech plynoucích ze svazku manželského, nazývá je sv. Pavel (Řím. 7, 2) výslovně „zákonem“. To je tedy jedna stránka zákona.

Další stránky a rozdíly plynou z různých povah, různých zákonů. Ne každý zákon dotýká se stejně mocně slabé lidské povahy, ne každý tudíž je stejným pokušením k přestoupením. (Ono Nitimur in vetitum cupimusque semper negata.) Ne každý zákon též má stejnou důležitost buď pro jedince nebo i pro samu lidskou společnost. Mezi všemi zákony jeden i co do účinku společenského i co do své hříšné lákavosti všechny ostatní předčí: Zákon pudu pohlavního. Nedivno tudíž, že za všech dob a u všech národů naléztí lze právě na poli života pohlavního nej-

více zjevů odporujících přísnému (zvláště křesťanstvím povýšenému) názoru na manželství a čistotu pohlavní. Prostituci. Konkubináty. Volnou lásku a jiné podobné pohlavní náhražky, někdy až závodící s manželstvím samým. Zvláště u rozervanců tříd mocných a bohatých. Zvláště v národech rozežraných blahobytem a úpadkovou civilizací. V národech a společnostech sténajících pod knutou nelidského velkokapitalismu. (Již starořímský velkokapitalismus ukazuje jak blízko k sobě mají, jak organicky téměř souvisejí hospodářský kapitalismus a pohlavní libertinismus.) Ale při všech těch, často přesmutných zjevech na jedno se nesmí zapomínati: *Že to nebyl lid, že tu nešlo v podstatě o opravdového lidu živoť.* To byly vždycky a všude, při podrobnějším zkoumání, úkazy výjimečné, buď počtem těch, kteří se těm nemravnostem oddávali, nebo alespoň trváním a účinkem jejich. Vedle takových kněžek bohyně Mylitty a bohyně Aštarot, vedle řeckých hetér a římských Messalín, vedle Neronů a Ludvíků XV. byly tu vždycky široké masy lidové, které vlastně byly nositeli národní kultury a národního života. A tyto masy žily ve své podstatě (i přes opáčné theorie a zákony) v monogamii, v manželství jednom a životním. Tak u vysoce kulturních a sympatických Egypťanů jako u rozkřičených Babyloňanů a Fojníků. Ve starém Řecku, dokud ještě žilo zdravým životem národním, a u přísných Římanů, dokud nepropadli zhoubě z moci a bohatství plynoucí.* Tak ještě

* Viz O. A. H. Schmitz, *Tragikomedie der Geschlechter*, München, 1931, str. 62 násl. „Während Messalinen u. | Agrippinen auf dem

dnes nejen u křesťanů ale i u Čiňanů, ano i u Turků, pokud běží (stále to mítí na zřeteli) o vlastní podstatu obyvatelstva těch národů. A kde tomu tak nebylo a není, kde nevázanost pohlavní stala se pravidlem a rodinná neporušenost výjimkou, tam dostavilo se umírání, povolné, ale jisté i neodvratné. Tak v Babyloně jako v Athénách⁺⁺ a pohanském Římě. Tak v mohamedánském Cařihradě jako v křesťanské Paříži. Tak v dávnověkosti pohanské jako v křesťanské přítomnosti.

Společnost lidská stála za všech dob na dvou nenahraditelných, nepostradatelných pilířích: na práci a na rodině, *na manželství jednom a nerozlučném.*

Kaiserthron sassen, waren die römischen Durchschnittsmenschen kaum anders als zur Zeit der tugendstrengen Republik. Wenigstens sehen wir bis in die späte Zeit auf römischen Grabmälern immer wieder Hand in Hand sitzende Ehepaare in rührender Schlichtheit dargestellt, während in der Oberschicht Ehebruch u. Scheidung an der Tagesordnung war“.

⁺⁺ G. Ferrero (Grösse u. Niedergang Rom's: Stuttgart, Bd. V. str. 61 násl.) píše o Řecku před jeho připojením k Římu 146: „Durch Ehelosigkeit und Verschuldung, die beiden Grundübel, unter denen die antike Welt selbst in den wirtschaftlich günstigen Zeiten zu leiden hatte, sofern ihr immer an Kapital und Volkskraft gebracht, verfiel das platte Land immer mehr der Verödung. An Stelle einer dichten bäuerlichen Bevölkerung waren allmählich die grossen Güter mit Sklavenbetrieb getreten, wenn nicht gar die Fluren völlig verödet waren . . . Hand in Hand mit der Sittenverderbnis ging der Verfall der für das Volkswohl geschaffenen Einrichtungen und die Not und die Verschwendung, diese unzertrennlichen Begleiterinnen, hielten ihren Einzug in die Paläste der Vornehmen, das Haus des Kaufmannes und die Hütte des Bauern.“

PUD POHLAVNÍ A JEDINEC

Jedinec jest jako buňka na všelidském organismu. Co tak mocně se dotýká organismu celého, nemůže zůstati nějak bez účinku i na nejposlednější, nejnepatrnější části toho organismu. Je-li tedy pohlaví všepronikající řez jedním lidstvem, pak ten řez nezbytně nějak jde i jednotlivcem, ovšem v míře organické, jak řečeno nahoře. Mluvíce tedy o vlivu pohlaví na společnost, *nepřítmo* dotkli jsme se již i jeho vlivu na jedince, a líčíce jeho nezbytnost pro organický celek, připustili jsme zároveň jeho možný veliký dosah i v životě jednotlivcově. Leč pro důležitost věci budiž nám dovoleno ještě výslovně a *přítmo* se zamyslet nad poměrem jedince k pohlaví, i přes nebezpečí, že se tu budeme v něčem opakovati. Zde, v těch otázkách, ani není možná býti dosti jasným.

Co znamená tedy pohlaví, máme-li zřetel ne již ke společnosti samé, nýbrž k jednotlivci jakožto organické části společnosti?

Jest především *daní*, kterou jedinec má platiti lidstvu, aby to lidstvo žilo a trvalo. Daní přímo a bez-

prostředně ne z toho, co kdo má a čím vládne, nýbrž daní z toho, co sám *jest*, čím jako *člověk* žije a se snaží, daní opravdu *lidskou* pro lidstvo. To *jest* nejprvnější a nejzákladnější význam pohlaví s ohledem na jedince. Cokoli ještě jinak pohlaví může znamenati pro jednotlivce a o čem brzy uslyšíme, obmezení, řekl bych snížení a skoro specialisování jednotlivcov, *jest* právě jen proto, aby jedinec, člověk s vůlí svobodnou, byl donucen tu daň lidstvu platiti. *O trvání lidstva tu běží*. Proto položila příroda na pohlaví takový důraz, že jen snaha a otázka zachovati život vlastní se mu vyrovná.

Daň tedy *jest* pohlaví. Tudiž *zatlžent* jednotlivcov, které může býti a *jest* velmi různé, obsahem i dosahem, podstatou i formou. *Zatlžent*, ale nikoli *zmrzačení*, což *jest* veliký rozdíl. Mohu velice trpěti pod těrchou daní mi uložených, mohu se pod nimi až k zemi ohýbati. A přece při tom býti celým, svéprávným, třebaš i člověkem vyššího stylu. Tak *jest* i s pohlavím. Mohu se pod ranami jeho bolestně svíjeti, ale abych bez jeho hovění byl méně člověkem, nebo, což je totéž, člověkem nemocným, nebo vůbec ne člověkem na plné výši životní? To může tvrditi jen někdo, kdo zde vůbec nedomyslí, nebo někdo, kdo zde myslil ne po lidsku, nýbrž po zvířecku.

O *lidskou* daň tu běží, o daň placenou lidstvu. A lidstvo je pojem nesmírně široký, rozčleněný, bohatý a hluboký, *fysický* a *mravní* zároveň. Jak nízko o něm soudí, kteří ho snižují jen na těla! Jak povrchně a plýtko, kdo je znají jen jako bavící se a vydělávající a shromažďující do stodol lakoty a materialismu! A tak *jest* i ta daň

budující lidstvo nesmírně rozmanitá, do hloubky i šířky, nejen tělesná, nýbrž i duchovní, opravdu lidská. A právě jako lidská vždy z nejlepšího co máme, vždy se nás dotýkající až v nejtajnějších komorách našeho bytí, třebaš bychom si toho nebyli ani vědomi. A platí ji nějak každý dospělý člověk, muž i žena, třebaš nikdy nerodili, ač rodění je jí nejpodstatnější, nejbližší, nejzákladnější.

Pohlaví znamená *jednostrannost* vůči pohlaví druhému. Na jedné straně *přebytek*, který nás činí nešťastnými, na straně druhé *nedostatek*, rovněž trapný a bolestný. Znamená tudíž jakousi *nevyrovnanost*, jakýsi *nedostatek vnitřní rovnováhy*, pramen oslabení fyzického a nezřídka i duševního. Pohlavím ocitáme se na *nakloněné ploše* proti druhému pohlaví. Jsme nutkáni vydávati se v zápas tak nebo jinak, dobývati a brániti se, až do nejtajnějších záhybů srdce. A sami stáváme se, i nechťice a ani netušíce, *předmětem snah a bojů jiných o nás, kořistí*, kdy myslíme, že sami kořistíme.

Pohlaví jest jako *hlad*, k němuž často bývá přirovnáno. Avšak není to hlad po potravě, ani hlad po penězích a majetku, ani též hlad po vyznamenáních a počtách. Jest to *hlad po člověku*. A zase ne po člověku, jak dává nám něco, co má, co mu náleží. Nýbrž *jak dává nám sebe sama*, s tělem i s duší, ovšem pod určitým zorným úhlem, pod zorným úhlem *pohlaví, našeho* pohlavního hladu. Hlad ve smyslu obyčejném jest, jenž jako nic jiného nutí člověka podmaniti si svět vnější. A hlad pohlavní jest, jenž jako nic jiného na světě pudí člověka

do podniků a výbojů v říši *statků přesně a přímou vše- lidských*, zvláště pak v říši *lásky*, jejímž nejbohatším, třebaš ne jediným je zdrojem.

Pohlavím člověk již nestojí sám na sobě, aby sobě sám dostačil a sebou sám žil. Pohlavím vystává a hlásí se v duši jeho, ideově neb ve skutečnosti, někdo druhý, jiného rázu, nových hledisk, ale vždy jemu blízkých a potřebných vlastností, člověk. *A za tím člověkem lidstvo*. A již ne sám, ale s ním nějak, s tím druhým člověkem (vlastně pak s *nimi*, s lidstvem), ideově nebo skutečně půjde s člověkem, nejen aby přijímal, avšak i dával, nejen ve chvílích štěstí, leč i v dobách utrpení, nejen shodou, nýbrž i mnohým bojem, mnohou obětí a láskou, stále však na výšinách lidství, lidské povinnosti, lidského štěstí, lidské lásky, vůbec nejvlastnějších, nejpraktičtějších, jemu i každému vůbec nejbližších problémů lidských. Jest ovšem jiná otázka, *jak*, vítězně-li nebo po způsobu sket a proradců, tou cestou, za těmi problémy půjde. Ale aby jimi vůbec jíti musil, toť hle účinek a dílo pohlaví v člověku.

Od *těla* se tu sice vychází, ale *duš* to všecko končí. Od *jedince* to počíná, avšak *lidstvem* to pokračuje (jako i v *lásce*, tom nejkrásnějším květu pohlaví, milující vlastně lidstvu tváří v tvář se ocitá). Zdánlivě o *rámec* tu běží, ale přece a vlastně se *obraz* sám kupuje, *osobnost*, to, čím člověk opravdu je člověkem pravým, svědomitým, ušlechtilým, dobrým.

A o *osobě* vždy myslíme, kdykoli jmenujeme pohlaví. O *osobě druhého pohlaví*, schopné utvořit novou životní

buňku s pohlavím sobě protivným. Leč pozadí pohlaví, jak právě bylo nahozeno, jest *lidstvo* jako společenský organismus. Pramének pohlavní, každý, byť i sebene-patrnějším se zdál, ústí do veletoku všelidského. A i kdo v první chvíli se domníval, že pluje tichou, soukromou, naprosto bezpečnou říčkou, než se nadá, utká se s vlnami i rozbouřenými, octne se tu nad mělčinami tam nad úskalími skrytými a stejně nebezpečnými, jichž nikdy není ten všelidský veletok prostým.

Byl první máj, byl lásky čas. Na loďku, ověnčenou růžemi, vstoupili dva mladí lidé, vlastně dvě právě k životu se probudivší děti: jinoch a panna. Jen sebe viděli, jen o lásce mluvili, jen o štěstí bez míry a konce snili. Tíše a sotva pozorovatelně odrazila loďka. Avšak co oba plavci pořád ještě vyhlédali do krásného kraje, co pěli písňe radosti a nadšení, unášely je hravé vlny nepozorovaně víc a více do proudů hlubokých a mocných veletoku, který byl světovým. Než se nadáli, proměnily se a oddálily strmé i nepřístupné břehy. Vlnami pohnutými se zčeřila daleká hladina veletoku. Vedle nich rozšklebílí aligátoři své hrůzné tlamy. Pod nimi objevila tůň své chladné lůžko — — Procitli zamilovaní snílci. Mají-li v loďce po ruce též veslo, aby se dovedli včas vyhnouti zátočinám a zmolám? Dostí-li silné jsou jejich paže, aby odrazily hrozné nástrahy netvorů po nich pasoucích? Jsou-li dosti zdatní, aby spojenými silami překonali všecka nebezpečí plavby čím dále obtížnější? Jaký bude jejich osud? Spasí se nebo zahynou? — —

Život potkala Náhoda . . . „Kam jdeš?“ otázala se ho sladkým hlasem. „Jdu dobývat světa,“ odpověděl Život drsně, v sebe zadumaný, pro své okolí ještě slepý. A Náhoda přistoupila k němu blíže. Bylo pak oko její hluboké a zářné, její vlas bohatý a hebký, její líce hladké a čisté, veškeren její zjev luzný jako jabloňový květ. Překvapen prohlédl Život a chvějícím se hlasem otázal se: „Kdo jsi?“ A odpověděla: „Jsem Krása. Jsem Rozkoš. Jsem sladké Milování. Jsem Okamžik zapomenutí a odpočinku. Jsem Zábava, jsem jako slonová kostka, již hráč krátí si chvíli . . . Zůstaň jen maličko. Líbej mne, pokochej se mnou, a pak jdi, kam vede tě cesta“ — — I líbal a kochal se jí a bavil se s ní, jako se baví hráč se slonovou kostkou — —

Pak se zdvihl, že půjde dále. A hle, v tu chvíli zmizela Krása, Rozkoš, Zábava, sladkost Milování, a vedle něho stála Žena, Pohlaví. Již ne slonová kostka na hraní, ale základní kámen jeho budoucnosti. Již ne chvilková zábava, ale osud, rozhodující nějak o ceně jeho života. Jaká žena? dobrá? nebo špatná? Jaký osud? radostný? nebo kletý? Který mu dá orlí křídla k podnikům nejvyšším, nebo který jako olověná přítěž ho strhne do prachu a bláta? Nevím. Osud. Však pozná. Časem. Jistojistě — —

„Hynu trýzní,“ zvolalo hladové Srdce. I vrhlo se do náručí Bohatství a všeho, co Svět může slíbovatí a dáti. Avšak hladovější ještě se po čase odvrátilo. „Ne Bohatství, ne dary Světa, Lásku chci,“ šílelo a vyšlo do nocí, na ulice, do tančiren a brlohů světa, hledat těla, těla,

těla — — Leč ani těla ho neuspokojila, neposkytla mu
kýžené Lásky.

Znectěné a ještě nemocnější zašlo Srdce na poušť, aby
v Slzách se mylo. Tam potkala je Žena. Byla přísná jako
povinnost, ale i mírná jako obloha v máji, tichá jako
modlitba, dobrá jako vyslyšení. „Kdo jsi?“ zvolalo pře-
kvapené Srdce - nic podobnéhoť nenašlo ani v palácích
Bohatství, ani v příbytcích, kde vládla těla — — „Jsem
Duše,“ odvětila tázaná, „a proto jsem Láska, jsem uzdra-
vení tvé, rozluštění záhad a snah tvých. Mne hledej,
a všechno ostatní nalezneš“ — —

DÍL TŘETÍ

POHLAVÍ A LÁSKA

POHLAVÍ A LÁSKA

Není možné mluvíti o pohlaví, o pohlavním pudu, a nedospěti k lásce. Vždyť pud pohlavní takořka jen výjimkou a náhodou vystupuje pod vlastním svým jménem, ale skoro pravidelně přibírá jméno lásky, ztotožňuje se s láskou, jako láska bývá hledán a draze placen.

Kolik z milionů milujících zná jen jméno pohlavního pudu? Ale láska jest na rtech jich všech. A vědí-li název pudu pohlavního, kolik z nich se přizná, že se nachází v jeho vleku? Všichni pak tvrdí, že láska jest ona zářná, spásná hvězda, za níž spějí, již nejlepší své statky a síly věnují. Láska, oddělena od všeho, co upomíná na zákon, na přemáhání sebe, na přísnost, ano na duši vůbec - - -

Stůjž tedy zde o tomto tajemství srdcí lidských, o lásce, hrst myšlenek. Ne že bych jimi mínil vyčerpati neb aspoň z plna vyjasniti téma, jehož tajemství ani hloubky neobsáhne svět. Ale jenom vzbuditi chuť k přemýšlení o něm bych chtěl. Jen rozptýliti nejhustší a nejhrubší mlhy předsudků, stavějících se mezi toto slunce duší našich a nás samé.

Srov. F. X. Novák, Kněžské problémy. Str. 241 a násl.

Co jest láska? Pokusím se přiblížit obrazem, vlastně řadou obrazů, k tomu problému.

Představme si vznešeného zajatce v dávných „nekulturních“ dobách, vězněného o chlebě a vodě, strádajícího zimou a nečistotou, uzavřeného v mohutné, vysoké hradní věži svého nepřítele. Jaké asi budou myšlenky, city, touhy, které se časem v duši vězněvě nasbírají jako vody stékající do údolí, které pozvolna proniknou nitro jeho jako sůl prostupující maso do ní naložené, které jako hlad jej budou stíhati ve dne v noci a trápití představami živými a zase tak dalekými? Bude to nepochybně touha po manželce a dítkách, po pyšných jeho hradech, bohatých zámcích, po vysvobození z přítomné bídy a po vrácení zlaté svobody i všeho toho, co s ní měl a požíval.

Čím pak vznešenější by byl vězeň, čím vyššího ducha, vzletu, směru, tím bolestněji pocítí rozdíl toho, co mítí mohl i měl, a toho, co vskutku má; tím řezavější a prudší bude jeho touha po změně, tím luznější, na všeliké představy rozmanitější, hloubkou bohatší bude sen svobody, který bude snít (*hladem* bych ten sen celkově pojmenoval a míním budoucně souhrnně nazývat!), tím luznější a tím palčivější, strastiplnější. Možná, že nedařleko od něho úpí jeho žoldněř, v komůrce ještě temnější, v nedostatku ještě krutším, ale necítí snad ani desátý díl oněch bolestí tělesných i duševních muk, které prožívá jeho pán. Jeho „hlad“ je právě v poměru toho, co ztratil, co pokládá za přiměřené, náležité sobě a svému stavu.

A představte si *po druhé*, že by vysoká věž, která stráží vznešeného zajatce, měla *okénka* úzká a nepatrná, stejná šířkou i výškou, ale vedoucí do rozličných stran a větrů okolo hradu. Jedním na př. bylo by viděti na zámek věznitele zajatcova. Druhým do hlučného a pohnutého mraveniště nedalekého města. Třetím na černé, dumavé, hluboké lesy. Jiným na pláně a pustiny a vyprahlá, neúrodná „draha“... Avšak jedno to okénko by ukazovalo nešťastnému v přiměřené blízkosti zámek jeho otců, *jeho*, ach, louky a lesy, místa drahá a posvěcená vzpomínkami *jeho* dětství, rodiny, svobody, ztraceného štěstí...

Co myslíte, *u kterého okénka by stával zajatec nejraději?* Snad u okna, jímž vidí na hrad svého věznitele? Či u okna, které ukazuje na lesy a pláně? Možná, že pohledne na hemžící se ruch městský, že s láskou se podívá na klidně dumavý černý les. Ale jeho duše sroste s *okénkem, ukazujícím mu věci, po nichž tolik „hladoví“ srdce jeho*, hledícím ve stranu, kde leží jeho zámek, jeho majetek, jeho zmařené a bolestně vytoužené štěstí.

Za jaký poklad asi považuje ono okénko v hradní věži, ne proto, že by o sobě bylo pokladem, že snad je z křišťálu neb jiného nějakého průhledného drahokamu, neb že mohutně a uměle ve zdi je zasazeno, široké a vysoké, krásné a zářné. Vpravdě to okno jest uzounké a nízké, obyčejným sklem zasklené, nepatrné, možná dost i umouněné a špinavé, zamilované sídlo much a pavouků... A přece jest zajatci pokladem v jeho zajetí ze všech nejdražším: vidí jím v ona, jemu tolik drahá místa, snad se mu někdy ve chvíli zvláště požehnané jím objeví drahé hlavy jeho hrajících si dítek, staříčkého otce, utrápené

manželky. Za nic na světě by nedal toto *šťěstí* ve svém nynějším strádání, tento *poklad* ve své naprosté bídě — *umouněné, pavučinami a muším trusem poskvrněné okénko*.

Ale přihlédněme na okamžik blíže k věci.

Jest nešťastnému zajatci ono okénko opravdu *šťěstím*? Jest jako trn, vnikající pořád hlouběji do živého masa. Jest jako sůl, nasypaná do čerstvých, krvácejících ran. Jako tvrdé hrany krystalu mezi pohybujícími se klouby dnou trpícího... Každým pohledem ve ztracené ráje jítří se duše jeho, nadýmá a giganticky roste jeho bol, svíjí a třese se a krvácí a umírá jeho srdce. Oč šťastnější jest jeho žoldněř, v komůrce pod ním, ve své tupé odevzanosti, ve svém obmezeném dostatku. Leč řekněte mučícímu se pánovi, aby se zachoval po příkladu svého sluhy, nedíval se ven, zapomněl, netoužil... Nepochopíte vám, a snad těžce ho urazíte v jeho duši.

Ó srdce žhavé a vroucí, ó okénko a pohledy do ztracených rájů, ó bolesti, ó láska — — —

A představte si *po třetí*, že by se našel nějaký čaroděj, který by dovedl vykouzlit, aby ubohý vězeň, pohlížeje toužebným okem do zapadlých rájů, měl v tu chvíli pocit, řekněme pocit přeludný, ale pocit skutečnému prožívání plně se rovnající, že ráj, do něhož se dívá, je zase *opravdu jeho, cele, navždy, dokonale*. Že už není zajatcem v pusté věži, obmezeným, trpícím, poníženým a pokoreným, avšak svým pánem, svobodným, bohatým-vládoucím nad nesmírným majetkem, obsypaným ne,

výslovným štěstím. Ó, jak by tu jásala jeho duše, jak by se rozšířilo jeho srdce, jak by sotva nalézal slov pro všechno, čím oplývá v tu chvíli netušeného štěstí, blaženosti, uspokojení — — —

Tyto tři momenty našeho obrazu myslete si splynuty v jeden jediný, organický a životní akt, odehrávající se v duši lidské. V duši individuálně nadšené, různě nadané, a tudíž i s různými touhami, energiemi, bolestmi a hloubkami. A pojem lásky vám vynikne již určitěji, v podstatných aspektech rysech pochopitelněji.

Láska jest předně a nejdříve milující člověk sám.

Člověk, rozpínající křídla duše své k lidstvu. Buňka organická na velkém stromě všelidském, láskou dávající a přijímající, rostoucí a se obětující, žijící a vpravdě se zdokonalující.

V lásce si uvědomuje člověk buď plně a jasně, buď jen maně a srdcem, *čtm jest a čtm by býti měl*. Jako onen vězeň, tak se vidí těsně sevřen svými nedostatky, malým, nízkým, chudým, ponížným, bez zásluh, opuštěným... A vůkol něho daleké kraje dobra, krásy, celé oceány dokonalosti a bohatství, které vlastně *jemu náležeji*, k nimž i on je povolán, jež jsou jaksi doplněním jeho chudoby, povýšením jeho nízkosti, obohacením jeho slabosti, aby byl celým, silným, velkým člověkem, šťastným člověkem... Kraje, které vidí, *kteří jsou jeho*, jsou kraje *všelidské*, jest povolání Bohem dané jak jednotlivci tak celému lidstvu, snažiti se dosíci cílů jim predepsaných, býti šťastnými zde a jednou na věčnosti, vlastně povolání k ne-

konečnému pokroku, *jen ve společnosti a společnosti* možnému...

Estote perfecti — *budtež dokonalí*... Fecisti nos ad te, Domine — *stvořil jsi nás k sobě, Pane*...

Ne každý stejně se do onoho kraje dívá, ne každý v něm spatřuje stejné krásy a stejné bohatství; ne každý duši stejně zapálenou nazírá v ten kraj všelidských bohatství, ba i takových je mnoho a pořád více, kterým zůstalo bližším do onoho kraje vůbec ani se nedívati, životem ho zapřítí — bez lásky opravdové žiti — — — Jakým člověk jest, jakými jsou jeho dary neb i nedostatky, jak se cítí nasyceným (lřebas jen *luský, kteréž jedí vepři*, Luk. 15, 16) neb „*hladovým*“, také pohledy v kraje všelidské, taková schopnost vzplanouti láskou.

Nikdy není člověk *pokornějším*, nikdy nevidí opravdověji svou nedostatečnost, než když miluje. Jestliže velcí svatí Boží ve své velké pokoře nemohli pochopiti, kterak je „nehodné“ země nepohlí ve svůj jícen, pak to nebyla pouhá planá fráze, ještě méně snad farizejské pokrytectví, nýbrž byla to veliká, nám přímo nepochopitelná láska, již přetékala jejich duše a v níž mizeli sobě, aby viděli jen Boha a velké jeho věci v sobě, v lidstvu.

A čím bohatší jest duše, čím výše vystoupila na žebřích snažení všelidského, tím další a širší se jí otvírají obzory, tím menší se stává sama před sebou. Opakuje se tu jiným způsobem příklad Sokrata, ukazujícího na *světové* mapě Alkibiadovi, jak malá je Hellas, jak sotva rozeznatelný Atheny, jak pouhým ničím jsou ony (Alkibiadovy) statky, jimiž se vychloubal.

Láska je pokorou a *bolestí*. Kolik velkých, nedostupných problémů, úloh, snah, rájů, k nimž jsme určeni, jež jsou vlastně *našimi* problémy, úkoly, ráji, tolik bolestí, bolestného „*hladu*“ doléhá na duši milujícího. *Proto jest láska blížká, přibuzná bolesti*. Proto marně by kdo hledal ono nejvyšší posvěcení duše, lásku, tam, kde jest nasycení, vědomí plnosti a dokonalosti, *bohatství*, jak ten duševní stav obecným výrazem lze nazvat, *bohatství* nejen co do peněz a majetků vnějších, nýbrž i co do mravních a duševních stránek našeho života. *Vae vobis divitibus — běda vám bohatým* (Luk. 6, 24). Běda těm, kteří všechno mají, aneb míti se domnívají, kteří necítí se chudými mezi chudými, trpícími s trpícími, nevědomými mezi nevědomými, slabými se slabými, lidmi s lidmi, nýbrž kteří znají jen plné, ohýbající se tabule: *moci a cti a osobního uspokojení a každého splnění každé choutky*. Pro to nejvyšší, co život dává, pro lásku, jsou a zůstávají neschopnými, nepřístupnými. V čem vlastně *bohatství* života záleží, toho nepoznali v klamném svém *bohatství*.

Proto jest duše milujícího *bolestí* jako zorána, měkká a citlivá, hluboce zbrázděna, starostlivě zkyprěna, ochotná a připravená přijati v sebe símě, vydati ze sebe plody velkých snah a skutků.

Člověk *milující sám* jest láska. Co již má neb míti se domnívá, to ho netáhne k milování, k lásce. Co se přiči jeho bytostí, co je mu nepřátelským, ničícím, vede ho přímo k citu opačnému lásce. *Ale co bytost jeho organicky doplňuje, kráslí, zdokonaluje*, co ji činí silnou, bo-

hatou, šťastnou, toho vyhledává oním nejmocnějším, *nejorganičtějším*, nejnitrnějším a nejlidštějším tajným konáním duše své, které se zove láska. *Nikdy člověk nepracuje intenzivněji o sobě, než když miluje.* Nikdy neroste *trvaleji*, protože organičtěji, než v lásce. Nic s ním tak opravdově nesplývá v jedno, nestává se tak jeho dokonalým vlastnictvím, než co v lásce se s ním spojilo. Proto tak malí, zakrnělí, na vše lidské chudí jsou, kdož nemilují. Proto tak bohatí, velcí jsou, kdož milují. Jako zlato je láska a zlatem činí, čeho se dotýká. A kdyby v blátě ležela, nepřestává být zlatem.

Člověk milující jest láska. Člověk. Člověk sice pozůstává z těla a z duše, ale duše má vládnouti a vésti, rozhoduje o vlastním cíli i o ceně života, které tělo musí sloužiti a jí podroběno býti, nemá-li všecko býti ztraceno.

A tak jest i láska. I v nejvyšším, nejduševnějším milování nemiluje nikdo jako pouhý duch, anděl, ale jako člověk, duší i tělem. A čím vroucněji, dokonaleji v lásce splynou tělo i duše, čím oddanější a hlubší je služba těla, když miluje duše, tím mohutnější bude plamen lásky samé. (Nejpřirozeněji toto splnutí děje se v lásce pohlavní, odtud její moc, jak hned uslyšíme. Nejdeálněji v heroické lásce svatých Božích, kteří dokonale si podrobili tělo a jeho nízké stránky.) *Ale podstatou její vlastní je a věčně zůstane duše.* Lze právem říci: *O sobě a vpravdě láska je duše.*

Není tedy láskou, a kdyby všichni ji tak nazývali, žádná čistě tělesná naruživost. Smyslnost, která zná jen a hledá chvilkové ukojení pohlavního pudu tělesného.

Hmotařské shánění se za penězi, poctami, mocí a jiným mamonářstvím, nemajícím nic společného s opravdovými vyššími statky duševními. Nikoliv, to vše není láska. Láska opravdová, *ona mtza, jtž žije buňka lidská i vše-lidský strom*, vždycky se měří na lidstvu (třeba si toho ani vědomo nebylo), na společnosti, k nimž se táhne, jichž hledá. Společnost pak, lidstvo, je pojem především mravní, duševní. A tak jest i láska.

Není tedy láska ani něčím, co přinesla nám doba, *vývoj, kultura*, jak někteří myslí. Něčím, čeho neznali staří pohané (v pohlaví), co teprve Dante správně vymezil a co moderní doba vynesla na plné světlo. Byla-li mezi pohany pravá (pohlavní) láska zjevem podle všeho velmi řídkým, pak to souviselo s jejich názorem na ženu, které téměř ani nepřikládali plné důstojnosti osobnosti lidské. V křesťanství, které vždycky plně uznávalo duševní a tím v zásadě obecnou rovnoprávnost muže i ženy (ten jediný nepopíratelný skutek stačí na dokonalé popření bajky o nepřátelství křesťanství proti ženě), rozkvetla i pohlavní láska hned od prvního počátku, dávno před Dantem, plným, nádherným květem, jak krok za krokem dosvědčují životopisy velkých svatých žen a paní ze všech století po Kristu.

Přede mnou leží kniha muže, který do nedávné své smrti jako snad nikdo jiný nejen moderní dobu znal, nýbrž ji přímo i ovládal: *Waltera Rathenaua* dílo o „Mechanice ducha.“* Tam čtu podivné věci o „člověku cilo-

* „Zur Mechanik des Geistes.“ 1918. S. Fischer-Verlag, Berlin

vém“ — „vom zweckhaften Menschen“ (str. 31. násl.). „Cílový člověk pošinul své těžiště z přítomnosti do budoucnosti, ze svého nitra (z duše) do světa (do hmoty). A tak se v nejvyšší míře stává závislým na světě, na lidech a na věcech. Na světě, aby se něčím býti zdál; na lidech, aby měl moc a nějaký význam; na věcech, aby něco měl... Všecky jeho duševní síly jsou ztlumeny, jen vypočítavý rozum nabyt výcviku všeovládajícího. Sama sebe si vážiti nemůže. Kdyby si však měl vážiti jiných a je cítiti, bylo by to jeho záhubou. A tak se snaží druhé snížit neláskou, pohrdáním, nespravedlivým posuzováním, zlehčováním. Jsa chytrým, nespokojeným, slabošským, zná lidi a stále je pozoruje. Při jiných mu neujde žádná slabost, aby ji neodkryl a nevykořistil... Neví, co je to oddanost, láska k pravdě, úcta a nadsmyslnost. Vždyť se nedovede vymaniti z otroctví vlastního já a vlastních tužeb. A tak zůstává těžkopádně přikován k zemi, neschopen duševního vzletu, neumějící ruce sepnouti k modlitbě.“

Tak tedy podle Rathenaua vypadá moderní člověk a zdá se mi, též náš český, moderně cítící člověk. *Intelekt* na úkor jiných sil duševních přeživený — — ale láska je „hlad,“ je cit, je srdce, je Královna říší konání, ctností. *Neschopnost vážiti si jiných* — ale láska je dcera uctivosti. Neboť uctivost, vážnost, toť ony vyšší a širší všelidské, věčné horizonty, jež tvoří pozadí každého člověka, které všecko, co lidského jest, svým zvláštním světlem ozařují, na vyšší stupeň povznášejí, aby nic z toho nezůstalo nám cizím, mrtvě chladným a odporným (ono nihil humanum a me alienum). Bez toho pozadí, bez těch

horizontů i lidé i věci tu stojí jako strom za zimy a mrazu, bez zeleně a listů, bez svěžesti a života, jako pahýl, smutně čnící do kraje. Tak je svět bez vzájemné úcty a lásky. *Svět vnějšť, hmotářský*, který tomu modernímu člověku značí všecko — ale láska je především a podstatně duše, teprve podružně a podmíněně je láska též tělo, hmota. Kde tu tedy zůstává místo pro lásku, tu opravdovou lidskou lásku a ne zvířecí nízký pud, při člověku tak uzpůsobeném — — ?

A zase čtu něco níže (str. 41 násl.) v téže knize o „*územích bez duše*“. „Známe kraje s řečí a mravy vzdělanými, překročíte-li však jejich hranice, máte dojem: Zde spolu nebydlí lidé, nýbrž prospěcháři. Zde práce se stává robotou, odpočinek opojením, radost výtržností, bolest zoufalstvím, víra fetišstvím. Uprostřed těchto chtivých mužů, nafintěných žen, nalíčených dětí a panen, nevyspalých jinochů, nevěrných sloužících a bezduchých otroků, maně se cítíme opuštěnými a trýznivá naše úzkost mění se v pocit jediný: *Zde nežijí duše*. Na venkově lakota a mamonářství, v městech hlad po majetku a zboží, šplhavost, rozežranost, shánění po sensacích a zlodějství: Hle, tak vypadají ony ostrovy bez duše . . .“

A něco níže o *civilisaci* (ne kultuře!) *bez duše*: „Deně se stýkáme s lidmi lepšího původu, vybraných způsobů, živého ducha a — nemají duše. Jeví se vám jako lidé rozumní, velmi podnikaví, stále za něčím se honící, což si vykládají jako starost o sebe a své potomstvo, jako povinnost, kterou na sebe vzali, jako návyk a pud práce, někdy i jako ctižádost, lakotu a jako sběrací vášeň . . . O smyslu života byste se těchto, intelektem někdy oprav-

du vynikajících lidí marně dotazovali. Jim stačí, že se uplatnili, že činným životem zmohutněli, zbohatli, že se váženými stali, že pojistili budoucnost těch, které po sobě zanechají. Do velkých rozpaků byste je přivedli otázkou, proč v tom a v onom jednájí mravně. „Z citu slušnosti“, řeknou vám jedni. „Z prospěchu“, odpovídají druzí. „Žádá toho dobrá výchova, je to náš zvyk, tak jsme to zdědili po otcích“, vyhnou se ti skeptičtí mezi nimi . . . Tak neuvěřitelně chudičké je jádro vnitřního inventáře těchto chytrých, vzdělaných a úspěšných lidí naší doby, *pokud se jim nedostává duše.*“

A ještě dále o *místech bez duše*. „Strašná jsou místa bez duše. Poutník, který s večerem se blíží velkoměstu, doznává, co je to sestoupiti do těch míst. Prošel-li výpary z obvodových kanálů, otevrou se mu zubovité, temné řady lidských kasáren, zastírajících pohled do nebe. Cesty lemují zelené plameny, osvětlené železné lodi vlekou různými ulicemi své lidské náklady. V drzém světle zvoní a hučí kolotoče, lákají cirkusy, řvou místa zábavy. Toto je velkoměstská zábava, a tisíce se k ní hrnou nedočkavě, s vytřeštěnými zraky. Z těch kasáren a dvorů hrnou se zmoření a zmožení lidé, muži i ženy. Plní místnosti za skleněnými tabulemi, jejichž nápisy se mihotají v modřebělavém elektrickém světle. „Velkovýčep.“ „Kadeřnický salon.“ „Rozkoš.“ „Kino.“ To jsou zase místa výdělku. A něco hlouběji počínají se ulice súzovati a my se blížíme starému, vnitřnímu městu. Tu roste frekvence, množí se doprava, módní obchody, restaurace, kavárny, divadla, bary a jiná i jiná místa „radosti“. Tak vypadá za noci obraz oněch měst, která se blahoslaví a opěvují jako

místa štěstí, touhy, opojení a ducha. Která vylidňují venkov, která až zločinně rozdmychují chťiče vyděděných. Jsou nutná a záslužná, běží-li o vážnost práce a myšlenky, avšak strašná a šílená, pokud jsou *rájem lidí bez duše*."

Konečně je v knize řeč o celých *národech a kmenech bez duše* (kam započte příští kulturní historik plémě naše, nyní žijící?). „To jsou národové, kterým z oné hluboce uchvacující myšlenky na smrt a věčnost nezbylo nic leč čistě materialistická hrůza a bázeň posledních věcí člověka i všeho toho, co s nimi souvisí. Národy *s božstvem a náboženstvím bez duše* (jaké to nedávno jsme si i my u nás utvořili nové „československé“ náboženství?), materialistickým, prospěchářským, sloužícím všem nízkostem člověka a nic se proti nim nebráním. *S uměním bez duše*, které není než prostředkem k cíli a to zase k cíli hodně hmotářskému a pohodlnému. Kmeny a národové, kteří *neznají už ideálů leč bez duše*. Povolání, ale bez posvěcení. Ctnost, ale jen pokud přináší čest a užitek. Moudrost, ale která se schovává za vypočítavost, mazanost a chytrost. Kultura, ale ta prázdná, bezduchá, která je vlastně jen vnější uhlazení civilisace. Společenskost, ale jen pokud má za účel zaplašiti strašnou vnitřní nudu, zakrytí duševní prázdnotu, dokud baví, mluví, rve a opijí se frází...“

Když to tak čtete, ten věrný popis moderního člověka a poměrů, v nichž žije, tu maně před duši vaší vyvstává otázka, těžká a smutná: Kde tu v takových lidech, zemích, národech a kmenech, za vlády takové civilisace, takových snah a cílů je místo pro lásku, ne pro zvířecí pud, ale pro tu pravou, ideální, všelidskou lásku, *která je*

vlastně láska duševní, láska ukazující k cílům věčným? Pak pochopíte obecný nárek na rozervanost a neudržitelnost poměrů manželských, neboť nikde ten nedostatek opravdové lásky není nápadnější, bolestnější než právě v soužití manželském. Pak užasnete nad bezmyšlenkovitostí, povrchností doby, která ve své bezradnosti chce duši nahraditi tělem, lidské vyšší sebeovládání nízkým pudem, lásku — všelijak maskovanou smyslností — —

Milující sám jest láska. Ne ani tak pokud jest, ale pokud chová žádosti, přání, snahy, pokud „*hladovi*“ po doplnění své bytosti.

Bez onoho „hladu“ není žádné lásky. Stařec, člověk tělesně vysílený, nemocný, bolestnou zráťou krve zmořený nezahojí tak snadno láskou pohlavní, poněvadž v něm na čas neb trvale usnul hlavní strůjce pohlavního hladu, pud k druhému pohlaví. Jak zatouží po věcech nebeských, jak bude je milovati, pro ně obětovati člověk, jehož celou duši naplnily, nasýtily statky pozemské? A jak může se vůbec s láskou něčemu věnovati člověk, jehož duše nezřízeným dřívějším životem podobá se vypálenému, pustému kráteru, který ve své mrtvolné otupělosti a přežilosti je neschopen z něčeho se ještě radovati, po něčem opravdu zatoužiti? Mezi největší hříchy starého pohanstva počítá sv. Pavel, že byli „*sine affectione*“ — mrtvých, žádnou lidskou touhou nepohnutých srdcí (Řím. 1, 31).

A zase, jaký je onen náš „hlad“, taková bude naše láska. Chorobný hlad, nezřízený hlad, slabošský hlad, nízký hlad, uměle drážděný hlad povede nutně k lásce

sobě podobné, chorobné, nezřízené, slabošské, nízké, umělé a nepřirozené. Silný, životně v nás zakořeněný, jednotný a soustředěný hlad našeho srdce nasycen bude i láskou silnou, životní, bohatou a soustřeďující. A v tom jest vlastně znamení velkého ducha, aby člověk toužil jen po tom, co schopno jest jednotně a silně a šťastně sepnouti, organicky sloučiti všechny síly a snahy a sklony duše jeho, aby v sobě onou touhou vyšší vypěstil lásku tak bohatou, že dovede vyplnit život veškerý, tak silnou, že neumírá dokud v nás dech, tak účelnou, že jako trvají haluze ve kmeni, tak v ní všechno naše jednání tkví a roste, tak čistou, že pozemský její květ jest jen počátkem a nedokonalým obrazem onoho plného a nehynoucího rozvinutí v říši věčné Lásky, kam spějeme.

Položte místo slova „hlad“ jiné, obsahem a smyslem mu rovné, na př. slovo *sklon* (duševní a ovšem i tělesný), *nadání*, *zájem* a *pod.* Kam tím pak dospějeme? Čemu se tím přiblížíme? Onomu něčemu veledůležitému a životně stejně rozhodnému: *povolání*. Různě stvořil nás Bůh, dle těla i dle duše. Vždyť všickni dohromady tvoříme jeden veliký organismus všelidský. Jsme jako květiny jarní, s jinými a jinými potřebami a vlastnostmi, podle půdy, v níž mají růsti a kvést. Jako miluje fialka tichá údolí a alpská anemonka sousedství věčného sněhu a výšiny, jako vrbě se daří na místech vlhkých a podél potoků, třešeň zas na stráních a skalách zakvétá a ovoce přináší, tak je i srdce lidské různě uzpůsobené a tím k různým povoláním ale i k různé lásce určené. Nerozhoduje pak, kde a v jakých vnějších okolnostech žijeme,

abychom dokonale byli šťastni. Ale rozhoduje, zdali žijeme a se uplatňujeme, působíme a milujeme tak a tam, jak a kde nás chtěl mít Tvůrce tím, co vložil do naší duše a do našeho těla. Abychom nežili změkčile na způsob fialky, když nám Bohem určeno jako alpské anemonce zdržovati se na výšinách a v bojích života, abychom nechtěli uplatňovati se povoláním a láskou v mělčinách jako vrba, když nám určeno býti třešní, kvésti a růsti v suchopáru . . .

Je tedy jedno povolání a láska? Netroufám si to tvrditi, když život tak často ukazuje směrem docela jiným. Když v životě skutečném povolání tak blízko má k mamonu a různým jeho službám, tak daleko k opravdové lásce. Avšak když hlouběji o věci přemýšlíme, přece se zdá, že opravdu nejsou sobě tak cizí povolání a láska. Že nejkrásnější splnění snu životního, jeho pravé požehnání pro nás i pro naše spoluobčany, jeho *organicky budující a pozitivní výsledek* je v tom, aby *životní povolání bylo i životní láskou*. A naopak. Že povolání bez lásky, bezduché, je tělo bez duše, strom bez mízy, je otročina a bohatý pramen všech oněch málo šťastných, ne-li rozvratných zjevů, jak je denně vídati při moderním dělníku (ale želbohu nezřídka i při členech povolání t. zv. vyšších), zapřaženém do práce, které nemiluje, ba kterou pokládá za největšího svého nepřítele.

A co řečeno o povolání, lze snad opačně užiti o lásce: *požehnaná láska, která se člověku stala povoláním, která životně dovede uchvátiti a ovládnouti (jako každé opravdové povolání), protože plnou, šťastnou silou vy-*

tryskla z duše i z těla k ní právě stvořených, která shromáždí *přímou* v říši statků vyšších (nepřímou i denních), kdežto zas povolání *přímou* buduje život obyčejný (nepřímou i vyšší). Muž, abychom té pravdy hned užili, má blíže *k povolání, které jest láskou*, žena pak *k lásce, která je povoláním*. Proto i v životě muže více rozhoduje povolání (práce), v životě ženy větší roli hraje láska (rodina).

A tu hned se nám namítá otázka, v poslední době často vyslovovaná, zvláště při lásce pohlavní: stačí-li člověku, jmenovitě muži, *jedna životní láska* k plnému uspokojení, nebo je-li v přirozenosti lidské lásku měniti, po případě zároveň více lásek udržovati? Myslím, že nám tu dobře poslouží analogie oněch právě jmenovaných a sobě tak blízkých pojmů: povolání a lásky.

Praví přísloví, že devatero řemeslo a desatera žebrota. Kde člověk více řemesel provozuje, tu je možná jen věc dvojí: buď ta řemesla nestojí, každé o sobě a všechny dohromady, za tolik, aby vyživila toho, kdo jim slouží, anebo, což je asi pravděpodobnější, jest řemeslník sám povahy tak povrchní a lenošivé, že nedovede těžiti ani ze zaměstnání opravdu výnosného; a tak téká z jednoho do druhého, vlastně všechna hanobí i sám při tom nouzi trpí. Podobně se to má s láskou.

Máme každý své *libůstky*, své zamilované koničky. Zvláště mládí je lehce „zamilované“. Ale pro život to nestačí. Muž vážný chce míti něco, co by dokonale vyplnilo jeho duši, k čemu by životně přiložil své srdce. Svou opravdovou *lásku*, jako má své opravdové povo-

lání. *Jedinou* životní lásku, jako má své jediné životní povolání. To je půda jeho vnitřnímu uzpůsobení přiměřená, do níž pak zapouští kořeny svého života, z níž roste, kvete a ovoce přináší pro blaho a štěstí vlastní a svých. Přesazovati ten strom? *Měnití tu lásku?* Útlé bylinky, všelijaké keříky přesazujeme třeba každý rok. Ale co stromem je, má jím zůstatí. Stromy se nepřesazují, a když někdy přece se tak státí musí, sotva kdy se to obejde bez těžkého poškození. I s láskou tak bývá. Kdo doživotně keřem a klečí, *mravním a lidským nomádem* chce zůstatí, zahrávej si s ní, spokoj se jako motýl zamilovaně poletovati s květinou na květinu. Kdo vážně míní luštití problém svého štěstí, založí budovu svého života na obou sobě tak blízkých a sebe vzájemně podpírajících sloupech, na jednom povolání a na - *jedné lásce*.

Leč mohlo by se nám právem vytknouti, že vše, co dosud pověděno o lásce, vlastně a přímo se týká toho, jenž lásku v srdci svém chová, jenž miluje a tím ovšem osobností svou své lásce určitý charakter vtiskuje. Nuž, položme si přímo otázku, *co jest podstatou lásky a v čem tkví její vlastní význam?* K snadnější odpovědi na tu nesnadnou otázku vracíme se k obrazům a myšlenkám již jednou nahoře proneseným.

Tedy: kdyby všichni lidé na světě ve všem všudy a vůbec si byli podobní a rovni jako zrnko písečné druhému zrnku písečnému, kde by zůstala lidská společnost? Kdyby nebylo ani bohatých ani chudých, ani mocných ani slabých, ani zdravých ani nemocných, ani moudrých ani nemoudrých, ale všichni si byli stejní,

všichni si plně dostačovali majetkem, zdravím, moudrostí a vůbec naprostou dokonalostí, kde by zůstaly skutky vzájemné dobročinnosti, vzájemné pomoci, vzájemného sebe snášení, kde by se mezi lidmi našla pokora, velkomyslnost, dobročinnost, láska a vyšší mravní konání vůbec?

Ve skutečnosti té naprosté rovnosti a soběstačnosti nikde není, nýbrž i nejbohatší, nejmoudřejší, nejznamenitější člověk stále a stále, sterými a sterými způsoby je nějak odkázán na jiné, potřebuje jejich přispění, jejich pomoci a lásky. Ta různost nadání a potřeb, ta stálá vzájemná odvislost jest kořenem a počátkem lidské společnosti.

Opravdu? — Jen ta různost a vzájemná odvislost? Mysleme si, že by ty různě nadané duše, ti sebe tak potřební lidé si naprosto nerozuměli, vůbec nijak se k sobě neblížili, přes všelikou svou bídu a potřebu každý jen na sobě ustrnul, mohlo by se tu mluvit o nějaké opravdové lidské společnosti? Tak málo, jako třeba i drahocenná, avšak na deset kusů rozbitá váza tvoří nádobu, tak málo by byli společností tito vzájemně rozbití, cizí a k sobě chladní lidé. Rozdíl v lidech, i ty nejhlubší a nejpronikavější, jsou vlastně jen *přležitosti* k utvoření onoho všelidského organismu, který nazýváme společnost. *Ale vlastní podstata*, to, čím skutečně organismus všelidský žije a rozkvétá, jsou *ony vzájemné ctnosti všelidské*, vyšší vnitřní mravnost, *duševní dobrota* a krása, jichž nenahradí ani peníze, ani skladiště napěchovaná bohatstvím všech pěti dílů světa, ani knihovny, ani věda hlásaná na universitách, a ještě méně milionová vojska,

letadla, děla a dreadnoughty, pýcha moderních států a míra jejich moci a síly.

Čím tedy společnost, pojem podstatně duchovní, žije, jsou statky duchovní, mravní, to jest prvnt věta, při níž se na cestě za správným pochopením lásky zastavujeme a na níž s důrazem poukazujeme.

Konání mravní je tedy duši každé společnosti. A tu se hned namítá otázka druhá: *z čeho žije a čím trvá ono mravní konání samo.* Co jest takřka duši té společenské duše? Není pochybnosti, že všechny skutky ušlechtilé, dobré a mravné, jimiž žije a zkvétá společnost, mají jeden společný předpoklad: *oběť.* Kolik dobrých skutků, kolik jednání ctnostného a povinného, tolik je způsobů, zástěr a jmen oběti. A ani to není vyloučeno, že delším cvičením, silnou vůlí oběť se může proměnit v návyk jen málo citelný; jsou i svaté návyky. Ale to všecko nic nemění na pravdě staré a všeobecně uznávané, že bez oběti není a nikdy býti nemůže konání dobrého a ctnostného. Jak to vyjadřuje *Kniha o následování Krista*: „*Tantum proficies, quantum tibi ipsi vim intuleris - tolik v životě ctnostném pokročíš, kolik sobě násilí učiníš*“. A tak lze tvrditi: poslušnost je oběť, čistota srdce je oběť, milosrdenství je oběť, ano modlitba je oběť, křížem se poznamenati je oběť, pokání, milosrdenství, dobročinnost, věrnost v konání povinnosti je oběť, předpokládá oběť, měří se obětí a nedá se bez ní mysliti.

Avšak oběť jest dávaní, *dávání sebe.* Oběť jest krev z krve naší, duše z duše naší. Čím vyšší jest oběť, tím

blíže má k Abrahamovi, kladoucímu na oltář zápalný svého Isáka, své „smavé“ štěstí, své všecko. A tím ocítáme se u *druhé* základní věty při poznávání lásky, že *není mravnosti bez oběti*, která jest dáváním sebe, konáním především duchovním.

Po třetí rozšiřuji otázku. Žije-li společnost mravním konáním a je-li oběť duši konání mravního, *čím žije pak ona oběť sama?* Vždyť každé dávání je zároveň i vyčerpávání a každé vyčerpávání, nebylo-li nějak nahrazeno, nutně musí vésti k zániku a smrti? Kde jest tedy vysvětlení toho tajemství, že v soužití lidském, ve společnosti tisícerymi způsoby se obětuje ode všech, kteří vpravdě jsou té společnosti členy, a že přece nenastává vyčerpanost, nýbrž právě její opak, rozkvět a síla jak těch jednotlivců, tak společnosti samé? Zase to vysvětlíme obrazem už z dřívějšíka známým.

O organické buňce, na př. rostlinné, jsme slyšeli, že *dává* ze svého přebytku to, čím též žije organický celek. Na druhé straně však i *přijímá* od celku organického všecko to, bez čeho by muselá zakrtněti, ba zahynouti. Čeho při tom zvláště si třeba všimnouti, je způsob, jakým se to dávání a přijímání děje. Že totiž se děje v úzkých, velmi úzkých hranicích *jedné* živé částky organismu - hranicích tu kořene, tam kmene, jinde snítky, jinde ještě květu, tedy v hranicích jednoho ústroje nebo-li orgánu, z nichž skládá se organismus celý a od nichž má své jméno. Ba, v tom dění je i jednotlivý i nejnepatrnější orgán ještě něčím příliš velikým. To dávání a přijímání děje se vlastně jen mezi *nejbližšími*, dvěma, třemi sou-

sedntmi buňkami. Leč to nás nesmí másti. V pozadí toho úzkého dění stojí *celý organismus*, který z toho dávání žije, na tom přijímání má účast. Tím, co buňka prostřednictvím svého nejbližšího okolí ze svého přebytku věnovala, žije a trvá nějak celý organismus, počínaje kořeny, pokračuje kmenem, haluzemi, konče květem a ovocem, ovšem ve svůj čas, za daných podmínek. A naopak zase přijímá buňka, o sobě téměř pouhé nic, od kořenů mízu, od kmene mohutnou sílu, od haluzí a snítek rozlohu a uplatnění se, od listů a květů krásu a vůni, od ovoce mnohonásobný užitek - *život sám* v celém významu, dosahu toho slova. Co přijímá buňka, nemůže jí o sobě dáti žádná jednotlivá, i nejvýznačnější sousedská cela, s níž je spojena. To jí může poskytnouti a poskytuje opravdu jen *celek*, živoucí organismus sám.

A tak jest s oním dáváním *přijímtám* (o toto nám zde výslovně běží) v organismu všelidském, ve společnosti. Bez oběti není žádného mravního konání, není společnosti. Bez nahrazování té (vyčerpávající) oběti není zase jedince schopného se obětovati. *Ale kdo dává jedinci náhradu za jeho oběť? Zde dlužno hledati těžiště celé otázky*. Dává ji jednotlivý člověk, třeba úzkými, svatými, ba nejsvětějšími svazky s obětujícím spoutaný? Nebo ji dávají dva jedinci, deset, sto jedinců, s nimiž žijeme, kterým nějak náležíme, kteří s námi tvoří nejbližší okolí, povolání neb stav? Ani ti ne! O těch lze připustiti nanejvýš, že nejsou bez účinku na *jakost* konání, jehož jsou prostředníky (obraz dříve užitý o kanálu a o tekutině, která jím probíhá), ale dále, až do podstaty konání samého vliv jejich nesahá. Co při konání mrav-

ním přijímá konající, nemůže dáti žádný jednotlivec, ba ani více jednotlivců, třeba i sebevíce vynikajících. To může dáti a dává jen lidstvo samo, společnost jako organismus duševní a mravní.

Tedy poměr jednotlivce mravně se uplatňujícího není obětující a jednotlivec (nebo jednotlivci), nýbrž *obětující a lidstvo*.

Ještě jednou se vracím k oběti, k dávání, jemuž nesmí scházeti přijímání. V obyčejném životě lidském platí zásada: do, ut des, něco za něco. Ale když nejde už o naše věci, nýbrž o *nás samé*, tu nestačí, aby nám někdo nabídl „něco“ za nás a *naš život*, nýbrž tu platí pravidlo: *život za život*. Avšak při každém skutku opravdu dobrém a mravním běží, ať vědomě nebo nevědomě, tak nebo onak, ne o naše věci, nýbrž o *nás samé*, o *naši duši*. *Sebe* ponížujeme v pokoře, *sebe* dáváme v poslušnosti, *sebe* na smrt vystavujeme v obsluze morem nakažených, stále *sebe*, *sebe*... Naleznou se sice vždycky i takoví, kteří za peníze a jiný prospěch vnější ochotní jsou leccos těžkého na sebe vzítí - na venek, do jisté míry, za jistých podmínek. Ale toho, co koupením společnost získá na mravních hodnotách, je a vždy bude jen úzký kruh, jen jako věc sváteční, mimořádná. Vlastní, široký, životodárný proud konání mravního ve společnosti nedá se ani koupiti ani zákony vynutiti. (Zákon je jako voják, jako hradba středověkého města. Jako silnice, po níž ubírá se obchod a výdělek. O sobě a přímo je neplodný, jen nepřímo koná dobro, tím že chrání konání mravní, že mu upravuje dráhy.) Vlastní, živo-

todárný proud konání mravního prýští z jiných, vnitřních pramenů. Tu, při tomto konání platí (jako v organickém konání vůbec) pravidlo: ze života život, neb což je totéž: *život za život*, jak právě bylo řečeno. Mezi jedincem a společností se tu odehrává to konání. Pro jedince a pro společnost platí tudíž zákon *do, ut des, něco za něco, život za život*. Ať vědomě nebo nevědomě, tak nebo onak sloužíme svým mravním konáním společnosti, která s ním nějak stojí a padá. A zase navzájem jest to společnost, která to mravní konání může dostatečně vyvolati, vzpružiti a odměniti.

Tedy všecko ono mravní konání jednotlivců, na němž stojí lidstvo, má něco společného, řekl bych má svou *hnací sílu*: oběť. Nikoli oběť v tom prostém, původním smyslu, nýbrž oběť kvalifikovanou, zcela zvláště uzpůsobenou, oběť v nejužším, protože organickém a životním spojení s lidstvem jako celek vzatým. Tato kvalifikovaná oběť, tato matka, nositelka všech ctností, bez níž není žádné ctnosti a do níž všechny ústí, tato královna všech ctností všem jest známá, ode všech jest hledána a draze placena. Její jméno: *láska*. Tak mluví o lásce sv. Tomáš Aq., když učí (I.-II. q. 62, art. 4): „*Charitas est mater omnium virtutum et radix, in quantum est omnium virtutum forma — láska jest matka a kořen všech ctností, tím že jest všech ctností forma*“. A jinde (II.-II. quaest. 23. art. 7 et 8): „*Nulla vera virtus potest esse sine charitate... Comparatur fundamento et radici, in quantum ex ea sustentantur et nutriuntur omnes aliae virtutes... Caritas... dicitur mater aliarum virtutum — Bez lásky není*

žádné jiné ctnosti... Přirovnává se základu a kořenu, když všechny ctnosti na ní spoléhají a jí žijí... Láska se nazývá matkou ctností jiných". Má v tom sv. Tomáš učitelem sv. apoštolu Pavla, který v 1. listě ke Korintským (kap. 13, 1-3) píše: *Kdybych mluvil jazyky lidskými i andělskými, lásky však neměl, byl bych jako měď zvučící a jako zvon znějící. A kdybych měl prorocství a znal všechna tajemství a veškerou vědu, a kdybych měl všechnu větru, tak že bych hory přenášel, lásky však kdybych neměl, ničím bych nebyl. A kdybych rozdál na pokrm chudých veškeren statek svůj a vydal své tělo k spálení, lásky však kdybych neměl, nic by mi to neprospělo."*

Tedy láska (abychom se vrátili k myšlenkám již nahozeným) jest *vždy mezi dvěma*. Nikdy nestačí člověk sám o sobě na lásku, nýbrž sotva na hubící a smrtící egoismus. O jednom z těch dvou, kteří tvoří lásku jsme již slyšeli, jest to člověk milující sám. Ale který jest ten druhý spolupůsobící v lásce? Na tu otázku mi odpoví devadesátdevět ze sta: No přece osoba milovaná, předmět, k němuž se láska milujícího odnáší. Leč to jest veliký, třeba velmi obecný blud. Jak již naznačeno nahoře, má milující živý a přímý poměr ne s osobou milovanou, s předmětem vlastním své lásky, nýbrž *s lidstvem samým*, pokud ono jako společenský organismus je nositelem pravdy, dobra, krásy, pokud se v něm jako ve společné nádržce sbíhá veškeren vyšší život (myšlenka, síla Boží jest toho vyššího života neuniknutelným základem) a pokud všelidský organismus jest nevysychajícím pramenem, stále se doplňujícím pokladem všeho, po čem jedinec miluje „hladoví“,

po čem žízni jeho duše. Jsou to čisté, nijak neporušené kraje všelidské, do nichž patří milující. Jest to čistý, vonný med duší, který milující jako pilná včelka sbírá na luzích všelidských, přes mnohý jedovatý květ, s nímž se cestou potkává, jehož nevidí a jemuž bezděčně se vyhýbá. Jest to jako mateřský prs, všelidský prs, jemu přichystaný a upravený, právě jemu přinášející sílu a život, z něhož milující pije a pije a jehož se nemůže nasytiti.

Odtud ta až nepochopitelná ideálnost, která z každé lásky opravdové kvete a mocně propuká. Klasicky ji líčí sv. Pavel na zmíněném již místě (Kor. 13. 4 n.): *Láska jest shovtlavá, dobrotivá; láska nezávidí, nechlubí se, není ctižádostivá, nehledá svého prospěchu, neroztrpčuje se, nemyslí o zlém, neraduje se z nepravosti, nýbrž raduje se s pravdou; všecko snáší, všemu věří, všeho se naděje, všecko přetrpívá. Láska nikdy nepřestává.*“ A jiný veliký milovník, třeba v krajích jen vyvoleným duším přístupných, podobně ji líčí (*Následování Krista, III. 5*): *„Velká věc jest láska, dobro ze všech nejvyšší: onať jedině snadným činí každé břímě, ona i nesrovnalosti srovnává.*

Neboť snášejte břímě, necítíte břemene, a samu trpkost činí sladkou i příjemnou.

Vznešená jest láska k Ježtši, pohání vykonati veliké věci a hoří touhou po pokroku i dokonalosti.

Láska chce býti nade vším a povrhne nízkým i posledním.

Láska chce býti svobodna a daleko od všeho, co páchne světem, aby nebylo zmateno vnitřní oko duše její...

Nic sladšího nad lásku, nic silnějšího, nic vyššího,

*nic širšího, nic lahodnějšího, nic bohatšího ani lepšího
na nebi i na zemi: poněvadž z Boha narodila se láska...*

*Milujcí leží, běží a raduje se: svoboden jest, aniž
něčím vázán.*

Dává všechno za všechno a má ve všem všechno...

*Neohlíží se na dary, ale k darujcímu jest obrácena
duše jeho.*

*Láska často ani mezi nezná, ale překypuje do bez-
mezí.*

*Láska nezná, co jest obtíž, nedbá, co jest práce: dále
sahá její vroucí snaha, než kam může její slabá síla:
nic neodmítá jako nemožné, ježto všechno zmocí i směti
se domnívá.*

*Ve všem tedy prospěšná jest a mnoho dokáže i ku
šťastnému konci přivede, tam kde klesá a k ničemu není
schopen, kdo jest bez lásky.*

Láska na stráží stojí a i ve spánku nespí.

*V únavě nezná únavy, v nesnázích necítí nesnází,
v ohrožení neví o strachu: ale jako mocný plamen a jako
hořící pochodeň vrhá vzhůru jasné světlo své a není,
kam by neunikla jistě i bezpečně.*

*Jest láska rychlá, upřímná, zbožná, přitjemná a milá;
srdnatá, vytrvalá, věrná, moudrá, trpělivá a sebe sama
nikdy nedbajcí...*

*Jest láska ostražitá, pokorná a přímá; nemá nic spo-
lečného se vším, což jest lehkého, na marnosti obráče-
ného. Jest láska střídmá, cudná, pevná, klidná i ve všech
smyslech svých ostražitá.*

Jest láska poslušná a podřizená...

Proto je takové štěstí, takové nasycení láska. Jediné štěstí, jediné nasycení, když jen v opravdové lásce všechno se hojí, čím duše je nemocna, když jen v ní duše plnou rukou smí sáhnouti do nepřebíraných pokladů všelidských. Neznají lásky, kdo si její štěstí představují čistě smyslově, abych neřekl, zvířecky : jako ukájení nízkých pudů a chtíčů tělesných. Ani ti, kdo o něm sní jako o zázračné květině, jejímž kouzelným dotknutím samy od sebe a bez všelikého přičinění šťastnému vyvolenci náhody otvírají se skryté poklady zemské. Štěstí lásky jest to jediné, člověka důstojné, v nejvlastnějším smyslu toho slova lidské. Jest štěstí *mravním konáním vykoupené*, obětí zasloužené, ba obětí podmíněné, jí živené, z ní jediné beroucí svůj vzrůst, svůj plný květ, svou celou dokonalost. Čím je tělo bez duše, tím je láska bez oběti. Malovaný oheň. Sladký klam, ne-li dokonce sladký jed. Mrtvola určená nevyhnutelně k rozpadnutí, k rozvinutí stavů úpadkových, hniloby, zápachu, otravy... Štěstí rolníka, který v parný letní den, po práci mozolné a úsilné, do stodol svých vezl bohatou žeň, výsledek celoročního přičinění, jest štěstí pravé lásky. Štěstí matky, třebaš ustarané a upracované, ale obklopené věncem kvetoucích, milovaných a milujících dítek je štěstí lásky opravdové. Jest jako strom, hluboko zapouštějící kořeny do těžké avšak plodné země povinností, kmenem mocným a širokými haluzemi k nebi se pnoucí, bouřím a větrům odporující a tak nesoucí libé květy skutků dobrých, bohaté ovoce štěstí a lásky. O tom štěstí nerozhoduje velikost oběti přinášené, nýbrž velikost lásky, která jí přináší. Veliká oběť přinášená velikou láskou vede k he-

roismu, k rozvoji života, životního štěstí na stupni nejvyšším. Táž oběť, byla-li údělem lásky malé, zabíjí život a štěstí životní. Heroismus, heroické štěstí, není zjevem každodenním ani věcí širokých mas lidových. Ty nejraději a nejjistěji ubírají se střední cestou jak oběti tak — lásky.

Štěstí je láska a rozvoj. Zase pravím: ten *jedinečný opravdový* rozvoj. Rosteme společností, lidstvem. Rosteme jím organicky, dávající a přijímající, dávající z duše své i ze svého nitra, přijímající z plnosti a bohatství mravního společnosti lidské. A to *jen* v lásce se děje. Co není duše, není organické, vzájemné, vnitřní, není opravdový rozvoj, pravá kultura; je snad nanejvýš *civilisace*, úpadková náhražka kultury. „Všecka velká díla kulturní pocházejí od společnosti (a společnost od lásky, p. p.), proto nemá doba naše žádné kultury“, praví Sombart, zcela ve smyslu sv. Pavla ap. na místě již uvedeném (1. Kor. 13, 1-3): *Kdybých mluvil jazyky lidskými i andělskými, lásky však bych neměl, byl bych jako měď zvučící a jako zvonec znějící. A kdybých měl proroctví a znal všecka tajemství a veškeru vědu, a kdybých měl všecku vtru, tak že bych hory přenášel, lásky však kdybých neměl, ničím bych nebyl. A kdybých rozdal na pokrm chudých veškeren statek svůj a vydal tělo k spálení, lásky však kdybých neměl, nic by mi to neprospělo.* Těmiž věčnými, vnitřními zákony žije a zkvétá jedinec i společnost, která je jen souhrn, ovšem organicky spjatý, jedinců. Tu, u sv. Apoštola, běží o konání, nad něž nic vyššího, mravnějšího, ba světějšího nemá lidstvo. A přece

o konání ztracené, mrtvé, o tělo bez duše, jak podotknuto nahore, poněvadž to konání není oživeno láskou.

Tedy rozvoj je láska, rozvoj, který jde z nitra, z duše, který je vlastně *život*. Kde je život, tam není stagnace, tam slovo „dosti“, „až potud a ne dále“ je něčím neznámým. Kde život, tam je rozvíjení stále nových a nových úloh, nových a nových problémů. Tam je stále přibírání nových, vyšších, bohatších forem, se strany jedné, stále odhazování přemáhání, opouštění forem již přežilých, úzkých a rozvoji bránících (*reforma* se tomu říká!). Tam je konání tiché, nenápadné, skryté, na oko slaboučké i ničemné, a přece vždy vítězné, nepřemožitelné, abych neřekl věčně. Takový rozvoj je láska. Nemá nic společného se shnilým klidem bažiny, nic s mrtvolnou nepohyblivostí vesnického rybníka, ona, která je plna tajných proudů života, která jako moře je věčně pohyblivá, hluboká, nevyčerpatelná. Jak daleko je od tohoto správného pochopení lásky to, co se naštm rodinám, těmto posvěceným chrámům lásky, představuje a hlásá za její podstatu, obraz a štěstí!

Je-li láska rozvoj, život, jest i *krása*, poesie, květ, to nejspánilejší, nejlíbější, co mluví k srdci lidskému. Jest někdy jako májový den, kde všecko pučí a raší, všecko kvete a voní, vše plno jest pohybu a zpěvu a všelikého přičinění i shánění pro budoucnost, pro velkou životní hostinu, až krajem zazvoní kosa a zlatý klas až bude ukládán do stodol. Jindy jest jako noc černá, tajuplná, těžká a vševládoucí; ale na nebi je plno zárných hvězd a za jejich záclonou úchvatné dálavy věčnosti, božské

všemohoucnosti. A zase jindy jako rozbouřené moře, se svými strašnými hloubkami, vlnami, nebezpečími pro nepatrnou, křehkou kocábku života ; jen-li Pán jest v ní, v té lodičce, třebaš se zdál spáti, jako kdysi v evangeliu (Mat. 8. 24-26). A ještě jindy jako cestování pouští, zápolení s nekonečným pískem, pod tvrdými údery žhavého slunce povinností, z Betlema šťastného mládí do neznámých vyhnaneckých krajín Egypta (Mat. 2, 13-14); i tou cestou šla někdy věčná Láska, i ta není bez požehnání a kráasy za takového vedení. Taková je krása lásky. A takový je hřích lidí moderních. Že uznávají máj jen jako přítomnost, ale nikoliv též jako budoucnost. Že v nocích života, jimž nikdo neujde, zapomněli patřiti k věčným hvězdám. Že podnikají cestovati mořem a pouští důvěřující jen slabé skořápce vlastního srdce, a zapominají pozvati za společníka svého putování Toho, jenž na oceáně života je a zůstane na věky jediným kormidelníkem, na životních pouštích jediným občerstvením...

Tu mi někdo namítne: opravdu jen láskou rosteme, kveteme, ovoce pravé lidskosti přinášíme? Ale kolik je na světě duší, které lásky vůbec nepoznaly? anebo které ji poznaly jen na chvíli? jen v míře tak nepatrné, že jim po ní nezbylo leč trpké zklamání a bolestné osamocení? A všichni ti že ztraceni jsou sobě, svému štěstí i lidstvu? Na to odpovídám: Jsou na světě květiny, které nikdy nevešly v přímý styk se zemí, nýbrž žíví se šťávou již hotovou květin jiných. Říkáme jim cizopasně a víme o nich, že spíše živoří než žíví, že nikdy mocně a věkovitě nevyrostou, nikdy též nevydají květ nádher-

ný a v barvách hýřící ani ovoce bohaté a národy živící. Dále pak jsou i přečetné rostliny nižší, v zemi sice zakořeněné, ale kvetoucí takřka skrytě. Říkáme jim proto tajnosnubné. A mezi těmi jsou druhy přerozmanité, od nejjednodušších řas a mechů až po stromovité, několik metrů vysoké a mohutné kapradiny. Avšak i mezi rostlinami na plném stupni rozvoje jsoucími, kolik rozdílů co do vzrůstu, trvání, různých životních podmínek, užitku, květů, krásy atd.! Rostlinou je útlá fialka i mocný věkovitý dub, rostlinou je zelená travina i královská Victoria Regia. A tak do nekonečna. Nuže, podobně má se věc i s láskou. Každá duše žije nějak láskou, ale jak rozdílný je život duší, tak rozdílná i jejich láska. Někdy je cizopasná, nemá vlastních kořenů a sluní se na milování svého okolí, ale i tak láskou je a láskou žije. Jindy často to může býti láska skrytá, nikomu nenápadná, ale přece snad i nádherným životem vnitřním se projevující. A zase jindy přečasto je ta láska maličká jako chudobka, ledem a sněhem života zakryta jako sněženka, rostoucí v blízkosti věčného sněhu, na nedostupných výšinách, téměř ze skály a kamene jako vzácná protěž, jako něžná alpská anemonka, jako vonný alpský temnohlávek. Jako moře hluboké a nevyzpytatelné je srdce lidské a tak je láska, kterou často a nebezprávně ztotožňujeme se srdcem. Jen jedno je jisto, že nemůže býti velkého života bez velké životní lásky. Že láskou se měří, čím otec neb matka jsou rodině, kněz duchovní správě, věřícím, úředník, politik svému lidu, člověk vůbec svému bližnímu. Nadání tu, kde jde o nejvlastnější hodnoty lidské, nestačí. Nadání má i Lucifer a to nejvyšší,

nejgeniálnější, jak již jeho jméno ukazuje. Čeho nám především potřebí, jest láska. Zvláště postavil-li nás Bůh na místa, kde máme sami žít životem bohatým, abychom se mohli státí živiteli jiných a snad mnohých. Boni aut mali mores sunt boni aut mali amores, jaká láska, takový život, praví sv. Augustin.

A zase se někdo nedůvěřivě ozve: Tedy v lásce má milující poměr vlastně se společností? Ne s vyvolenou svého srdce, se svou manželkou, se svými dětmi, ani s nějakou vyšší ideou, s draze milovanou vědou, s uměním a pod.? Tomu si věř, kdo můžeš. To přece přesahuje obecný názor i samu denní zkušenost. To nemůže být pravdou.

Na to odpovídám: lásku pohlavní, tu nejčastější, nejnapadnější, ba dle mnohých jedinou, již lidé uznávají, prozatím nechme stranou. Ta tvoří výjimku, že „hlad“ tělesný i duševní se strany muže odpovídá „hladu“, též tělesnému i duševnímu, se strany ženy. Že tudíž zde láska se strany jedné z pravidla, třebaš ne vždycky, zapaluje lásku na straně druhé. V lásce pohlavní, „opětované“, nelze tedy již mluvit o lásce jedné, nýbrž jde vždy o lásku dvojí, obapolnou. V tom tedy, jak právě podotknuto, láska pohlavní, byla-li opětována, má postavení výjimečné. Ale myslíme si hned třebaš i lásku pohlavní, která opětována *nebyla*. V níž muž neb žena veškerou vřelostí zahořeli k osobě pohlaví druhého, která o tom ani *neví*, že je milována? Sám jsem znal takové případy a byla to láska pravá, která takto trvala. Nebo vezměte lásku z těch nejvyšších, jež lidstvo zná, *k nepřátelům*, jak nám

o ní na př. vypravuje sv. Písmo při kamenování sv. Štěpána (Skutky, 6 a 7). Nebo zcela obyčejnou lásku rodičů k dítěti, ještě nemluvněti, nebo k dítěti nevděčnému a nezdárnému. Konečně si připomeňme lásku, životní a vroucí, učence k „suchým“ vědám, kněze k něčemu ideově celkem tak vzdálenému jako jest drahá jemu nad život víra a církev? Nikdo tu nepopře, že ve všech těch případech běží o lásku opravdovou, v celém a plném jejím dosahu, a že přece se strany milované osoby neb idey o nějakém vědomém spolupůsobení k té lásce nemůže býti ani řeči. To spolupůsobení, vzájemné opěťování lásky, nemůže tedy náležeti k její podstatě a láska, i nejdokonalejší, dá se velmi dobře mysliti bez toho opěťování, vědomého spoluúčinkování se strany jejího předmětu.

Tedy v lásce jest úplně lhostejným, na co milující vyplývá vroucí krev svého srdce, co miluje? To by byl zase extrém druhý a zrovna tak falešný jako onen první, podle něhož není lásky, leč opěťované. Který tedy jest v lásce význam toho, co milujeme? *Osoba, idea milovaná jest právě „okénkem“, jímž milující patřít do blažených krajů všelidských*, abych se znovu obrátil k obrazu hned s počátku užitému o onom zajatci. Tím vlastně řečeno všecko.

Užijme místo slova „okénko“ výrazu jiného, třebaš téhož významu. Na př. slova „žebřík“, „můstek“, „prostředek“. A již snadněji si domyslíme, který význam má v lásce její předmět. Ne všecko může býti „můstkem“ mezi dvěma tak rozdílnými světy, jako je duše má a or-

ganismus všelidský, ale jen něco *společného* jak duši mé tak společnosti všelidské. Ne všechno může být „žebříkem“, z nízké chudoby mé osobnosti do nepřehrané pokladnice statků společenských, nýbrž jen něco, co dovede mne k výši povznést, na ní mne udržet. Ne všechno je schopno, aby bylo „okénkem“, aby mi ukazovalo do drahocenných krajů všelidské plnosti a dokonalosti, nýbrž jen to, co nějak vyvolává a budí ve mně představu dokonalosti, co o ní mluví k duši mé, třebaš ne vědomě a výslovně, tož aspoň svým zjevem a celou svojí povahou.

Takový „mústek“, takový „žebřík“, takové „okénko“ může být něčím zhola *pasivním*. Ale kdyby i načisto pasivním bylo, neznamená to nikterak, že je v lásce činitelem zcela lhostejným a bezvýznamným. Není nijak lhostejno, teče-li voda kanálem úzkým nebo širokým (tu pro její kvantitu), čistým nebo špinavým (zde zase pro její kvalitu), chladným neb rozpáleným, bezvadně páchnoucím nebo smrdutým. A kanálem (abych toho obrazu se přidržel dále, mluvě o lásce) je v milování předmět jeho. Není bez významu, dívám-li se na obraz sklem čistým nebo začazeným, bílým nebo červeným, umožňujícím patřiti na obraz celý nebo jen na jednu jeho částku. Ba i ten mústek může míti na mou chůzi účinek neblahý, je-li houpavým, visí-li příliš nebezpečně ve vzduchu, je-li kluzký a pro chodce příliš úzký. Tak jest i s předmětem naší lásky. *Vždycky musí to, co milujeme, nějak odpovídati našemu „hladu“, touhám duše naší. Vždycky musí předmět naší lásky nějak ukazovati do požehnaných krajů všelidských.* (To je ten most, pojící dva světy.) Ne-

musí to, co milujeme, vědomě lásku naši opěťovati. *Ale i tak má to, co milujeme, svůj vliv na velikost, vroucnost, čistotu, radost, jistotu, trvání naší lásky, na menší neb větší požehnání, které láska vyvěrá do dnů konání našeho.* A v tom smyslu lze říci, že jako jest láska milující sám, jest láska vždy nějak i to, co milujeme. Proto je věcí velikou, abych neřekl svatou, *nevyplývati velké city duše své na předměty malicherné nebo snad dokonce nehodné, nýbrž obrátiti lásku k něčemu velikému, bohatému na všelike vlivy mocné, dobré, pro život požehnané.*

Tolik o předmětu lásky vůbec. Může býti o sobě něčím pasivním. Avšak obrací-li se láska k osobě neb osobám, tu (*i kromě pohlaví*) těžko dá se mysliti, aby ten oheň duši nezasáhl nějak i ty, k nimž se vztahuje. *Chceš-li býti milován, miluj*, platilo všude a vždycky, až po časy dnešní. Ba i tam, kde vlastně v lásce sloužíme ideám abstraktním a vyšším, nelze se tomu vyhnouti, abychom pěstíce idey nějak nepěstili, nemilovali osoby; a i v takovém případě lásky čistě „neosobní“, „ideální“ vrací se k nám požehnaní její ohlasem osob nám vděčných, nám za lásku (třeba ne přímo osobní) odplacujících láskou (zde již osobní). Každý svědomitý kněz, každý ideální pracovník to potvrdí svou zkušeností.

Jest taková radost, takové štěstí, takové bohatství, když člověk opravdu miluje. A to, čím se nám toho velikého štěstí dostalo, co nám je učinilo přístupným, je právě předmět naší lásky, ono „okénko“, jímž milující pohlížíme do nevyrovnaně krásných krajů všelidských. V milování jest to, co milujeme, jako ruka, která nám podává

drahocenný poklad, jedinečný dar. Jest jako schránka, v níž se pro nás skrývají statky dražší nad život. Což přirozenějšího a lidsky pochopitelnějšího, než že člověk ve chvíli, kdy tak velkých věcí se mu dostává, nedovede hrubě rozlišovati, ba ani rozlišovati nechce mezi obsahem a formou, mezi pokladem a pokladnicí, mezi darem a rukou, která ho podává. Že všechny ty velké city a myšlenky, které v milování plní duši jeho, svou radost, své povýšené štěstí, svou vroucí a hlubokou *vděčnost* přenáší na tu darující *ruku*, která je mu tak blízká, na tu *pokladnici*, která tolik mu skýtá, na to „*okénko*“, kterým takové ráje se mu otvírají — *na předmět své lásky*. Že tu svou velikou vděčnost snaží se prokázati skutky, *oběťmi*, které by byly v poměru k štěstí, jehož se mu samému dostalo. Platí se ta oběť sice přímo a bezprostředně předmětu jeho lásky, ale nepřímou a prostředně samému organismu všelidskému. A tak osoba, věc milovaná, tak jako je kanálem, jímž do duše milujícího plynou dary všelidského organismu, zase naopak je i kanálem, jímž jedinec láskou dotčený věnuje lidstvu, společnosti duši svou, to nejlepší, co má v sobě sám. Jako mizou kolující v organismu všecko žije, roste, kvete a ovoce přináší, nejen celek ale i každá jednotlivá buňka, tak trvá, kvete, k věčným cílům dospívá jednotlivec i společnost v onom nejvyšším, co zná srdce lidské, v oné míze duší — v lásce.

Jak tajuplný a ve svých zjevech nevyčerpatelný je život duší, tak tajuplná, ve své různosti nekonečná, ve své působnosti a síle nevypočitatelná je láska. Jedna láska je ze všech nejvlivnější, nejrozšířenější a nejznámější:

láska pohlavní. Jako mocný veletok protéká lidstvem (abych znovu se vrátil k podobenství často užitému), k metám nejvyšším povznášejíc, ba udržujíc je a živíc. Tak mohutný a všemi uznáný je její vliv, že někteří (ovšem neprávem) nechtějí vůbec uznati lásky jiné mimo lásku pohlavní.

Co jest láska pohlavní? Jest organické spojení dvojího prvku: tělesného a duševního.

Tedy především jest láska pohlavní pud pohlavní sám, je *tělo*. Je toho pudu vtělení, vrchol a květ, jako i láska (v tom nejvlastnějším, nejvyšším významu) jest květ, štěstí, život duše. Co tělo má krásného, svůdného ba podmanivě úchvatného, zde se uplatňuje, zde, *tělem pohlaví druhého*, vábí, láká, slibuje a se nabízí. Ano čistě *pohlavní různosti duše* na pohlaví druhém jeví se tu sub specie těla, slouží, ani si toho nejsouce vědomy, ke zvýšení především tělesné údernosti pudu pohlavního. Není v přírodě vždycky máj. Není tělo lidské vždycky na vrcholku kvetoucího mládí. Ale nic krásnějšího nad plně rozvinuté jaro, nic šťastnějšího nad mladost silami životními poprvé a ještě ničím nerušeně hárající. Tak ani pohlaví není vždy květem, není vždy jarem. Ale když kvete, láskou pohlavní kvete. A ta láska je zároveň jeho jarem, tajemstvím jeho krásy, jeho štěstí, jeho neodolatelné síly. *Kvete pak v pohlavní lásce především tělo.*

Americký proslulý pedagog G. St. Hall * vypočítává na základě zamilovaných básní, co všechno rozhoduje v lásce. Oči, vlasy, postava a velikost, nohy, obočí, pleť,

* „Adolescens“ S. I. str. 113 násl.

líce, tvar hlavy, hrdlo, uši, brada, ruce, šíje, nos, nehty ano i prsty, a podoba tváře, to všechno hraje svou roli v pohlavní lásce. A nejen to. Jak milá (neb milý) chodí, jak se směje, tančí, jak cukroví křupá, zpívá, vzdychá, jak se mračí, směje, jak očima koulí, se šatí, prsteny nosí atd. atd., může do vytržení uvést zamilovaného. Naopak zase stačí oči hluboce v hlavě ležící, uši od hlavy odstávající, obočí v jedno splývající, široké a velké tlapy, mohutný nos, malá postavička, příliš hlasité mluvení, neohrabané pohyby, věčné smíchy, nešikovné zvedání nohou atd. atd., aby navždy zatarasily přístup do srdce, které má zahořeti láskou. To je tedy láska, láska pohlavní. Tělo. A mimochodem tu budiž poznamenáno, to má rozhodnouti, jakož přčasto skutečně rozhoduje, o otázce volby životně závazné a důležité.

Tedy láska pohlavní jest především tělo. Ne, že by v ní tělo bylo činitelem jediným a výlučným, jak hlásají ti, jižto nevěří v Boha a v duši nesmrtelnou, jimž tudíž hmota je všechno ve všem. * Ale tak, že v lásce pohlavní

* Tak na př. v knize „Die sexuelle Krise“, Jena 1909, str. 113 násl. táže se spisovatelka *Meisel - Hessová*: „Co jest láska?“ A odpovídá: „Jest maní a naprostá shoda dvou lidí. Najde se tam, kde „buňky“ obou těch lidí jsou tak pro sebe stvořeny, že se navzájem ovlivňují a posilují, téměř bez spoluúčinkování vůle . . . Muž vidí na ulici ženu: ta bude mou manželkou. Mladý, vysoce vzdělaný muž, bohatý, šlechtického původu, s akademickým povoláním, zasnoubí se s tlustou kuchařkou a ožení se s ní . . . Z toho vidíme, že přitažlivost lásky spočívá na stavech, které jsou důsledkem sil právě tak neznámých, jako elektřina a magnetismus.“ Tedy láska jsou jen „buňky“ sebe přitahující. Je jen síla čistě fysická jako elektřina a mag-

tvorí stránka tělesná její částku *podstatnou*, a běží-li o té lásky počátky, hraje skoro vždycky roli *vedoucí* a vůbec navenek *nápadnější*.

Avšak tělo jest hmota, *slepá* a každé náhodě vydaná, kde běží o duši a vyšší její statky.

Co tělesného, působí *přtměji*, blíže, *vroucněji* a *účinněji*; ovšem i *povrchněji* a *prchavěji* než zážitky duševní.

Vše tělesné je obmezené, místem, počtem, rozsahem, ale i tím, co skýtá a čím těší. I nejlepšího pokrmu smím požití s měrou, nemá-li se mi zprotiviti. Samo slunce, tento zdroj a radost všeho, co žije, zabíjí, kde paprsků jeho bylo přes míru. Jen duše k nekonečnosti stvořená nezná mezí ve svém růstu i konání.

Neorganická hmota, tělo o sobě, podléhá zákonům mechanickým. To může býti její předností ale i velikým nedostatkem. Archimedes troufal si pákou vyzvednouti svět (jaká to úžasná síla!), kam by ji (tu páku) zasadil. Ale že toho bodu nenalezl, všechno ostatní v tom ohledu nic mu neprospělo (jaká marnost!). Malé zavanutí větěrku vysoko v zasněžených Alpách může náhle a nevypočítatelně přivoditi katastrofu ničivé laviny, a hned vedle jsou celé plochy pokryté „věčným sněhem“, jimiž nepohne ani nejmocnější horská vichřice ani nejžhavější paprsky letního slunce. Jinak je s duší, která působí organicky, nezná propastných rozdílů, ani zhoubných ka-

netismus. Již z toho viděti, jakou roli hraje v olázkách pohlavních názor světový, v podstatě víra v Boha, v duši nesmrtelnou a věčnost, které tři věci náležejí k sobě.

tastrof; jejíž konání je tiché, jejíž vzrůst mírný ale neodolatelný. Jejíž síla pije z pramenů věčnosti.

Připomeňme si toto všechno a nejedno v lásce pohlavní se nám objeví ve světle jasnějším.

Jest krásná, uchvatná, všemi barvami a formami hárající láska pohlavní, jako tropické, dusné a vlhké lesy milující květy tisícerych orchideí. Zvláště mládí, kdy všechna stavidla smyslů jsou otevřena a duše jako by z ruky byla pustila opratě, jimiž má řídit tělo.

Avšak má i všechny přívlastky vášně, ba jest mezi všemi vášněmi nejprudší a nejnebezpečnější. Kde není mocně ovládána, tam řítí se slepě do propasti, která nemá dna, strhujíc za sebou, zotročujíc člověka i vše, co měl nejlepšího a nejvzácnějšího. Thanatos ho eros. Ze všech bojišť je bojiště lásky nejstrašnější, počtem svých obětí, žalostným, tragickým způsobem jich pádů.

Vycházejíc od těla, má v sobě láska pohlavní i zákon *přesycení*. Rychle mizí a se přejídá. Rychle její oheň tráví vše, čím byl rozdmýchán, a zůstává po sobě vypálená místa, vychladlé krátery, bezcenné škváry. *Hnus* je jméno, jímž se toto všechno, pokud v duši se nahromadilo, vyjadřuje. *Hnus* a *nenávisť* jsou ty opačné póly lásky pouze smyslné. *Inveni morte amariorum mulierum, našel jsem, že trpět nad smrt jest žena.* (Kazatel 7,27), praví Šalomoun ne o ženě (jak se mylně vykládá), ale o nezřízené lásce, kterou tu žena symbolisuje. A Šalomoun znal z vlastní smutné zkušenosti až příliš účinky lásky pouze smyslné.

I všechno ostatní, co čteme a slyšíme o „katastrofál-

ních“ účincích lásky, o jejím „šilení“, o hanebné oné žárlivosti, nestálosti, klamnosti, které jako stín ji následují, jen touto čistě tělesnou stránkou lásky se dá vysvětliti.

Tím jsme poněkud osvětlili, ne vyčerpali, jednu složku, *jednu* složku lásky pohlavní. Zbývá ještě ukázati na složku *druhou*, mnohými, přemnohými vůbec ani neuznávanou, ale přece tak rozhodující a dominující, že bez ní o opravdové lásce (ani lásce pohlavní) nemůže být řeči. Jest pak tou druhou, všeovládající složkou lásky pohlavní její vyšší, duševní stránka, *duše*.

Všecko, co nahoře bylo pověděno o podstatě lásky, platí též o lásce pohlavní, pokud není pouhým tělem, ale zachvacuje i duši.

Její podstata, duše její duše, je *oběť*.

Její zákon, neklamná značka její pravosti, *jsou příkázání Boží*.

Její krása je *ctnost*, hluboká jak studně, bohatá jak život, křísící jak pramen čerstvé vody.

Její trvání *nestárne*, její síla *neochabuje*, její krása věčně je *mladá*, její konání všecko *proniká*, její tichý krok *nezná katastrof*, její vyšší, opravdový život *nezná porážek*.

V této duševní stránce je *pojištěn* proti nástrahám a nebezpečím pohlaví, toho pohlaví moudré a silné *ovládnutí*, *vyvrcholent* všech krásných a požehnaných vlastností, jež v sobě chová pro člověka.

Teprve jí stává se láska pohlavní opravdovou láskou v celém šťastném, budujícím, *živícím a živořném* významu toho velkého slova.

Snad by někdo mohl v tom, co řečeno o obou stránkách lásky pohlavní, spatřovati zaujatost proti její složce tělesné, ve prospěch složky druhé, vyšší. Stranickost a zaujatost, ale *ve prospěch oné čistě tělesné složky*, lze spíše pozorovati, jak již podotknuto, v theorii i praxi našeho moderního, až chorobně materialismem prosáklého života. Kdo mluvě, píše o lásce pohlavní, kdo té lásce se poddává, myslí vůbec na duši, na oběť, na zákon Boží, na ctnost, na věčnost? A přece pojmy *Bůh a duše a věčnost*, nikde, nejméně pak když běží o toto nejvyšší v životě člověka, nedají se od sebe odtrhnouti. A je-li široširá, tak nesmírně důležitá oblast lásky pohlavní dnes jako morovou ranou postížena, tím se to vysvětluje, že z ní vyprchal téměř nadobro prvek vyšší, z Boha a duše nesmrtelné čerpající, a zůstalo, ovládlo v něm tělo, pouze tělo a jeho smysly. Bylo tedy nezbytnou povinností položit důraz na onu zanedbanou stránku duševní v lásce pohlavní, ale tím nemá nijak býti ublíženo významu, který pro lásku má její stránka tělesná.

Jsou jako *hnací síla a vůle* ji spravující, jako auto a jeho řidič pud pohlavní a láska.

Nic vznešenějšího, nic krásnějšího nad lásku, ale cesta za ní je daleká a těžká, kdo se jí odváží, kdo na ní vytrvá? Tu zasahuje pohlavní pud svou mocnou silou tlačící a ženoucí, že i těžké oběti, bez nichž není lásky, stávají se snadnými, ba požehnanými. Bez pudu pohlavního zůstala by láska řídkým privilegiem některých zvláště silných a vyvolených duší. Spojením s pudem pohlavním ovládla však široké masy, lidstvo samo.

Každá jiná láska předpokládá více méně zvláštní du-

ševní (a částečně i tělesné) sklony, schopnosti, výchovu a pěstění. Vyžaduje někdy i dlouholetý cvik a doživotní odříkání. (O velkých, životních ideálech lásky k Bohu, náboženství, k vědám a uměním tu mluvím.) Láska pohlavní, právě svou stránkou tělesnou, každému bez výjimky sama sebe se nabízí, ano nezřídka jako zákeřný loupežník nic netušícího přepadá. Proto jest láska pohlavní, jak právě naznačeno, ze všech nejznámější, nejrozšířenější, láskou téměř všelidskou, třebaš ne jedinou, jak někteří neprávem tvrdí. A jisto jest, že mnozí, kteří nepoznali nikdy v životě lásky pohlavní, zůstali vůbec bez každé lásky hlubší, ana cesta k lásce vyšší snad navždy jim zůstala nepřístupna a zatarasena. Jsou svaté svazky lásky rodičské a dětinné úzce související s láskou pohlavní.

Jako bujně, smavé, kvetoucí mládí uprostřed moudrých sice ale i zamklých a vážných starců vyjímá se láska pohlavní mezi ostatními druhy lásky vyšší. Sotva jeden ze sta se nalezne, zvláště v letech mladých, kdo by porvhnuv smíchem a bujarostí, sáhl po přísné moudrosti.

Jako bohatý, vybranými krměmi pokrytý stůl naproti těžké, dlouhé, lopotné, s postem spojené práci jest láska pohlavní proti lásce vyšší. Třeba k ní, k lásce pohlavní, jen svoliti, aby hned zasypala šťastného stoupence svého dary různými a pestrými, bohatými a opojnými, libými a sladkými. Účet podá ta láska ovšem později a bude jej platiti třebaš i těžkými oběťmi. Ale prozatím o tom není ani potuchy, prozatím dává své dary „zdarma“. Kdož by po nich nesáhl, zvláště když bez nich v srdci tak chladno a pusto a chudo a hladovo, a když k bohat-

ství lásky vyšší putování tak dlouhé a pracné a nejedněm i tak neznámé a skryté ?

Jako dívka spanilá v prvním luzném rozkvětu mládí jest láska pohlavní : Její zjev nejkrásnější poesie, její blízkost nejmocnější magnet, její majetek největší bohatství. Tak jeví se muži láska, jejímž předmětem jest právě dívka, žena, mezi ostatními způsoby lásky vyšší. Jest mu ze všech nejbližší, nejbezprostřednější, nejdražší, nejopojnější.

Získala tedy organickým spojením nejvyššího a nej přístupnějšího (lásky) s tím nejobecnějším a smyslům nejbližším (pudem pohlavním) láska, získal pohlavní pud, získalo lidstvo. *Lidstvo jako celek jistotně*. Neboť jednotlivci se to spojenství může státi tím nebezpečným, že se v něm tak snadno mu nabízí za lásku, co přechoasto přece je jen náruživost, za vyšší život, co je vlastně nízké zvířectví, za světlo životní, co nepochybně je bludičkou, vedoucí do špinavých, bezedných tůní a močálů.*

Láska pohlavní má všechny vlastnosti býti zároveň hlavním sloupem duševního pokroku se strany jedné, a mocnou příčinou mravního úpadku se strany druhé. Býti silnou oporou duševní i tělesné zdatnosti se strany jedné, a stálým pramenem hrůzných tak často nemocí se strany druhé. Jako žádná jiná moc na světě budovati člověku štěstí přímo srdcem jdoucí na straně jedné a jako žádné jiné dopuštění ničivým mrazem spáliti nejkrásnější květy života a zvláště mládí. Stala se symbolem stromu poznání

*Viz *Novák*, *Kněžské problémy*, 256 násl.

dobrého a zlého (Gen. 2,17).⁺ Plní se na ní ustavičně
latinské přísloví: Amabit sapiens — cupient ceteri —
Moudrému lásku, bláznům vášeň.

⁺Sv. W. Acton, *The reproductive organs*. London, 1903, 45

OBSAH

Díl první. Některé předběžné základní pojmy.

I. kapitola. O lidské společnosti.	
1. Co jest společnost? - - - - -	7
2. Co jest organická buňka? - - - - -	8
3. Společnost lidská jako organismus - -	9
II. kapitola. Tělo a duše.	
1. Duše lidská jedna jest - - - - -	11
2. Tělo, které jest jiné v každém člověku, vysvětluje ony rozdíly duševní - - -	12
3. Některé z toho vyplývající důsledky - -	14
III. kapitola. Zákon a láska. - - - - -	16
IV. kapitola. Štěstí, radost, zábava	
1. Štěstí - - - - -	21
2. Radost - - - - -	30
3. Zábava - - - - -	34
4. Rozkoš - - - - -	36

Díl druhý. Pud pohlavní.

I. kapitola. Adam - - - - -	43
Co je pohlaví? - - - - -	45

II. kapitola. Pud sebezachování a pud pohlavní.	
Pud pohlavní ve zvířeti - - - - -	52
III. kapitola. Muž a žena - - - - -	61
Doplněk: Prof. G. Maraňon o práci a lásce	91
IV. kapitola. Pohlavní pud a lidská společnost	95
V. kapitola. Pud pohlavní a jedinec - - - -	118

Díl třetí. Pohlaví a láska.

Pohlaví a láska - - - - -	127
---------------------------	-----

František Xav. Novák: • O RODINĚ •
Vydalo nakladatelství Společenských
podniků v Přerově. - Ručním písmem
garmond Senátor vytiskla knihtiskárna
Společenských podniků, Přerov • 1940